

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՏԵՏՐԵՐ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ» ՈԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆՂԵՍԻ ՀԱԿԵԼՎԱԾ

1 (45). 2018

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ՏԵՂԵԿԱՏՎԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ
ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ
ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ
ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾ

ՀՀ ԳԱՆՏԵՂԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ՊԱՇՏՊԱՆՍԱՆ ԱԳՓՅԻՆ ՇԵՏԱՇՈՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱՆԱՐԱՐԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ՝
ԿԻԲԵՌՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ
ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՄՐՋՄԱՄԲ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՏԵՏՐԵՐ

Լույս է տեսնում 2007 թվականից տարին չորս անգամ

1 (45). 2018

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Քոբանջյան Հ. Ս.
քաղաքական գիտությունների
դոկտոր (Ռ-Դ), պրոֆեսոր,
Ռ-Դ Ռ-ազմական գիտությունների
ակադեմիայի ընտրված իսկական
անդամ, հակաահաբեկչության
գծով գիտնական-փորձագետ (ԱՄՆ)
(նախագահ)

Չիլինգարյան Գ. Ս.
(գլխավոր խմբագիր)

Ալեքսանյան Ա. Զ.

Ալթունյան Գ. Ռ.

Այդինյան Ռ. Ա.

Այվազյան Լ. Գ.

Ապերյան Վ. Վ.

Բալայան Գ. Կ.

Գասպարյան Օ. Վ.

Գավթյան Ա. Մ.

Խաչատրյան Տ. Վ.

Հովհաննիսյան Գ. Մ.

Ղահրամանյան Ա. Բ.

Ղամբարյան Մ. Ա.

Մակարյան Ա. Ա.

Մարգարյան Վ. Հ.

Մարտիրոսյան Ա. Մ.

Մարտիրոսով Լ. Ա.

Յալանուզյան Ա. Կ.

(գլխ. խմբագրի տեղակալ)

Յուլյան Ն. Ի.

Շահնագարյան Թ. Ն.

Շիրինյան Մ. Ա.

Պողոսյան Բ. Պ.

Սիմոնյան Ս. Վ.

Վարդանյան Ա. Գ.

Տեր-Գրիգորյանց Ն. Գ.

Փախչանյան Գ. Բ.

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

**ԿԻՔԵՌ-ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ
ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՄՐՁՈՒՄԸ
ՈՐՊԵՍ 21-ՐԳ ԳԱՐԻ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ
ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ
ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ**

*Հ. Ս. Քոբանջյան, ՀՀ-ում տեղեկատվա-
հաղորդակցային տեխնոլոգիաների գծով
ղեկավարների համակարգի ներդրումը
Ազգային անվտանգության ռազմավա-
րության վերանայման համատեքստում . . . 5*

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ
ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՆԵՐԳՐՄԱՆ
ՆԱԽԱԳԻԾ**

*Ա. Հ. Գրիգորյան, ՀՀ-ում տեղեկա-
տվական-հաղորդակցային տեխնոլո-
գիաների գծով ղեկավարների համա-
կարգի ներդրման հարցի շուրջ. առա-
ջարկվող նախագծի համառոտ վերլու-
ծություն 12*

*Հայաստանի Հանրապետությունում
տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլո-
գիաների գծով ղեկավարների համա-
կարգի ներդրման նախագիծ 19*

*Проект внедрения в Республике
Армения системы руководителей
по информационно-коммуника-
ционным технологиям 35*

*Draft implementation of chief infor-
mation officers' system in the Republic
of Armenia 48*

**ԵԱՏՄ-ՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԾԱՎԱԼՄԱՆ ՀԱՐՅՈՒՄ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ԵՎ ՀԱՄԱՐԱԿՈՅՈՒՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՇԱՐԺԱՌԻԹՎՈՐՄԱՆ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ-ԳԱՂԱՓՎԱՐԱԽՈՍՏԱԿԱՆ
ԿՈՂՄՆՈՐՈՇԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

Г. С. Котанджян, А. В. Атанесян. К вопросу о ценностно-идеологических ориентирах политического и экономического стимулирования государств и мотивации обществ к взаимодействию в рамках ЕАЭС 61

Հ. Ս. Քոթանձյան, Ա. Վ. Աթանեսյան, ԵԱՏՄ-ում համագործակցության ծավալման հարցում պետությունների քաղաքական ու տնտեսական խթանման և հասարակությունների շարժառիթավորման արժեքային-գաղափարախոսական կողմնորոշիչների վերաբերյալ 73

H. S. Kotanjian, A. V. Atanesyan, On the issue of the value guidelines in pursuance of political and economic incentives for states and motivation of societies to interaction within the framework of the EAEU 87

ԳԻՏԱԽՈՐՀՐԳԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԳ

- Ռ. Վ. Աղոլոսնցյան,* հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, պրոֆեսոր,
 - Ն. Հ. Առաքելյան,* ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
 - Մ. Ա. Արզումանյան,* բանասիրական գիտությունների դոկտոր,
 - Գ. Ե. Բաղդասարյան,* ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
 - Ս. Ա. Գալստյան,* բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Ս. Գ. Գալստյան,* բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Հ. Ա. Գևորգյան,* ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
- Կ. Ս. Դանիելյան,* կենսաբանական գիտությունների թեկնածու, աշխարհագրական գիտությունների դոկտոր,
 - Բ. Ն. Հարությունյան,* բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Վ. Մ. Հարությունյան,* ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
 - Հ. Հ. Մաթևոսյան,* ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ,
 - Ա. Հ. Մանթաշյան,* ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
- Ս. Մ. Մարգարյան,* քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Է. Գ. Մինասյան,* պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Ս. Մ. Միրիջանյան,* բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Կ. Ս. Մոսոյան,* տեխնիկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
- Հ. Յ. Սալադյան,* աշխարհագրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Ռ. Ա. Սաֆրաստյան,* ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
 - Ա. Հ. Սիմոնյան,* ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ,
 - Հ. Ս. Սիսակյան,* բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

ԿԻԲԵՌՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՄՐՋՈՒՄԸ
ՈՐՊԵՍ 21-ՐԴ ԴԱՐԻ
ԱՆԿՏԱՆԳԱՅԻՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

ПЕРЕСЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ КИБЕРТЕХНОЛОГИЙ
И ПОЛИТИКИ КАК ПРИОРИТЕТ БЕЗОПАСНОСТНОГО
МЫШЛЕНИЯ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В XXI ВЕКЕ

BRIDGING THE CYBERTECHNOLOGIES
DEVELOPMENT AND POLICY AS A PRIORITY
IN THE 21ST CENTURY SECURITY THINKING
AND ACTIVITIES

ՀՀ-ՈՒՄ ՏԵՂԵԿԱՏԿԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ
ՏԵՆՆՈՒՈՒԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ
ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ
ՈԱԶՄԱԿԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ

Հ. Ս. ՔՈԹԱՆՋՅԱՆ, գեներալ-լեյտենանտ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր (ՌԴ), միջազգային հակաահաբեկչության գծով գիտնական փորձագետ (ԱՄՆ), ազգային անվտանգության քաղաքագիտության պրոֆեսոր, Ռուսաստանյան Դաշնության ռազմական գիտությունների ակադեմիայի ընտրված իսկական անդամ, Հարվարդի Ազգային անվտանգության ծրագրի հրավիրված հետազոտող (ԱՄՆ), ՀԱՊԿ-ի գիտափորձաքննական խորհրդի անդամ, ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի պետ

ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանում (ՊԱՀՀ) ավարտին են հասցվել «Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ռազմավարության» վերանայման ռազմավարական ուղենիշների նախապատրաստման աշխատանքները: Դրանք ձեռնարկվել էին որպես արձագանք ս. թ. հունվարի 30-ին ՀՀ ԱԳՆ-ին Նախագահ Սերժ Սարգսյանի տված հանձնարարությանը և Ռազմավարության թարմացման վերաբերյալ լայն հասարակայնության իրազեկվածության անբավարարությանը: Տվյալ աշխատանքը արտացոլում է ՊԱՀՀ-ի՝ որպես պաշտպանության նախարարության մասնագիտացված պետական հիմնարկի գլխավոր առաքելությունը:

Դեռ 2012 թ. Ռուսաստանի նախագահական ընտրություններում Վ. Պուտինի տարած հաղթանակից հետո ԱՄՆ–Ռուսաստան եռամյա վերաբերման շրջանի ավարտի հաշվառմամբ՝ ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ն ինտենսիվ քայլեր կատարեց ՀՀ Ազգային անվտանգության ռազմավարության վերանայման համար այնպիսի մեթոդաբանական գործիքակազմի մշակման ուղղությամբ, որը ԱՄՆ–Ռուսաստան ռազմավարական հակասությունների խորացման պայմաններում չէր վտանգի ՀՀ բազմավեկտոր արտաքին կողմնորոշումների հաշվեկշռի պահպանումն ու զարգացումը:

ԱՄՆ-ի և ՌԴ գերազանցության պետական գլխամասային կենտրոններում ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի պետի գիտամեթոդաբանական ստաժավորումների

արդյունքներով նախատեսվեց ՀՀ Ազգային անվտանգության ռազմավարության վերանայումը կառուցել կիբեռանվտանգության ռեսուրսների զարգացման ու անվտանգային քաղաքականության կամրջման վրա: Հաշվի առնվեց այն հանգամանքը, որ թվային տեխնոլոգիաների համատարած զարգացման ու կիրառման պայմաններում կիբեռանվտանգությունը դառնում է ազգային անվտանգության համալիր ապահովման համակարգաստեղծ գործոնը:

Ըստ այդմ մեր Ինստիտուտի գործունեության գերակա ուղղություններից մեկը սահմանվեց կիբեռանվտանգության ռեսուրսների կառավարման հիման վրա Ազգային անվտանգության ռազմավարության վերանայման նոր մեթոդաբանական մոտեցումների և գործիքների ձեռքբերումը: Նշված մտահղացման համատեքստում ամերիկյան գործընկերները ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի պետին հնարավորություն տվեցին բազմամյա պրոֆեսորական ստաժավորում անցնելու ԱՄՆ-ի Ազգային անվտանգության ռազմավարության մշակման և վերանայման գլխամասային մեթոդաբանական կենտրոնում՝ Պաշտպանական ազգային համալսարանի (ՊԱՀ) Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի (ԱՌՀԻ) Տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոնում: Տվյալ պրոֆեսորական ստաժավորման սույն հարթակի ընտրությունը պայմանավորված էր անվտանգային քաղաքականության և կիբեռտեխնոլոգիաների զարգացումների չհամընկնող դինամիկայի փոխհամաձայնեցման հիմնարար գերակայությամբ:

Մինչ այդ, Հայաստանի և Ռուսաստանի բարձր ղեկավարությունների միջև ձեռք էր բերվել համաձայնություն, որի շնորհիվ ԱՌՀԻ-ի պետը հնարավորություն էր ստացել նաև այդ պետության գերազանցության գլխավոր պետական կենտրոնում՝ ՌԴ Նախագահին առընթեր Պետական ծառայության ռուսաստանյան ակադեմիայի ազգային անվտանգության ամբիոնում, ուսումնասիրելու ռազմավարական քաղաքական-անվտանգային փաստաթղթերի մշակման ռուսաստանյան մեթոդաբանությունը: Այդ նպատակին ծառայեց նաև այն փաստը, որ 2009 թ. վերաբեռնման քաղաքականության մեկնարկից հետո Հարվարդի համալսարանի Պետության դպրոցի Ազգային անվտանգության ծրագրի հիմքի վրա 2010 թ. կազմակերպվեց առաջին ամերիկա-ռուսաստանյան ռազմավարական երկխոսությունը, որին մասնակցում էին գեներալի կարգավիճակով 40 փորձագետ, և որում տողերիս հեղինակին վստահվել էր հրավիրված գիտական խորհրդատուի պարտականությունը:

ԱՄՆ-ի Ազգային անվտանգության ռազմավարության վերանայման նոր

մեթոդաբանությանը ծանոթացման ընթացքում ՀՀ ՊՆ ԱՌՀԻ-ի պետին հաջողվեց համաձայնեցնել ԱՄՆ-ի այդ գլխավոր քաղաքական-անվտանգային փաստաթղթի հիմնական բաժինների գծով վեց գիտական ստաժավորում մեր Ինստիտուտի երիտասարդ վերլուծաբանների համար: Այդ ստաժավորումները կազմակերպվեցին ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի գերազանցության գլխավոր պետական կենտրոններում, ինչպիսիք են՝ Կիբեռտարածության ռեսուրսների կառավարման քոլեջը, Էյզենհաուերի անվան ռեսուրսների և ազգային անվտանգության ռազմավարության դպրոցը (նախկին ռազմաինդուստրիալ քոլեջ), Տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոնը, Միջազգային անվտանգության քոլեջը և Ռազմավարական խաղերի կենտրոնը: Աշխարհում և հատկապես առաջատար պետություններում տեղի ունեցող զարգացումների հաշվառմամբ առանձնակի ուշադրություն էր դարձվում Հայաստանի կիբեռտարածության պաշտպանական-անվտանգային ռեսուրսների զարգացման ու պետական իշխանության կազմակերպվածքի խորհրդարանական կերպափոխման պայմաններում Ռազմավարության վերանայման նորամուծական մեթոդաբանական գործիքների կիրառման յուրահատկության վրա:

ՀՀ-ում կառավարման խորհրդարանական մոդելին անցման պայմաններում ազգային անվտանգության ռազմավարության վերանայման նոր մեթոդաբանական մոտեցումների և գործիքների ձեռքբերմանն էին նպատակաուղղված նաև Իսրայելում ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի պետի գիտական ստաժավորումները, որոնց ընթացքում ուսումնասիրվեցին խորհրդարանական Իսրայելի ռազմական քաղաքականության ու անվտանգության համակարգում կիրառվող, մշտապես կատարելագործվող մեթոդաբանական նորամուծությունները: Դրա հետ մեկտեղ տվյալ ոլորտում գիտական համագործակցություն ծավալվեց ՌԴ ԱԳՆ ՄՀՄՊԻ (МГМИМО) մեթոդաբանների և ՀԱՊԿ-ի գլխավոր քարտուղարի ղեկավարմամբ գործող գիտափորձաքննական խորհրդի մասնագետների հետ:

Մեր երիտասարդ մեթոդաբանները, ԱՄՆ-ի առաջատար գիտակրթական ստաժավորումներից հետո վերադառնալով Հայաստան, դարձան ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ԱՌՀԻ-ի կոլեկտիվ կիրառական մենագրությունների գիտական համադասողներ: Այդ մենագրությունները վերաբերում էին Ազգային անվտանգության ռազմավարության վերանայման հիմնական բաժիններին՝ ըստ դրա երեք նորամուծական համակարգաստեղծ պարամետրների, որոնք են՝ 1. իշխանության պետական կազմակերպվածքի մոդելի խորհրդարանական կերպափոխումը, 2. միջազգային հարա-

բերությունների բազմակենտրոն ցանցային համակարգում Հայաստանի տեղի ու դերի վերագնահատումը, ինչպես նաև՝ 3. Հայաստանի հասարակության՝ որպես ՀՀ Ազգային անվտանգության համակարգի ու նրա Ջինված ուժերի արդիականացման միջավայրի թվայնացումը:

Գիտությունների մեր երիտասարդ թեկնածուներ Բենիամին Պողոսյանի, Դավիթ Մանասյանի, Արման Գրիգորյանի, Ազատ Դավթյանի, Կարեն Գալոյանի և Միքայել Ավետիսյանի համադասմամբ մշակվեցին Ազգային անվտանգության ռազմավարության վերանայման հիմնական բաժիններին վերաբերող հետևյալ մենագրական աշխատությունները. «Ազգ-բանակ» ռազմավարությունը», «Ազգ-բանակ» ռազմավարության շրջանակներում ՀՀ Ջինված ուժերի արդիականացում. կառավարման թվայնացման արդյունավետությունը», «Կիբեռանվտանգության ազգային ռազմավարության նախագիծը», «ՀՀ Կիբեռտարածության ռեսուրսների զարգացման կառավարման ազգային համակարգը», «ՀՀ ռազմական էկոնոմիկան», ինչպես նաև ՀՀ ազգային անվտանգության շահերի տեսանկյունից միջազգային հարաբերությունների ցանցային աշխարհակարգում Հարավային Կովկասի և հարակից տարածաշրջանի պետությունների անվտանգային դինամիկայի գործոնների ռազմավարական գնահատման վերաբերյալ հատուկ մենագրությունների շարքը:

Այսպիսով՝ ՀՀ ՊՆ ԱՌՀ-ում մշակվեցին և գիտական հրապարակումների միջոցով փորձաքննության ենթարկվեցին թվայնացման և հայկական պետության խորհրդարանական կերպափոխման պայմաններում Ազգային անվտանգության ռազմավարության վերանայման գիտամեթոդաբանական հիմունքները: Որպես արդյունք՝ մենք հետազոտությունների տվյալ՝ ծառայողական, փուլում ամենաընդհանուր գծերով իրազեկեցինք, որ հաջողությամբ ավարտել ենք նախագծի ուրվագրի մշակումը:

Ստորև ներկայացնենք ԱՄՆ-ի, ՌԴ և Իսրայելի գերազանցության կենտրոններում մեր փորձագետների ձեռք բերած նոր մեթոդաբանական գործիքների կիրառմամբ վերանայված Ազգային անվտանգության ռազմավարության ուրվագրի կառուցվածքի աշխատանքային մեկնակերպը.

Ներածական. Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության սկզբունքները և հիմնադրույթները խորհրդարանական բարեփոխումների և հայ հասարակության թվայնացման ժամանակաշրջանում:

1. Հայաստանի Հանրապետության ռազմավարական անվտանգային կողմնորոշումները բազմակենտրոն աշխարհակարգում և համաշխարհային կիբեռտարածությունում:

2. Հայաստանի Հանրապետության երաշխավորված ռազմական պաշտպանվածության ապահովմանը նպատակաուղղված անվտանգային քաղաքականությունը Հայաստանի թվայնացման և Զինված ուժերի արդիականացման ընթացքում:
3. Հայաստանի Հանրապետության ներքին անվտանգության ռազմավարությունը խորհրդարանական բարեփոխումների պայմաններում:
4. Հայաստանի Հանրապետության արտաքին անվտանգության և բազմավեկտոր կողմնորոշմամբ ռազմավարությունը միջազգային հարաբերությունների բազմակենտրոն ցանցային համակարգում:
5. Պետութենակենտրոնության ու փոխշահավետ համագործակցության սկզբունքներով համահայկական ինտեգրման ռազմավարությունը:

Արժանին մատուցելով ԱՄՆ-ի Ազգային անվտանգության ռազմավարության (2017 թ. դեկտեմբեր) բաժինների և դրանք «գերակա գործողություններով» կոնկրետացնող ենթաբաժինների զուգակցման նկատմամբ մեր ամերիկյան գործընկերների նոր մեթոդաբանական մոտեցումներին՝ մենք ևս ՀՀ Ազգային անվտանգության վերանայված ռազմավարության ուրվագրի բաժինները լրացրեցինք համապատասխան երկարաժամկետ համալիր ծրագրերի օրինակներով: Դրանք գերատեսչությունների համար ծառայում են որպես կողմնորոշիչ նմուշներ, ըստ որոնց նրանք պետք է ռազմավարության միջգերատեսչական լրամշակման ժամանակ հանդես գան առաջարկություններով՝ արծազանքելով Անվտանգության խորհրդի համապատասխան դիմումներին: Որպես նման գերակա գործողությունների նմուշներ՝ ուրվագրում բերվում են. «Հայաստանի զարգացման ռազմավարություն 2030», «ՀՀ կիբեռանվտանգության ռազմավարություն», «Տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների գծով ղեկավարի համակարգի ներդրման ծրագիր», ««Ազգ-բանակ» ռազմավարություն», «ՀՀ Զինված ուժերի 2018–2024 թթ. արդիականացման ծրագիր», «Ռազմարդյունաբերական և ռազմատեխնիկական քաղաքականության ռազմավարություն», «Գյումրիում ռուսաստանյան 102-րդ զորակայանի արդիականացմանն ուղղված հայ-ռուսաստանյան ռազմարդյունաբերական համատեղ ձեռնարկությունների բազմապրոֆիլային համալիրի ստեղծման ծրագիր», «Պարսից ծոց – Սև ծով բազմատեսակ (մուլտիմոդալ) տրանսպորտային միջանցքի և Զինաստան–Իրան ծովային երթուղու ինտեգրմամբ ԵՄ-ի և ԵԱՏՄ-ի շուկաներ մուտք գործելուն նպատակաուղղված՝ Զինաստանի մեկ գոտի՝ մեկ ճանապարհի նախագծում Հայաստանի ընդգրկման ծրագիր» և այլ ծրագրեր ու նախագծեր:

«Աշխատանքային տեսրեր» գիտակիրառական հավելվածի 2017 թ. 1–2-րդ համարում հրապարակված է «Հայաստանի Հանրապետությունում կիրառվող ստանդարտների կառավարման նորամուծական համակարգի ներդրման ռազմավարական ուղենիշներ. ԱՄՆ-ի տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների գծով ղեկավարի համակարգի տեղայնացման նախագիծ» կոլեկտիվ մենագրական մշակումը: Դրանում ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ԱՌՀԻ-ի Ազգային անվտանգության քաղաքականության և ՏՀՏ կենտրոնի պետ Ա. Գրիգորյանի գլխավորած երիտասարդ գիտնականների խումբը համակողմանիորեն վերլուծել է Հայաստանում ՏՀՏ գծով ղեկավարի հաստատության ստեղծման նպատակահարմարությունը և տեղայնացման հիմնական յուրահատկությունները:

ԱՄՆ-ի ՏՀՏ գծով ղեկավարի համակարգի տեղայնացման նախագծի հիմքի վրա կատարվել է սույն գիտակիրառական մենագրական հետազոտությունը, որի արգասիքն է ՀՀ-ում ՏՀՏ գծով ղեկավարների համակարգի ներդրման՝ սույն կոլեկտիվ մենագրությունում հրապարակվող նախագիծը: Դրանում ներկայացված է այդ համակարգի կառուցվածքը և սահմանված են ՏՀՏ գծով գլխավոր ղեկավարի, պետական գերատեսչությունների ՏՀՏ գծով ղեկավարների և ՏՀՏ գծով ղեկավարների խորհրդի գործառույթները, լիազորություններն ու պարտականությունները:

ՏՀՏ գծով ղեկավարների համակարգի ներդրման հիմնական նպատակներն են՝ պետության (ՀՀ պետական կառավարման համակարգի, հատկապես՝ պաշտպանական ոլորտում, և հասարակության կենսագործունեության բոլոր բնագավառների) համակարգված թվայնացումը և տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների ու կիրառվող ստանդարտների պլանաչափ զարգացումը: Համակարգի ներդրումից ակնկալվող գլխավոր արդյունքներն են՝ ՏՀՏ ոլորտի զարգացման ռազմավարության ու դրա հետ կամրջված քաղաքականության մշակումն ու իրագործումը, կիրառվող ստանդարտության ապահովման ազգային համակարգի առաջանցիկ զարգացման ապահովումը, ՏՀՏ ոլորտում պետական ու մասնավոր հատվածների միջև, ինչպես նաև միջգերատեսչական ու ներգերատեսչական մակարդակներում բազմակողմանի համագործակցության ծավալումը:

Այսպիսով՝ ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ազգային անվտանգության քաղաքականության և տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների կենտրոնի մշակած սույն նախագիծը, որն ամրագրված է հեղինակային իրավունքով, կարող է ծառայել որպես ուղեցույց և հենք՝ ՏՀՏ գծով ղեկավարների համակարգի պետական նախագծի միջգերատեսչական մշակման ու ներդրման համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ՏԵՂԵԿԱՏՎԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ
ՏԵՆՆՈՒՈՒԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԴԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՆԵՐԴՐՄԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾ

ПРОЕКТ
ВНЕДРЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ СИСТЕМЫ
РУКОВОДИТЕЛЕЙ ПО ИНФОРМАЦИОННО-
КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ

DRAFT IMPLEMENTATION OF CHIEF INFORMATION
OFFICERS SYSTEM
IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

ՀՀ-ՈՒՄ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ-ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ
ՏԵՆՆՈՒՈՒԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ
ՆԵՐՂՐՄԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ. ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ՆԱԽԱԳԾԻ
ՀԱՄԱՈՈՏ ՎԵՐՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

*Ա. Հ. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու,
ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ԱԱԹ և ՏՀՏ կենտրոնի պետ*

Այսօր պետությունների և հասարակությունների զարգացումը հնարավոր չէ ապահովել առանց թվային տեխնոլոգիաների համատարած կիրառման: Ընդամին դրանց ասպարեզում զարգացման տեմպերն այնպիսին են, որ ցանկացած հապաղում կարող է վերածվել անդառնալի հետամնացության:

Այս իրողությունների հաշվառմամբ Հայաստանի Հանրապետությունում տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաները և թվայնացումը հռչակվել են որպես պետության և հասարակության զարգացման գերակա ուղղություն¹: Ըստ այդմ ՀՀ-ում մշակվել և գործի են դրվել ոլորտին վերաբերող մի շարք օրենքներ ու ղեկավար փաստաթղթեր, ինչպիսիք են՝ «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի պետական աջակցության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը, «Հայաստանի Հանրապետության 2014–2025 թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը», «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի խթանման ծառայությունների 2016 թվականի ծրագիրը և ծրագրի կատարումն ապահովող միջոցառումների իրականացման ժամանակացույցը հաստատելու մասին» ՀՀ Կառավարության որոշումը, «Հայաստանի Հանրապետության և Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի միջև

¹ Տես «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի պետական աջակցության մասին», ՀՀ 2014 թ. դեկտեմբերի 17-ի հմ. ՀՕ-245 օրենքը (<http://parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=5184&lang=arm>), «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի պետական աջակցության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին», ՀՀ 2017 թ. մարտի 1-ի հմ. ՀՕ-47 օրենքը (<http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=5772&lang=arm>):

«Էլեկտրոնային հասարակություն և նորարարություն՝ հանուն մրցունակության» ծրագիր վարկային համաձայնագիրը»²:

Այդուհանդերձ ոլորտի արդյունավետ գործարկումը և զարգացման տեմպերը պահանջում են ավելի համակարգված համապետական մոտեցում, պետական ու մասնավոր հատվածների ջանքերի ներդաշնակություն, այսինքն՝ պատշաճ կառավարում (*good governance*): Ինչպես ցույց է տալիս տվյալ ասպարեզում լավագույն (առաջին հերթին՝ ամերիկյան) երկարամյա փորձի վերլուծությունը, հարցի արդյունավետ լուծումներից է տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների գծով ղեկավարի հաստատության հիմնումը³:

ՏՀՏ գծով ղեկավարների համակարգի ներդրումը հիմնավորված է նաև այն հանգամանքով, որ ներկայիս տեղեկութակենտրոն դարաշրջանում գրեթե բոլոր կազմակերպությունների բիզնես-գործընթացները պահանջում են տեխնիկատեխնոլոգիական լուծումներով պայմանավորված ավտոմատացում: Այս տեսանկյունից կազմակերպության գործունեութ-

² Տես «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի պետական աջակցության մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2014 թ. դեկտեմբերի 17-ի հմ. ՀՕ-245 օրենքը (<http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=95017>), «Հայաստանի Հանրապետության 2014–2025 թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիր», ՀՀ Կառավարության 2014 թ. մարտի 27-ի հմ. 442-Ն որոշման հավելված (<http://www.gov.am/files/docs/1322.pdf>), ՀՀ Կառավարության 2016 թ. հունվարի 20-ի «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի խթանման ծառայությունների 2016 թվականի ծրագիրը և ծրագրի կատարումն ապահովող միջոցառումների իրականացման ժամանակացույցը հաստատելու մասին», հմ. 29-Ն որոշումը (<https://www.e-gov.am/gov-decrees/item/26792/>), «Հայաստանի Հանրապետության և Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի միջև «Էլեկտրոնային հասարակություն և նորարարություն՝ հանուն մրցունակության» ծրագիր վարկային համաձայնագիրը» (Վարկ հմ. 7963-AM), ՀՀ Կառավարության 2011 թ. մարտի 24-ի նիստի հմ. 11 արձանագրային որոշման հավելված (https://www.e-gov.am/u_files/file/decrees/arc_voroshum/MAR11-46_1.pdf):

³ Հաստատության ստեղծման անհրաժեշտության հիմնավորումը և ՀՀ-ում տեղայնացման համար կողմնորոշիչների համակարգը տես *Ջ. Ս. Հեղի, Բարձր ղեկավարության վերահսկողություն և տվյալների վերլուծություն, Ռ. Վ. Աղաշյան, Ա. Հ. Գրիգորյան, Գ. Ի. Մարգարով, Կիբեռանվտանգության ոլորտում մասնագիտական ներուժի պատրաստումը որպես դրա ապահովման կարևոր միջոց: «ՀԲ», 2017, հմ. 4, նաև Ա. Հ. Գրիգորյան, Կ. Ա. Գալոյան, «Ազգ-բանակ» ռազմավարության կիբեռկազմակերպական հեռանկարը. ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի միջազգային և միջգերատեսչական համագործակցությամբ ՀՀ կիբեռկարողությունների ծավալման ռազմավարության մշակումը որպես «Ազգ-բանակ» համակարգի հեռանկար գարգացման ուղենիշ: «ՀԲ», 2016, հմ. 4:*

յան հաջող ընթացքը անմիջականորեն կախված կլինի ՏՀՏ ոլորտից, ինչը ենթադրում է, որ ՏՀՏ գծով ղեկավարի վրա կրվեն մեծ պարտականություններ: Ուստի իր վրա դրված այդ պարտականությունների հաջող կատարման համար ՏՀՏ գծով ղեկավարը պետք է օժտված լինի նաև համապատասխան լայն լիազորություններով:

Նման հաստատություն գործում է աշխարհի բոլոր առաջատար պետություններում, թեև, պայմանավորված ամեն մի պետության կազմակերպվածքի յուրահատկությամբ և ազգային առանձնահատկություններով, հանդես է գալիս տարբեր անվանումներով (ԱՄՆ՝ ավագ տեղեկատվական պաշտոնյա *(CIO)*, ՌԴ՝ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների գծով տնօրեն, կառավարիչ *(ИТ-директор, или менеджер по информационным технологиям)*) և այլն):

ՀՀ-ում նշվածը մասամբ կատարում են տարբեր հարթություններում գործող պաշտոնյաներ, որոնց շնորհված լիազորություններն ընդհանուր առմամբ բավարար չեն իրենց գործառնությունները լիարժեք կերպով կատարելու համար: Ասվածն ավելի պատկերավոր դարձնելու համար դիտարկենք այն դեպքը, երբ կազմակերպության տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների ոլորտի ղեկավարումը կատարվում է որևէ գծով տնօրենի ենթակայության տակ գտնվող վարչության պետի մակարդակով: Այսինքն՝ ՏՀՏ գծով ղեկավարը ենթակա է որևէ տնօրենի, որն ի դեպ կարող է իր մասնագիտությամբ լինել ՏՀՏ ոլորտից շատ հեռու: Նշենք նաև, որ ներկայումս ՀՀ-ում տարբեր գերատեսչություններում ու կազմակերպություններում ՏՀՏ ոլորտի կառավարումն իրականացվում է չհամակարգված կերպով, իսկ կազմակերպությունների տվյալ ոլորտը ղեկավարող պաշտոնյաներն օժտված են տարբեր լիազորություններով:

Դա էապես խոչնդոտում է ոլորտի համակարգված և պատշաճ կառավարմանը՝ ստեղծելով մի շարք մարտահրավերներ ինչպես ոլորտի զարգացման ու կառավարման բնագավառներում, այնպես էլ անվտանգային տիրույթում: Տվյալ խնդրի լավագույն լուծումը կլինի ՏՀՏ գծով ղեկավարի կարգավիճակի սահմանումը կոնկրետ գծով տնօրենի մակարդակով, ինչը կապահովի տվյալ ոլորտի ղեկավարմամբ զբաղվող բոլոր պաշտոնյաների գործառնությունների, պարտականությունների և լիազորությունների շրջանի հստակ և միասնական սահմանումը: Հակառակ դեպքում կխախտվի իրավասությունների և պարտականությունների միջև հավասարակշռությունը, ինչն իր հերթին կբերի կազմակերպության գործունեության բնականոն աշխատանքի խաթարման:

Այսպես. ԱՄՆ-ում մեծ ուշադրություն է դարձվում պետության կայուն զարգացմանն ու պատշաճ կառավարմանը նպատակաուղղված նորամուծական համակարգային-ինտեգրային մեխանիզմների ստեղծման հարցերին՝ պետության և հասարակության կենսագործունեության բոլոր ոլորտներում տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների դերի ու նշանակության կարևորմամբ⁴: Դրանով են պայմանավորված ԱՄՆ-ում տվյալ ոլորտի զարգացմանն ու պատշաճ կառավարմանն ուղղված պարբերաբար իրականացվող տարատեսակ նախաձեռնություններն ու օրենսդրական բարեփոխումները: Ըստ այդմ 80-ական թվականներից ԱՄՆ-ում հետևողականորեն իրականացվում են մի շարք ծրագրեր և օրենսդրական բարեփոխումներ, որոնք ուղղված են ոչ միայն տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների ոլորտի զարգացմանը, այլև պետական կառավարման համակարգում դրանց արդյունավետ ու անվտանգ կիրառմանը:

Սույն կոլեկտիվ մենագրությունում ներկայացված «Հայաստանի Հանրապետությունում տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների ոլորտի ղեկավարների համակարգի ներդրման նախագիծը» մշակվել է 2014–2018 թթ. ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի Ազգային անվտանգության քաղաքականության և տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների կենտրոնում, ապա ենթարկվել ԱՄՆ-ի փորձագետների գիտամեթոդաբանական փորձարկմանը:

Նախագիծը մշակվել է ինչպես ԱՄՆ-ի կիբեռզերազանցության պետական գլխամասային կենտրոնում՝ Պաշտպանական ազգային համալսարանում մեր Համալսարանի մասնագետների ստաժավորումների ժամանակ ձեռք բերված գիտելիքների հիման վրա, այնպես էլ արտասահմանյան մասնագիտական գրականության (այդ թվում՝ նորմատիվ իրավական փաստաթղթերի) վերլուծության արդյունքներով:

⁴ Stu “Department of Defense Chief Information Officer Desk Reference”, Vol. I: Foundation Documents, August 2006 (<http://dodcio.defense.gov/Portals/0/Documents/ciodesrefvolone.pdf>); “Chief Information Officers Council Charter”, 14.11.2012. “Document Library” (<https://www.cio.gov/resources/document-library/>); “Department of Defense (DoD) Chief Information Officer (CIO) Council Charter” (<https://www.acq.osd.mil/dpap/docs/ciochart.pdf>); “Department of Defense Directive”, N 5144.02, 21 November 2014. Incorporating Change 1, 19 September 2017 (<http://www.esd.whs.mil/Portals/54/Documents/DD/issuances/dodd/514402p.pdf>):

Որպես նման ուղեցույց նշենք “Department of Defense Chief Information Officer Desk Reference”, Vol. I: Foundation Documents, “Federal Chief Information Officers Council Charter”, “Department of Defense (DoD) Chief Information Officer (CIO) Council Charter”, “Department of Defense Directive”, N 5144.02, “Good Practice Guide for Incident Management”, «Профессиональный стандарт “Менеджер по информационным технологиям”». «Пояснительная записка к проекту профессионального стандарта «Менеджер по информационным технологиям»» փաստաթղթերը⁵:

Մշակման ժամանակ առավել դժվար, սակայն կարևոր հարց էր ՏՀՏ գծով գլխավոր ղեկավարի (ՏՀՏԳՂ) կարգավիճակի որոշումը: Մի կողմից՝ նա պետք է օժտված լիներ անհրաժեշտ ծավալով լիազորություններով, որպեսզի կարողանար արդյունավետ կերպով կառավարել ՏՀՏ գծով ղեկավարների (ՏՀՏՂ) համակարգի բնականոն գործունեությունը, մյուս կողմից՝ բովանդակային-գործառնության հաշտումով լիովին համապատասխաներ ՀՀ պետական կառավարման համակարգում սահմանված աստիճանակարգությամբ վերապահվող լիազորություններին: Նա չէր կարող լինել Վարչապետի խորհրդական, քանի որ ՀՀ-ում խորհրդականներն ու օգնականները հայեցողական պաշտոններ են և չունեն որևէ վարչական իրավասություն: Նա նաև չէր կարող լինել Փոխվարչապետ, քանի որ Սահմանադրությամբ դրանց թիվը երեքն է, և դժվար է պատկերացնել, որ այդ երեքից մեկին հանձնարարվեր միայն ՏՀՏ ու կիբեռլորտի ուղղորդումը, իսկ զբաղվել տվյալ ոլորտով այլ (թեկուզ և հարակից)

⁵ Տես “Department of Defense Chief Information Officer Desk Reference”, Vol. I: Foundation Documents (<http://dodcio.defense.gov/Portals/0/Documents/ciodesrefvolone.pdf>); “Chief Information Officers Council Charter” (<https://www.cio.gov/resources/document-library/>), “Department of Defense (DoD) Chief Information Officer (CIO) Council Charter” (<https://www.acq.osd.mil/dpap/docs/ciochart.pdf>); “Department of Defense Directive”, N 5144.02 (<http://www.esd.whs.mil/Portals/54/Documents/DD/issuances/dodd/514402p.pdf>); “Good Practice Guide for Incident Management”. European Network and Information Security Agency (https://www.enisa.europa.eu/publications/good-practice-guide-for-incident-management/at_download/fullReport); «Менеджер по информационным технологиям». «Профессиональные стандарты в области ИТ» (<http://www.apkit.ru/committees/education/meetings/standarts.php>); «Пояснительная записка к проекту профессионального стандарта «Менеджер по информационным технологиям»». «Профессиональные стандарты в области ИТ» (<http://www.apkit.ru/committees/education/meetings/standarts.php>):

ոլորտների հետ մեկտեղ կնշանակեր ծախողել կիբեռնկարողությունների զարգացման և կիբեռանվտանգության ապահովման գործը, քանի որ դրանք խիստ յուրահատուկ ոլորտներ են, և դրանց ղեկավարից պահանջվում են նեղ մասնագիտական գիտելիքներ: Միևնույն ժամանակ, հասկանալի է, որ նման բարձրաստիճան պաշտոնյայի և նրա աշխատակազմի նոր հաստիքների ստեղծումը ֆինանսական տեսակետից ընդունելի չէր:

Ըստ այդմ՝ նպատակահարմար գտնվեց տվյալ պարտականությունները, գործառույթները և իրավասությունները վերապահել Վարչապետի աշխատակազմում արդեն գործող «Տեղեկատվայնացման և հատուկ համակարգերի բաժնի» պետին՝ բաժնի հիմքի վրա ստեղծելով վարչություն և ընդլայնելով գործառույթները ՏՀՏ և կիբեռնոլորտների զարգացման ռազմավարության ու դրա իրագործման քաղաքականության մշակման, տեղեկատվական և կիբեռռեսուրսների ռազմավարական կառավարման ու կիբեռանվտանգության ապահովման, որակի ապահովման ստանդարտների մշակման, նշված ոլորտներում արդյունավետ կառավարման քաղաքականության իրագործման ու տեխնիկատեխնոլոգիական լուծումների կառավարման ու ապահովման կամրջման, մասնագիտական ներուժի զարգացման ու համակողմանի համագործակցության ապահովման ասպարեզներում: «Տեղեկատվայնացման և հատուկ համակարգերի բաժնի» հիմքի վրա համապատասխան վարչության ստեղծումը հնարավորություն կտա առանց լրացուցիչ հաստիքի ստեղծման իրագործելու ՏՀՏ գծով գլխավոր ղեկավարի գործառույթները՝ աշխատակազմի նշված բաժնի գործառույթները գործնականում ընդլայնելու միջոցով:

Մեկ այլ կարևոր և, միևնույն ժամանակ, դժվարալուծելի հարց էր ՏՀՏ գծով ղեկավարների ենթակայության շրջանակների հստակեցումը, քանի որ տվյալ համակարգը ենթադրում է ՏՀՏ գծով ղեկավարի ենթակայություն ոչ միայն իր անմիջական ղեկավարին, այլև մասնագիտական հարցերով՝ ՏՀՏ գծով վերադաս ղեկավարին: Տվյալ խնդիրն առաջանում է այն պատճառով, որ ՏՀՏ գծով ղեկավարը, գտնվելով իր գերատեսչության ղեկավարի անմիջական ենթակայության տակ, միևնույն ժամանակ մասնագիտական հարցերով պետք է հաշվետու լինի ՏՀՏ գծով վերադաս ղեկավարին: ՏՀՏ գծով ղեկավարների համակարգում ՏՀՏՂ-ների աստիճանակարգության մակարդակների թիվը կախված է տվյալ գերատեսչության ընդգրկույթից և դրանում ներառված կազմակերպությունների թվից ու ստորադասության ուղղաձիգից: ՏՀՏ գծով ղեկավարների համակարգում յուրաքանչյուր ՏՀՏՂ ունի իր ենթահամակարգը, որը ներա-

ռում է ՏՀՏ և կիբեռոլորտների կառավարման համապատասխան ենթամակարդակներ՝ ՏՀՏ և կիբեռռեսուրսների, ծառայությունների ու միջավայրի կառավարումից մինչև նորամուծական նախագծերի և ծրագրերի կառավարումը:

Ինչպես ցույց է տալիս առաջավոր միջազգային փորձը, ՏՀՏ ոլորտի և կիբեռռեսուրսների արդյունավետ ու հետևողական զարգացման համար անհրաժեշտ պայմաններ են պետական ու մասնավոր հատվածների սերտ համագործակցությունը՝ ջանքերի սիներգիկության ապահովմամբ, և ռազմավարական որոշումների կայացումը գիտության ու նորամուծական մոտեցումների ու գաղափարների հիման վրա: Այս տեսանկյունից ՏՀՏ գծով ղեկավարների համակարգի ներդրման նպատակով որպես խորհրդատվական մարմին նախագծում ներկայացված է ՏՀՏ գծով ղեկավարների խորհուրդը: Խորհուրդը, թեև օժտված լինելով զուտ խորհրդակցական իրավասություններով, դառնալու է այն հարթակը, որտեղ երկխոսությունների և համաձայնական որոշումների հենքի վրա մշակվող պետական քաղաքականության մեջ հաշվի են առնվելու մասնավոր հատվածի ձեռնարկությունների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, տարածաշրջանների շահերը, ինչը հնարավորություն կտա ապահովելու ջանքերի օրգանական միաձուլում:

Կարևոր է նաև այն հանգամանքը, որ ՀՀ-ում առաջարկվող համակարգի արդյունավետ գործառնան համար անհրաժեշտ է կազմակերպել այդ ոլորտի կառավարմամբ զբաղվող հատուկ պաշտոնյաների պատրաստում ու վերապատրաստում: Նշվածի իրագործման նպատակով ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի Ազգային անվտանգության քաղաքականության և տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների կենտրոնում ԱՄՆ-ի գերազանցության գլխավոր պետական կենտրոնի հետ համագործակցությամբ մշակվում է «Տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների և կիբեռռեսուրսների ռազմավարական կառավարում և առաջավարություն» մագիստրոսական ծրագիրը, որի գործարկումը նախատեսված է 2019 թ. աշնանը⁶:

⁶ Տես *Ռ. Վ. Աղզաշյան, Ա. Հ. Գրիգորյան, Գ. Ի. Մարգարով*, Նշ. աշխ.:

ՆԱԽԱԳԻԾ

ПРОЕКТ

DRAFT

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ՏԵՂԵԿԱՏՎԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ
ԳԾՈՎ ԴԵԿԱԿԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄ

ВНЕДРЕНИЕ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ СИСТЕМЫ
РУКОВОДИТЕЛЕЙ ПО ИНФОРМАЦИОННО-
КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ

IMPLEMENTATION OF CHIEF INFORMATION
OFFICERS SYSTEM
IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

Սույն նախագիծը քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Հ. Ս. Քոթանջյանի գիտական ղեկավարությամբ մշակել են ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի կիբեռանվտանգության խումբը, ապա դրա հիմքի վրա ստեղծված Ազգային անվտանգության քաղաքականության և տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների կենտրոնը: Մշակումը գիտամեթոդաբանական տեսանկյունից փորձաքննել են ԱՄՆ-ի Պաշտպանական ազգային համալսարանի Տեղեկատվության և կիբեռտարածության քոլեջի, ինչպես նաև նույն համալսարանի Ազգային ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի Տեխնոլոգիաների և ազգային անվտանգության քաղաքականության կենտրոնի փորձագետները:

Настоящий проект под научным руководством доктора политических наук, профессора Г. С. Котанджяна был разработан Группой кибербезопасности Института национальных стратегических исследований Национального исследовательского университета обороны МО РА, а затем созданным на ее базе Центром политики национальной безопасности и информационно-коммуникационных технологий. Разработка прошла научно-методологическую апробацию со стороны экспертов Колледжа информации и киберпространства и Центра технологий и политики национальной безопасности Института национальных стратегических исследований Национального университета обороны США.

Under the academic guidance of Professor H. S. Kotanjian, Doctor of Political Science, the draft herein has been elaborated by the Cybersecurity Group of the Institute for National Strategic Studies, National Defense Research University, MOD, RA, and then by the Center for National Security Policy and Information-Communication Technologies established on the basis of the aforementioned Group. From the academic and methodological perspective the work has been reviewed by experts from the College of Information and Cyberspace, US National Defense University; Center for Technology and National Security Policy, Institute for National Strategic Studies.

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ՏԵՂԵԿԱՏՎԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ
ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾ**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	21
2. ՏԵՂԵԿԱՏՎԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՀԱՄԱՈՈՏ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	23
3. ՏՀՏ ԳԾՈՎ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ	24
4. ՏԵՂԵԿԱՏՎԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԳԼԽԱՎՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐ	25
4.1. ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ ԵՎ ՊԻՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	25
4.2. ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	26
5. ՏԵՂԵԿԱՏՎԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ՂԵԿԱՎԱՐ (ԳԵՐԱՏԵՍՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ ԱԿԵԼԻ ՍՏՈՐԻՆ ՕՂԱԿՆԵՐԻ ՏՀՏ ԳԾՈՎ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ)	27
5.1. ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ ԵՎ ՊԻՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	27
5.2. ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	29
6. ՏԵՂԵԿԱՏՎԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ	29
6.1. ԽՈՐՀՐԴԻ ՆՊԱՏԱԿԸ	29
6.2. ԽՈՐՀՐԴԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	30
6.3. ԽՈՐՀՐԴԻ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	31
6.4. ԽՈՐՀՐԴԻ ԱՆՂԱՄՆԵՐԸ	31
6.5. ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	32
6.6. ԽՈՐՀՐԴԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ	32
6.7. ԽՈՐՀՐԴԻ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԵՐԸ	34

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

- 1) Արդի աշխարհում, հատկապես՝ զարգացած պետություններում ու հասարակություններում, դժվար է պատկերացնել կենսագործունեության որևէ ոլորտ, որում տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաները (այսուհետև՝ ՏՀՏ) և կիբեռնետուրաները չհամարվեն պետության, հասարակության ու անհատի զարգացման համար անհերքելիորեն

անհրաժեշտ հենք և շարժիչ ուժ: Այս համընդհանուր միտումի հաշվառմամբ Հայաստանի Հանրապետության մի շարք օրենքներով ու հիմնարար փաստաթղթերով և ղեկավար մարմինների ընդունած ենթաօրենսդրական ակտերով ու որոշումներով, հեռանկարային զարգացման հաստատված ծրագրերով ՏՀՏ ոլորտը և կիբեռռեսուրսները հայտարարվել են որպես պետության զարգացման գերակա ուղղություններ: Դրանց դերն է՝ ՎՄԵԿԻ է աճել կառավարման կիսանախագահական մոդելից դեպի խորհրդարանական անցումից հետո, քանի որ այդ տեխնոլոգիաների ու կիբեռռեսուրսների շնորհիվ ապահովվում է ավելի արդյունավետ, մասնակցային, թափանցիկ, հրապարակային ու հաշվետվողական կառավարում, ինչը ժողովրդավարական հասարակարգի զարգացման անհրաժեշտ պայմաններից է:

- 2) ՏՀՏ ոլորտի և կիբեռռեսուրսների շարունակական համաչափ ու հաշվեկշռված զարգացումը ենթադրում է նպատակային միջազգային համագործակցություն, պետական ու մասնավոր հատվածների արդյունավետ գործակցություն, միջգերատեսչական ու ներգերատեսչական մակարդակներում սերտ փոխգործություն՝ պատշաճ կառավարման (*good governance*) ապահովմամբ:
- 3) Տվյալ ասպարեզում եղած առավել առաջավոր համաշխարհային, առաջին հերթին՝ ԱՄՆ-ի փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դրա լավագույն միջոցը տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների գծով ղեկավարի (այսուհետև՝ ՏՀՏՂ) համակարգի ներդրումն է: Մինչդեռ ՀՀ պետական հատվածում ՏՀՏ ոլորտի կառավարման հատվածայնությունն ու չհամակարգվածությունը, տարաբնույթ մոդելների կիրառումն ու անհամաձայնեցվածությունը էապես նվազեցնում են տվյալ ոլորտի կառավարման արդյունավետությունը, քաղաքացիներին էլեկտրոնային ծառայությունների մատուցման որակն ու պաշտպանվածությունը:
- 4) Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության համար գոյություն ունեցող տարաբնույթ սպառնալիքների գունապնակում ռազմական սպառնալիքների ուժգնության և հետևանքների աղետալիության հաշվառմամբ ՏՀՏՂ-ների համակարգը կառուցվում է առաջին հերթին պաշտպանական-անվտանգային շահերի առաջնորդման ու պաշտպանական համակարգի հզորացման առանցքի շուրջ:
- 5) Սույն փաստաթղթում որպես հետագա միջգերատեսչական մշակումների համար հենք ներկայացվում են Հայաստանի Հանրապետությունում տեղեկատվական-հաղորդակցային տեխնոլոգիաների գծով ղե-

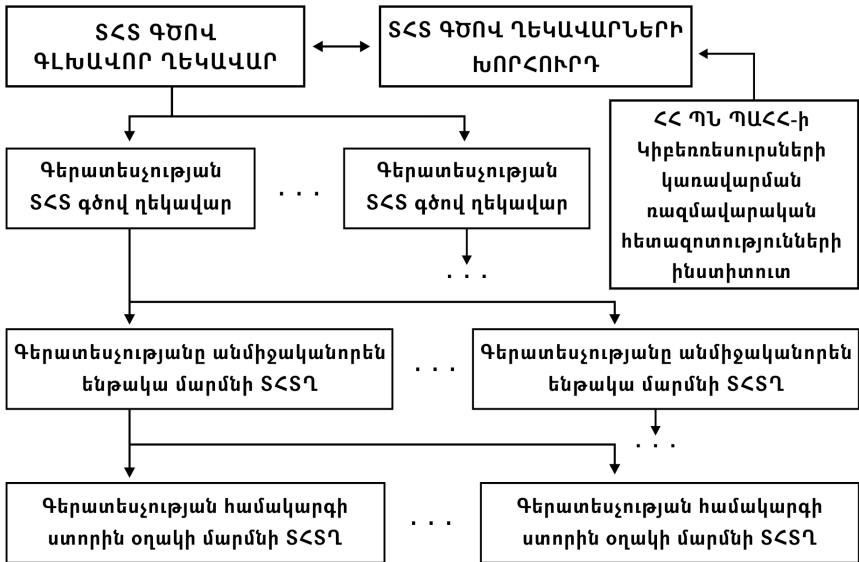
կավարների համակարգի ներդրման հիմնադրույթները, ՏՀՏ գծով ղեկավարների գործառույթները, պարտականություններն ու լիազորությունները:

2. ՏԵԴԵԿԱՏՎԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ ՏԵՆՈՒՈՒԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԴԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

- 1) Հայաստանի Հանրապետությունում տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների ոլորտի արդյունավետ ու համակարգված կառավարմանն ու զարգացմանը, տեղեկատվական անվտանգության ու կիբեռանվտանգության ամրապնդմանը նպատակաուղղված ռազմավարական նախագծերի ու ծրագրերի փաթեթների օպտիմալացման և արտաքին ու ներքին ներդրումների ծավալների շարունակական աճման, ոլորտի մարդկային և այլ ռեսուրսների արդյունավետ կառավարմանն ու զարգացման կարևոր գործիքներից է ՏՀՏ գծով ղեկավարների համակարգը (տես նկ. 1): ՀՀ-ում այս համակարգի ներդրման համար պահանջվում է համակարգված ու փոխհամաձայնեցված օրենսդրական և հաստատութենական նախաձեռնությունների իրագործում:
- 2) Համապատասխան միջոցառումների վերջնամշակումը պետք է կատարվի միջգերատեսչական մտավոր ու գործնական ռեսուրսի համախմբմամբ և ներգրավմամբ՝ առաջավոր միջազգային փորձի համակողմանի վերլուծության արդյունքների հիման վրա:
- 3) ՏՀՏ գծով ղեկավարների համակարգը բազմամակարդակ բուրգ է, որի հիմքում պետական համակարգի ստորին օղակի ՏՀՏԴ-ներն են, իսկ գագաթում՝ հանրապետության ՏՀՏ գծով գլխավոր ղեկավարը (այսուհետև՝ ՏՀՏԳԴ): Յուրաքանչյուր ՏՀՏԴ կրում է երկակի ենթակայություն. նա՝ որպես տվյալ հիմնարկի աշխատող, ենթակա է այդ հիմնարկի պետին՝ լինելով ՏՀՏ հարցերով նրա տեղակալը, իսկ որպես ՏՀՏ ոլորտի՝ տվյալ հիմնարկի գործառույթների, պատասխանատվության ու լիազորությունների շրջանակով սահմանափակված հատվածի համար պատասխանատու՝ մասնագիտական հարցերում ենթակա է նաև վերադաս ՏՀՏԴ-ին: Միևնույն ժամանակ ՏՀՏԴ-ները պետք է իրենց հիմնարկի կազմակերպվածքում օժտված լինեն անհրաժեշտ լիազորություններով և իրավասություններով, որպեսզի պատշաճ կերպով կատարեն իրենց գործառույթներն ու պարտականությունները:
- 4) Քանի որ ՏՀՏԴ-ների համակարգը պետք է ակտիվ և հուսալի կերպով համագործակցի մասնավոր հատվածի ՏՀՏԴ-ների հետ, ինչը պա-

հանջում է ոլորտային պետական քաղաքականությունում, իրավական ակտերում և ղեկավար փաստաթղթերում հաշվի առնել մասնավոր հատվածի կազմակերպությունների շահերը, անհրաժեշտություն է ծագում ստեղծելու մի խորհրդատվական մարմին, որում ներկայացված լինեն ինչպես պետական հատվածի, այնպես էլ մասնավոր հատվածի ՏՀՏ-ները: ՏՀՏ գծով ղեկավարների համակարգում այդ մարմինն է ՏՀՏ գծով ղեկավարների խորհուրդը:

3. ՏՀՏ ԳԾՈՎ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

Նկ. 1. ՏՀՏ գծով ղեկավարների համակարգի կառուցվածքը

- 1) Սույն համակարգում Կառավարության հաջորդ ստորին օղակում ներառվում են նախարարությունները, Կառավարությանը և Վարչապետին ենթակա մարմինները, մարզպետարանները: Հաջորդ շերտը կազմում են նախորդ շերտին անմիջականորեն ենթակա մարմինները և այլն: Սույն համակարգում ուղղաձիգ բաղադրիչների չափը (շերտերի թիվը) որոշում են իրենք՝ գերատեսչությունները՝ առաջնորդվելով աշխատանքի կազմակերպման նպատակահարմարությամբ և արդյունավետության ապահովման պահանջով:

- 2) ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի Կիբեռռեսուրսների կառավարման ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտը ծառայելու է որպես ՏՀՏ գծով ղեկավարների խորհրդի համար հետազոտական-փորձագիտական հենք:

4. ՏԵՂԵԿԱՏՎԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԳԼԽԱՎՈՐ ԴԵԿԱՎԱՐ

4.1. ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ ԵՎ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

- 1) ՏՀՏ գծով գլխավոր ղեկավարը (ՏՀՏԳՂ), որը Կառավարության ՏՀՏ և Կիբեռռեսուրսների գծով ղեկավարն է, ՀՀ Վարչապետի աշխատակազմում գործող տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների և Կիբեռռեսուրսների զարգացման վարչության պետն է և պատասխանատու է Հայաստանի Հանրապետության թվայնացմանը, տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների ու Կիբեռռեսուրսների շարունակական զարգացմանը և նպատակաուղղված ու հաշվեկշռված կիրառմանը, կիբեռանվտանգության մակարդակի անընդհատ բարձրացմանը վերաբերող հարցերի համակարգված, հրատապ ու համակողմանի լուծումների ապահովման և իրագործման ընթացքի վերահսկման ու անհրաժեշտության դեպքում՝ շտկման համար: Իր գործառույթները և պարտականությունները ՏՀՏ գծով գլխավոր ղեկավարը կատարում է իրեն ենթակա աշխատակազմի միջոցով՝ հենվելով ՏՀՏԴ-ների խորհրդի խորհրդատվական աջակցության վրա:

- 2) ՏՀՏ գծով գլխավոր ղեկավարի հիմնական գործառույթներն ու պարտականություններն են.

- ա) ապահովել պետության թվային կերպափոխման և կիբեռանվտանգության ռազմավարության ու քաղաքականության մշակումը,
- բ) ապահովել կարևոր տեղեկությանի համակարգերի, ենթակառուցվածքների և տեղեկատվական-էլեկտրոնային ծառայությունների մատուցման համակարգերի զարգացման ու պաշտպանության պետական ծրագրերի մշակումը, դրանց աշխատանքի վերահսկողությունն ու կարգավորումը,
- գ) ապահովել միջազգային ասպարեզում Հայաստանի Հանրապետության, նրա պետական ու մասնավոր հատվածների միջև, ինչպես նաև միջգերատեսչական ու ներգերատեսչական մակարդակներում բազմակողմանի համագործակցություն,
- դ) մշտազննել և գործուն չափանիշների միջոցով գնահատել ՏՀՏ ոլորտում ներդրումային քաղաքականության իրագործման ընթացքը, կատարել տեղեկատվական ռեսուրսների կառավարման ամփոփիչ

- վերլուծությունն ու աշխատակազմի ղեկավարի միջոցով Վարչապետին ներկայացնել տվյալ հարցերի վերաբերյալ առաջարկություններ,
- ե) մշակել ու աշխատակազմի ղեկավարի միջոցով Վարչապետի հաստատմանը ներկայացնել ռազմավարական տեղեկատվական ռեսուրսների կառավարման պլան և վերահսկել դրա կատարման ընթացքը,
 - զ) ապահովել հատուկ և ճգնաժամային իրավիճակներին արձագանքման տեղեկատվահաղորդակցային քաղաքականության մշակումը և վերահսկել դրա իրագործումը,
 - է) ապահովել ՏՀՏ և կիբեռանվտանգային ոլորտների աշխատուժի համալրման, պահպանման և որակավորված կադրերի պատրաստման գործուն մեխանիզմների մշակումը, ներդրումը և մշտական կատարելագործումը:

4.2. ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

- 1) Իր գործառույթների ու պարտականությունների արդյունավետ կատարման համար ՏՀՏ գծով գլխավոր ղեկավարը ունի հետևյալ հիմնական իրավասությունները.
 - ա) վերահսկելու գործող պետական կառավարման բազմամակարդակ աստիճանակարգված համակարգում ՏՀՏ ոլորտի ստորաբաժանումների գործունեությունը հաշվետվությունների ձևով,
 - բ) վերը նշված վերահսկողության արդյունքներով տվյալ կազմակերպության ղեկավարին ներկայացնելու միջնորդություն նրա ՏՀՏ ստորաբաժանման աշխատողների խրախուսման կամ կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ,
 - գ) հաստատելու ստորադաս ՏՀՏ-ների ընթացիկ և հեռանկարային պլանները՝ նախապես համաձայնեցված տվյալ կազմակերպության ղեկավարի հետ,
 - դ) վերահսկելու ՏՀՏ ոլորտի միջազգային և պետական ստանդարտների կատարումը պետական և մասնավոր ձեռնարկություններում,
 - ե) աշխատակազմի ղեկավարի միջոցով Վարչապետի առջև հանդես գալու միջնորդությամբ մասնավոր հատվածի ձեռնարկություններին պետական աջակցություն ցուցաբերելու կամ դրանից զրկելու վերաբերյալ,

- զ) սահմանված իր գործառնությունների և պարտականությունների արդյունավետ կատարման համար անհրաժեշտ՝ ՀՀ օրենքներով, Կառավարության կանոնակարգերով ու Կարգապետի որոշումներով չարգելված այլ իրավասություններ:

5. ՏԵՂԵԿԱՏՎԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ ՏԵՆՆՈՒՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ՂԵԿԱՎԱՐ (ԳԵՐԱՏԵՍՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ ԱՎԵԼԻ ՍՏՈՐԻՆ ՕՂԱԿՆԵՐԻ ՏՀՏ ԳԾՈՎ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ)

5.1. ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ ԵՎ ՊՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

- 1) ՏՀՏ գծով ղեկավարը պետական կառավարման աստիճանակարգված համակարգի տվյալ կազմակերպության (մարմնի)՝ գերատեսչության, մարզպետարանի և այլն, տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների և կիբեռնետուրսների գծով գլխավոր պաշտոնյան է, որը ղեկավարում է համապատասխան ստորաբաժանումը և պատասխանատու է իր կառույցի տեղեկատվական ռեսուրսների կառավարմանը և կիբեռանվտանգության ապահովմանը առնչվող բոլոր հարցերի հրատապ և արդյունավետ լուծման համար:
- 2) ՏՀՏ-ղեկավարի հիմնական գործառնությունը և պարտականությունները.
 - ա) մշակել կազմակերպության ՏՀՏ և տեղեկատվական համակարգերի աշխատանքի, պաշտպանության ու զարգացման ռազմավարությունն ու քաղաքականությունը, կառուցվածքային պահանջները, տեխնիկական ստանդարտներն ու չափանիշները և դրանք համաձայնեցնել կազմակերպության ղեկավարի հետ և հաստատման ներկայացնել վերադաս ՏՀՏ-ղեկավարին,
 - բ) վերահսկել տվյալ կազմակերպության շրջանակում տեղեկատվական համակարգերի կիրառման ու գործառնման գործընթացները, տեխնիկական ապահովումը, համակարգերի միջև փոխգործելիության և արտաքին կապի ապահովումը,
 - գ) մշակել, տեխնիկապես ապահովել և կառավարել տվյալ կազմակերպությունում հաստատուն, անվտանգ և ինտեգրված ՏՀՏ ճարտարապետության գործառնումը,
 - դ) ապահովել գերատեսչական կարևոր և հիմնական տեղեկատվական համակարգերի լիարժեք հաշվառումը, մշակել ու տեխնիկապես ապահովել տեղեկատվական համակարգերի խաթարումներին արձագանքման հատուկ իրավիճակային պլանները,

- ե) կատարել տվյալ կազմակերպությունում տեղեկատվական ռեսուրսների կառավարման ու զարգացման նպատակով արված ներդրումների համակողմանի վերլուծություն և արդյունքների հիման վրա մշակված առաջարկությունները ներկայացնել կազմակերպության ղեկավարին,
- զ) ՏՀՏ գծով կազմակերպության որոշումների կայացմանը, ռեսուրսների որոշարկմանը, պլանավորմանը, ծրագրմանը, բյուջեի կազմմանն ու կատարմանը և գնումների գործընթացին մասնակցել որպես փորձագետ,
- է) ապահովել կազմակերպության ՏՀՏ ներդրումների մշտազնունմը, վերլուծությունը և գնահատումը,
- ը) ապահովել իրականացվող ծրագրերի արդյունավետությունն ու զաղտնիության պահպանումը,
- թ) ապահովել կազմակերպության համացանցային ծառայությունների աշխատանքի ընթացիկ կառավարման, համացանցահենք կարողությունների կիրառման և համացանցային տիրույթի հետ կապված բոլոր ձեռնարկումների ուղղորդումն ու վերահսկումը,
- ժ) կազմակերպության ֆինանսական գծով ղեկավարի հետ համագործակցությամբ կազմել ՏՀՏ-ին վերաբերող սպառումների, ծախսերի և արդյունավետության ցուցանիշների վերաբերյալ ամբողջական և ճշգրիտ հաշվետվություն,
- ժա) մշակել հատուկ և ճգնաժամային իրավիճակներին արձագանքման քաղաքականությունը ու վերահսկել դրա իրագործումը,
- ժբ) ապահովել կազմակերպության կիբեռանվտանգությունը, ցանցային օպերացիաների, տեղեկատվական ցանցերի ամենօրյա պաշտպանության ու պահպանության ստանդարտների կատարումը և վերահսկել տեղեկատվահաղորդակցային համակարգերի ու ցանցերի աշխատանքի կայունությունն ու հուսալիությունը,
- ժգ) ապահովել կազմակերպության ՏՀՏ և կիբեռանվտանգության ոլորտների աշխատուժի համալրումը, պահպանումը և վերապատրաստումը,
- ժդ) գնահատել անձնակազմի գիտելիքներն ու հմտությունները, մշակել և կիրառել մարդկային ռեսուրսի կառավարման արդյունավետ մեխանիզմներ,
- ժե) ծառայել որպես գերատեսչության ղեկավարի ՏՀՏ գծով տեղակալ

և ՏՀՏ գծով ղեկավարների խորհրդում, միջգերատեսչական, պետական ու միջազգային համաժողովներում հանդես գալ որպես գերատեսչության ՏՀՏ գծով ղեկավար:

5.2. ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

- 1) Իր գործառույթների ու պարտականությունների արդյունավետ կատարման համար ՏՀՏ գծով ղեկավարն ունի հետևյալ հիմնական իրավասությունները.
 - ա) գործող պետական կառավարման բազմամակարդակ աստիճանակարգված համակարգում վերահսկելու իր կազմակերպության համակարգում ներառված և նրա նկատմամբ ստորին մակարդակի ՏՀՏ ոլորտի ստորաբաժանումների գործունեությունը հաշվետվությունների ձևով,
 - բ) վերը նշված վերահսկողության արդյունքներով տվյալ կազմակերպության ղեկավարին ներկայացնելու միջնորդություն նրա ՏՀՏ ստորաբաժանման աշխատողների խրախուսման կամ կարգապահական պատասխանատվության ենթարկման վերաբերյալ,
 - գ) հաստատելու ստորադաս ՏՀՏ-ների ընթացիկ և հեռանկարային պլանները՝ նախապես համաձայնեցված տվյալ կազմակերպության ղեկավարի հետ,
- 2) սահմանված իր գործառույթների և պարտականությունների արդյունավետ կատարման համար անհրաժեշտ՝ ՀՀ օրենքներով, Կառավարության կանոնակարգերով ու Վարչապետի որոշումներով չարգելված այլ իրավասություններ:

6. ՏԵՂԵԿԱՏՎԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԴԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

6.1. ԽՈՐՀՐԴԻ ՆՊԱՏԱԿԸ

- 1) ՏՀՏ գծով ղեկավարների խորհուրդը (ՏՀՏԴԽ) մշտական միջգերատեսչական հանձնաժողով է, որի նպատակն է Հայաստանի Հանրապետությունում տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների և կիրառական տեխնոլոգիաների ձեռքբերման, զարգացման, արդիականացման, նյութատեխնիկական ապահովման և օգտագործման, տեղեկատվության ու տեղեկույթի փոխանակման համակարգերի աշխատունակության, կիրառական գոյության ապահովմանը վերաբերող հարցերով կայացված խորհրդատվական որոշումներով աջակցությունը ՀՀ ՏՀՏԳԴ-ին:

6.2. ԽՈՐՀՐԴԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

1) ՏՀՏ ղեկավարների խորհրդի ռազմավարական խնդիրներն են.

- ա) ձևավորել Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության համար մշակվող ՏՀՏ ոլորտի կառավարման համապետական քաղաքականության վերաբերյալ փորձագիտական կարծիք,
- բ) որոշել տեղեկատվահաղորդակցային տեխնոլոգիաների պետական քաղաքականության գերակայությունները,
- գ) իր անդամներից ստացվող զեկույց-հաշվետվությունների միջոցով վերահսկել ՏՀՏ ոլորտում Կառավարության հաստատած քաղաքականության իրագործման ընթացքը,
- դ) միջազգային լավագույն փորձի ու նորամուծական մոտեցումների տեսակետից վերլուծել ՀՀ ՏՀՏ ոլորտի կառավարման համակարգի աշխատանքն ու զարգացման ընթացքը և ՏՀՏԳՂ-ին ներկայացնել դրանց կատարելագործման վերաբերյալ առաջարկություններ,
- ե) աջակցել ՏՀՏԳՂ-ին միջգերատեսչական ռազմավարական նախագծերի և նորամուծական նախաձեռնությունների որոշարկման, մշակման ու համադասման գործում,
- զ) նպաստել ՀՀ պետական գերատեսչությունների ՏՀՏ գծով ղեկավարների միջև համագործակցության սերտացմանը՝ գիտելիքի ու լավագույն փորձի փոխանակման, ՏՀՏ ոլորտի մարտահրավերներին դիմակայելու համար միասնական մոտեցման մշակման նպատակով,
- է) ապահովել բազմակողմանի համագործակցության միասնական հարթակ՝ ՏՀՏ ներդրումների արդյունավետության մակարդակի բարձրացման և բոլոր գերատեսչություններում ՏՀՏ ռեսուրսների արդյունավետ կիրառման նպատակով,
- ը) նպաստել տեղեկատվական ենթակառուցվածքների, համակարգերի և էլեկտրոնային ծառայությունների մատուցման համակարգերի արդյունավետության ու անվտանգության ապահովմանն ուղղված գործուն մեխանիզմների մշակմանը,
- թ) հանդես գալ որպես պետական ու մասնավոր հատվածների միջև համագործակցային երկխոսության հարթակ,
- ժ) իր նիստերում ինքնակառավարման տեղական մարմինների ՏՀՏԳՂ-ների պարբերական ելույթների կազմակերպման միջոցով կայացվող խորհրդատվական որոշումներում արտացոլել ՏՀՏ ոլորտում այդ մարմինների շահերը:

6.3. ԽՈՐՀՐԴԻ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

- 1) ՏՀՏՂ խորհուրդը գլխավորում է նրա նախագահը, որի պաշտոնն զբաղեցնում է ՏՀՏ գծով գլխավոր ղեկավարը:
- 2) Խորհրդի փոխնախագահի պաշտոնը ՀՀ-ի համար պաշտպանական-անվտանգային համակարգի կենսական կարևորության հաշվառմամբ զբաղեցնում է ՊՆ ՏՀՏ գծով ղեկավարը:
- 3) Խորհուրդն իր անդամներից 5 տարի ժամկետով ընտրում է քարտուղարի:

6.4. ԽՈՐՀՐԴԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

- 1) ՏՀՏ-ղեկավարների խորհրդի անդամներն են՝
 - ա) Տրանսպորտի, կապի և ՏՏ նախարարության ՏՀՏ գծով ղեկավարը,
 - բ) ՊՆ ՏՀՏ գծով ղեկավարը,
 - գ) Արտակարգ իրավիճակների նախարարության ՏՀՏ գծով ղեկավարը,
 - դ) ԱԱԾ ՏՀՏ գծով ղեկավարը,
 - ե) Ոստիկանության ՏՀՏ գծով ղեկավարը,
 - զ) Տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության ՏՀՏ գծով ղեկավարը,
 - է) Էներգետիկ ենթակառուցվածքների և բնական պաշարների նախարարության ՏՀՏ գծով ղեկավարը,
 - ը) Ֆինանսների նախարարության ՏՀՏ գծով ղեկավարը,
 - թ) Տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության ՏՀՏ գծով ղեկավարը,
 - ժ) Կրթության և գիտության նախարարության ՏՀՏ գծով ղեկավարը,
 - ժա) Մասնավոր հատվածի առաջատար կազմակերպություններից երկու անդամ՝ ՏՀՏ գծով ղեկավարների խորհրդի որոշմամբ:
- 2) ՏՀՏ-ղեկավարների խորհրդի որոշմամբ Խորհրդի ժողովներին կարող են մասնակցել այլ գերատեսչությունների և կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ, որոնք հրավիրվում են իրենց հատուկ հմտություններով և փորձառությամբ նախագծերի իրականացմանը և աշխատանքային խմբերի գործունեությանը օժանդակելու համար, սակայն չունեն քվեարկելու իրավունք:
- 3) Խորհրդի անդամները պետք է.

- ա) մասնակցեն Խորհրդի կանոնակարգված ժամանակացույցով հրավիրվող նիստերին,
- բ) փորձաքննեն և քննարկեն Խորհրդի ժողովներին ներկայացվող նախաձեռնությունները,
- գ) հանդես գան ներկայացված նախաձեռնություններին վերաբերող առաջարկություններով ու մասնակցեն դրանց առաջնահերթության որոշմանը,
- դ) Խորհրդի ուշադրությանը ներկայացնեն այն նախաձեռնություններն ու հարցերը, որոնք կարող են ազդեցություն գործել ՏՀՏ ամբողջ հանրության վրա,
- ե) այլ համաժողովներում պաշտպանեն ՏՀՏ-ղեկավարների Խորհրդի դիրքորոշումը:

6.5. ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

- 1) ՏՀՏ-ղեկավարների Խորհուրդը կարող է տեղեկույթ և կարծիքներ փոխանակել ինչպես պետական, այնպես էլ մասնավոր հատվածների այլ Խորհուրդների, կառույցների ու կազմակերպությունների հետ:
- 2) Խորհուրդը կարող է իր անդամներից թեկնածու առաջադրել իր հետ առնչվող այլ Խորհուրդներին անդամակցելու համար: Յուրաքանչյուր թեկնածություն պետք է արժանանա Խորհրդի հավանությանը:
- 3) Խորհրդի նախագահի համաձայնությամբ և անդամների կարծիքի հաշվառմամբ հնարավոր են այլ կազմակերպությունների ներկայացուցիչների պարբերական այցելություններ, դիտումներ և մասնակցություն Խորհրդի նիստերին ու գործունեությանը՝ առանց քվեարկելու իրավունքի:

6.6. ԽՈՐՀՐԴԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

- 1) ՏՀՏՂԽ-ն իրավունք ունի Խորհրդին հուզող հարցերի քննարկման և ՏՀՏ նախաձեռնությունների ու նախագծերի իրագործման համար ըստ անհրաժեշտության ստեղծելու աշխատանքային խմբեր և այլ ժամանակավոր մարմիններ, որոնք Խորհրդի որոշմամբ ղեկավարում կամ համատեղ են ղեկավարում տվյալ ուղղության գերատեսչությունների ՏՀՏ գծով ղեկավարները: Խորհրդի աշխատանքային խմբերը պետք է ունենան հստակ կերպով սահմանված գործունեության տիրույթ, նպատակներ, խնդիրներ և արդյունքների ներկայացման վերջնաժամկետներ:

- 2) Խորհրդի ղեկավարությունը պատասխանատու է Խորհրդի առաջնահերթությունները սահմանելու, Խորհրդի աշխատանքը վերահսկելու և ուղղորդելու, Խորհրդի աշխատանքի արդյունքները ՏՀՏ համապետական նախաձեռնություններին համապատասխանեցնելու, Խորհրդի կառուցվածքն ու գործունեությունը կառավարելու և այլ հարթակներում Խորհրդի անունից հանդես գալու համար:
- 3) Խորհրդի նախագահը պարտավոր է.
 - ա) հրավիրել և վարել Խորհրդի նիստեր,
 - բ) ապահովել Խորհրդի բնականոն աշխատանքը,
 - գ) Խորհրդի կանոնադրության շրջանակներում ըստ անհրաժեշտության ստեղծել աշխատանքային խմբեր ու վերահսկել դրանց աշխատանքը,
 - դ) Խորհրդի առջև դրված խնդիրների լուծման հարցերում ապահովել վերջնական խորհրդատվական որոշման ընդունումը:
- 4) Խորհրդի փոխնախագահը պարտավոր է.
 - ա) աջակցել Խորհրդի նախագահին Խորհրդի գործառնություններից բխող խնդիրների լուծման գործում,
 - բ) Խորհրդի նախագահի բացակայության ժամանակ փոխարինել նրան,
 - գ) ապահովել ՏՀՏ ոլորտում պետական քաղաքականության վերաբերյալ Խորհրդի առաջարկություններում ՀՀ պաշտպանական-անվտանգային շահերի հաշվառման գերակայությունը:
- 5) Խորհրդի քարտուղարը պարտավոր է.
 - ա) նախագահի կարգադրությամբ կազմակերպել նիստերը,
 - բ) կազմել նիստերի օրակարգերը և այլ նյութեր, ինչպես նաև անհրաժեշտության դեպքում կատարել այլ վարչական գործառնություններ,
 - գ) Խորհրդի անդամներին մատչելի տվյալների շտեմարանում գետեղել Խորհրդի ընդունած որոշումների և հաստատած ձեռնարկումների վերաբերյալ տեղեկություններ,
 - դ) վարել նիստերի բոլոր արձանագրությունների և Խորհրդի փաստաթղթերի պաշտոնական արխիվը:
- 6) Խորհրդի քարտուղարը նաև Խորհրդի նիստերի քարտուղարն է: Տվյալ նիստում Խորհրդի քարտուղարի բացակայության դեպքում Խորհուրդն իր անդամներից ընտրում է քարտուղարի:

6.7. ԽՈՐՀՐԴԻ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԵՐԸ

- 1) ՏՀՏ-ղեկավարների խորհուրդը պետք է կիրառի հետևյալ ընթացակարգերը՝
 - ա) Խորհրդի նիստերը պետք է կայանան առնվազն երեք ամիսը մեկ անգամ,
 - բ) անհրաժեշտության դեպքում Խորհրդի անդամների նախաձեռնությամբ և Խորհրդի ղեկավարության որոշմամբ կարող են հրավիրվել արտահերթ նիստեր,
 - գ) Խորհրդի անդամների նախաձեռնությամբ կամ Խորհրդի ղեկավարության որոշմամբ Խորհրդի նիստերը կարող են անցկացվել դեռնիակ,
 - դ) այլ կազմակերպությունների ներկայացուցիչները կարող են Խորհրդի ղեկավարության հայեցողությամբ հրավիրվել Խորհրդի նիստերին և միջոցառումներին մասնակցելու համար,
 - ե) նիստը իրավագոր է համարվում, եթե ներկա են Խորհրդի անդամների 2/3-ը: Խորհրդի յուրաքանչյուր անդամ ունի մեկ ձայնի իրավունք: Քվեարկության ժամանակ ձայների հավասար բաշխվածության դեպքում Խորհրդի նախագահն ունի վճռորոշ ձայնի իրավունք: Որոշումն ընդունվում է ներկաների ձայների պարզ մեծամասնությամբ,
- 2) Խորհրդի նախագահի թույլտվությամբ գերատեսչությունների ՏՀՏ-ղեկավարներին կարող են փոխարինել լիազորված նրանց ներկայացուցիչները:

ПРОЕКТ
ВНЕДРЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ СИСТЕМЫ
РУКОВОДИТЕЛЕЙ ПО ИНФОРМАЦИОННО-
КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ

СОДЕРЖАНИЕ

1. ВВЕДЕНИЕ	35
2. КРАТКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ПО ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ	37
3. СТРУКТУРА СИСТЕМЫ ИКТ-РУКОВОДИТЕЛЕЙ	38
4. ГЛАВНЫЙ РУКОВОДИТЕЛЬ ПО ИНФОРМАЦИОННО- КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ	39
4.1. ФУНКЦИИ И ОБЯЗАННОСТИ	39
4.2. ПОЛНОМОЧИЯ	40
5. РУКОВОДИТЕЛЕЙ ПО ИНФОРМАЦИОННО- КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ (РИКТ ВЕДОМСТВ И НИЗОВЫХ ЗВЕНЬЕВ В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ)	40
5.1. ФУНКЦИИ И ОБЯЗАННОСТИ	40
5.2. ПОЛНОМОЧИЯ.....	42
6. СОВЕТ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ПО ИНФОРМАЦИОННО- КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ.....	43
6.1. ЦЕЛЬ СОВЕТА.....	43
6.2. ЗАДАЧИ СОВЕТА	43
6.3. РУКОВОДСТВО СОВЕТА.....	44
6.4. ЧЛЕНЫ СОВЕТА.....	44
6.5. ВНЕШНИЕ СВЯЗИ	45
6.6. СТРУКТУРА СОВЕТА	45
6.7. ПРОЦЕДУРЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СОВЕТА	47

1. ВВЕДЕНИЕ

- 1) В современном мире, в особенности, в развитых государствах и обществах, трудно представить какую-либо сферу жизнедеятельности, в которой информационно-коммуникационные технологии (далее – ИКТ) и киберресурсы не считались бы безусловно необходимыми основой и движущей силой для развития государства,

общества и личности. С учетом данной глобальной тенденции, в Республике Армения рядом законов и основополагающих документов, нормативными актами и решениями руководящих органов, а также утвержденными программами перспективного развития сфера ИКТ и киберресурсы были объявлены приоритетными направлениями развития государства. Их роль еще более возросла после перехода от полупрезидентской модели государственного управления к парламентской, поскольку благодаря этим технологиям и киберресурсам обеспечиваются большая эффективность, партисипативность, транспарентность, гласность и подотчетность управления, что является одним из необходимых условий для развития демократического общественного строя.

- 2) Постоянное равномерное и сбалансированное развитие сферы ИКТ и киберресурсов предполагает целевое международное сотрудничество, эффективное взаимодействие государственного и частного секторов, координированность действий на межведомственном и внутриведомственном уровнях с обеспечением надлежащего управления (*good governance*).
- 3) Изучение наиболее передового в данной области международного опыта, в первую очередь – опыта США, показывает, что наилучшим средством для достижения этой цели является внедрение системы руководителей по информационно-коммуникационным технологиям (далее – РИКТ). Между тем, фрагментарность и несистемность управления сферой ИКТ в государственном секторе РА, применение различных моделей и их взаимная несогласованность существенно снижают эффективность управления данной сферой, качество и защищенность предоставляемых гражданам электронных услуг.
- 4) С учетом возрастания доли и значимости военных угроз и катастрофичности их последствий в спектре существующих разнородных вызовов национальной безопасности Республики Армения, система РИКТ концентрируется в первую очередь вокруг оси продвижения оборонно-безопасностных интересов и укрепления мощи оборонной системы РА.
- 5) В настоящем документе в качестве базиса для дальнейших межведомственных разработок представлены основные положе-

ния по внедрению в Республике Армения системы руководителей по информационно-коммуникационным технологиям, а также их функции, обязанности и полномочия.

2. КРАТКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ПО ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ

- 1) В Республике Армения система ИКТ-руководителей является одним из важнейших инструментов оптимизации пакетов стратегических проектов и программ, направленных на эффективное и систематизированное управление сферой информационно-коммуникационных технологий и ее развитие, укрепление информационной безопасности и кибербезопасности, а также обеспечение постоянного роста объемов внешних и внутренних инвестиций, эффективного управления и развития человеческих и иных ресурсов в этой сфере (см. рис. 1). Для внедрения в РА данной системы требуется реализация систематизированных и взаимосогласованных законодательных и институциональных инициатив.
- 2) Конечная разработка соответствующих мероприятий должна быть осуществлена на основе результатов всестороннего анализа передового международного опыта путем консолидации и привлечения межведомственного интеллектуального и деятельностного ресурса.
- 3) Система РИКТ представляет собой многоуровневую пирамиду, в основании которой находится РИКТ низового звена государственной системы управления, а в вершине – главный РИКТ республики (далее – ГРИКТ). Каждый РИКТ находится в двойном подчинении: будучи заместителем начальника данной организации по вопросам ИКТ, он как сотрудник данного учреждения подчиняется его руководителю, а в качестве ответственного за ограниченный функционал, обязанностями и полномочиями данного учреждения сектор в сфере ИКТ в профессиональных вопросах подчиняется вышестоящему РИКТ. Вместе с тем, РИКТ-ы в организационном устройстве данного учреждения должны быть наделены необходимыми для надлежащего исполнения своих функций и обязанностей полномочиями и компетенциями.
- 4) Поскольку система РИКТ должна активно и исправно сотрудничать с РИКТ-ами частного сектора, что требует учета интересов организаций частного сектора в государственной политике в данной

сфере, регулирующих ее правовых актах и руководящих документах, появляется необходимость в создании такого консультативного органа, в котором будут представлены РИКТ-ы как государственного, так и частного секторов. В системе ИКТ-руководителей подобным органом является Совет руководителей по ИКТ.

3. СТРУКТУРА СИСТЕМЫ ИКТ-РУКОВОДИТЕЛЕЙ

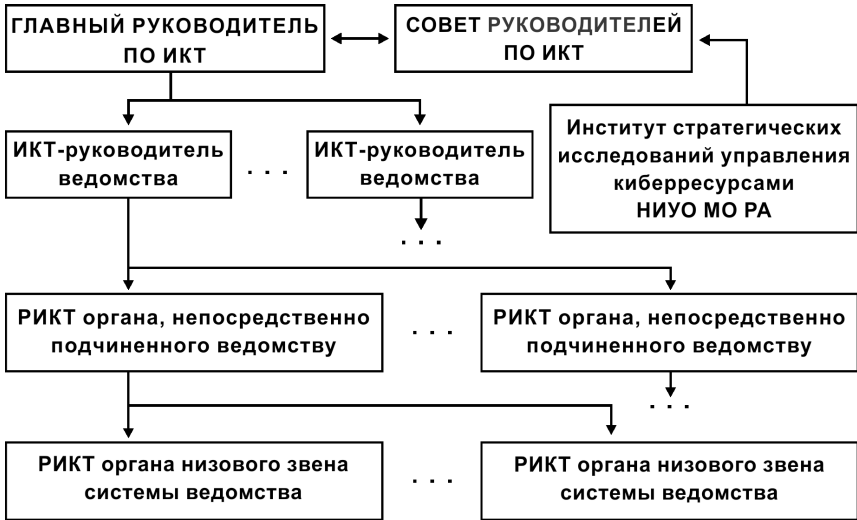

Рис.1. Структура системы ИКТ-руководителей

- 1) В данной системе в следующее за Правительством звено включены министерства, подчиненные Правительству и Премьер-министру органы, региональные администрации (марзпетараны). Органы, включенные в каждый последующий ряд, находятся в непосредственном подчинении элементов вышестоящего ряда. В данной системе размер вертикальных компонентов (число вертикальных рядов) определяют сами ведомства, руководствуясь соображениями целесообразности организации работы и необходимостью обеспечения ее эффективности.
- 2) На Институт стратегических исследований управления киберресурсами НИУО МО РА будет возложена роль исследовательско-экспертной платформы для Совета РИКТ.

4. ГЛАВНЫЙ РУКОВОДИТЕЛЬ ПО ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ

4.1. ФУНКЦИИ И ОБЯЗАННОСТИ

- 1) Главный руководитель по ИКТ (ГРИКТ), который является руководителем по ИКТ и киберресурсам Правительства, занимает должность начальника Управления развития информационно-коммуникационных технологий и киберресурсов, действующего в составе аппарата Премьер-министра РА, и ответственен за обеспечение систематизированных, своевременных и всеобъемлющих решений вопросов, касающихся диджитализации Республики Армения, постоянного развития и целенаправленного и сбалансированного применения информационно-коммуникационных технологий и киберресурсов, непрерывного повышения уровня кибербезопасности, а также за контроль и – при необходимости – корректировку процесса реализации этих решений. Свои функции и обязанности главный руководитель по ИКТ выполняет посредством подчиненного ему персонала, опираясь на консультационную поддержку Совета РИКТ.
- 2) Функции и обязанности главного руководителя по ИКТ включают:
 - а) обеспечение разработки стратегии и политики в областях цифровой трансформации государства и кибербезопасности;
 - б) обеспечение разработки государственных программ развития и защиты критических информационных систем, инфраструктур и систем информационно-электронных услуг, контроля и регулирования их работы;
 - в) обеспечение многостороннего сотрудничества Республики Армения на международной арене, между ее государственным и частным секторами, а также на межведомственном и внутриведомственном уровнях;
 - г) мониторинг и оценка с применением действенных критериев процесса реализации инвестиционной политики в сфере ИКТ, проведение всестороннего анализа управления информационными ресурсами и представление Премьер-министру посредством руководителя его аппарата предложений, касающихся данных вопросов;
 - д) разработка и представление на утверждение Премьер-министру посредством руководителя его аппарата плана управления стратегическими информационными ресурсами и осуществление контроля за процессом его выполнения;

- е) обеспечение разработки информационно-коммуникационной политики реагирования на особые и кризисные ситуации и контроль за ее реализацией;
- ж) обеспечение разработки, внедрения и постоянного совершенствования действенных механизмов по комплектованию и сохранению рабочей силы, а также по подготовке квалифицированных кадров для сфер ИКТ и кибербезопасности.

4.2. ПОЛНОМОЧИЯ

- 1) Для эффективного выполнения своих функций и обязанностей главный руководитель по ИКТ имеет следующие основные полномочия:
 - а) контролировать в форме отчетности деятельность подразделений ИКТ в действующей многоуровневой иерархической системе государственного управления;
 - б) по результатам вышеуказанного контроля представлять ходатайство руководителю данной организации относительно поощрения или привлечения к дисциплинарной ответственности работников подчиненного ему подразделения ИКТ;
 - г) утверждать текущие и перспективные планы подчиненных РИКТ, заранее согласованные с руководителем данной организации;
 - д) контролировать выполнение на государственных и частных предприятиях международных и государственных стандартов в сфере ИКТ;
 - е) обращаться к Премьер-министру посредством руководителя его аппарата с ходатайством об оказании или лишении государственной поддержки предприятиям частного сектора;
 - ж) необходимые ему для эффективного выполнения утвержденных функций и обязанностей иные полномочия, не запрещенные законами РА, регламентами Правительства и решениями Премьер-министра.

5. РУКОВОДИТЕЛЬ ПО ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ (РИКТ ВЕДОМСТВ И НИЗОВЫХ ЗВЕНЬЕВ В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ)

5.1. ФУНКЦИИ И ОБЯЗАННОСТИ

- 1) ИКТ-руководитель является главным должностным лицом в области информационно-коммуникационных технологий и кибер-ресурсов данной организации (органа): ведомства, марзпетарана и

т. д. – в иерархической системе государственного управления, который руководит соответствующим подразделением и ответственен за своевременное и эффективное решение всех вопросов, касающихся управления информационными ресурсами и обеспечения кибербезопасности своей организации.

- 2) Основными функциями и обязанностями ИКТ-руководителя являются:
- а) разработка стратегии и политики функционирования, защиты и развития ИКТ и информационных систем организации, структурных требований, технических стандартов и критериев, а также их согласование с руководителем организации и представление на утверждение вышестоящему ИКТ-руководителю;
 - б) контроль за процессами применения и функционирования информационных систем, техническим обеспечением, обеспечением операбельности систем и их внешней связи в рамках данной организации;
 - в) разработка, техническое обеспечение и управление функционированием устойчивой, безопасной и интегрированной архитектуры ИКТ в данной организации;
 - г) обеспечение полноценного учета ведомственных критических и основных информационных систем, разработка и техническое обеспечение особых ситуационных планов по реагированию на сбои в работе информационных систем;
 - д) всесторонний анализ инвестиций, осуществляемых в целях управления информационными ресурсами и их развития в рамках данной организации, и представление руководителю организации предложений, разработанных на основе результатов анализа;
 - е) участие в качестве эксперта в сфере ИКТ в принятии соответствующих решений организацией в отношении ИКТ, в определении, планировании и проектировании ресурсов, составлении и выполнении бюджета в части ИКТ, а также в процессах соответствующих закупок;
 - ж) обеспечение мониторинга, анализа и оценки инвестиций в ИКТ сферу организации;
 - з) обеспечение эффективности и соблюдения секретности реализуемых программ;

- и) обеспечение курирования и контроля за текущим управлением работой Интернет-услуг, применением возможностей, предоставляемых на Интернет-основе, и всеми инициативами, связанными с сетевым доменом организации;
- й) составление в сотрудничестве с руководителем финансовой части организации полного и точного отчета о касающихся ИКТ потреблении, расходах и показателях эффективности;
- к) разработка политики реагирования на особые и кризисные ситуации и контроль за ее реализацией;
- л) обеспечение кибербезопасности организации, выполнения стандартов ежедневной защиты и охраны сетевых операций и информационных сетей, контроль за стабильностью и надежностью функционирования информационно-коммуникационных систем и сетей;
- м) обеспечение комплектования, сохранности и переподготовки рабочей силы в сферах ИКТ и кибербезопасности организации;
- н) оценка знаний и навыков персонала, разработка и применение эффективных механизмов управления людскими ресурсами;
- о) служба в качестве заместителя руководителя ведомства по ИКТ и представление ведомства в качестве руководителя его ИКТ в Совете РИКТ, на межведомственных, государственных и международных форумах.

5.2. ПОЛНОМОЧИЯ

- 1) Для эффективного выполнения своих функций и обязанностей ИКТ-руководитель имеет следующие основные полномочия:
 - а) в действующей многоуровневой иерархической системе государственного управления осуществлять посредством отчетов контроль над деятельностью входящих в свою систему и находящихся на более низком по отношению к своей организации уровне подразделений сферы ИКТ;
 - б) по результатам вышеуказанного контроля представлять руководителю данной организации ходатайства о поощрении либо привлечении к дисциплинарной ответственности работников подчиненного ему ИКТ-подразделения;
 - в) утверждать заранее согласованные с руководителем данной организации текущие и перспективные планы подчиненных РИКТ;

- 2) необходимые ему для эффективного выполнения утвержденных функций и обязанностей иные полномочия, не запрещенные законами РА, регламентами Правительства и указами Премьер-министра.

6. СОВЕТ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ПО ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ

6.1. ЦЕЛЬ СОВЕТА

- 1) Совет Руководителей по ИКТ (СРИКТ) является постоянно действующей межведомственной комиссией, целью которой является содействие ГРИКТ РА консультативными решениями по вопросам, касающимся приобретения, развития, модернизации, материально-технического обеспечения и использования в Республике Армения информационно-коммуникационных технологий и киберресурсов, работоспособности систем информирования и обмена информацией, а также обеспечения кибербезопасности.

6.2. ЗАДАЧИ СОВЕТА

- 1) Стратегическими задачами Совета Руководителей по ИКТ являются:
 - а) формирование экспертного мнения относительно разрабатываемой для Правительства Республики Армения общегосударственной политики управления сферой ИКТ;
 - б) определение приоритетов государственной политики в сфере информационно-коммуникационных технологий;
 - в) контроль посредством предоставляемых своими членами отчетов-рапортов за процессом осуществления утвержденной Правительством политики в сфере ИКТ;
 - г) анализ работы и процесса развития системы управления ИКТ-сферой РА с точки зрения лучшего международного опыта и инновационных подходов, а также представление ГРИКТ предложений, направленных на их совершенствование;
 - д) содействие ГРИКТ в определении, разработке и координировании межведомственных стратегических проектов и инновационных инициатив;
 - е) способствование укреплению сотрудничества между ИКТ-руководителями государственных ведомств РА с целью обмена

знаниями и лучшим опытом, а также разработки единого подхода к противостоянию вызовам в сфере ИКТ;

- ж) обеспечение единой платформы для многостороннего сотрудничества в целях повышения эффективности инвестирования ИКТ и результативного использования ИКТ ресурсов во всех ведомствах;
- з) содействие в разработке действенных механизмов, нацеленных на повышение эффективности и безопасности информационных инфраструктур и систем, а также систем предоставления электронных услуг;
- и) предоставление платформы для сотрудничества между государственным и частным ИКТ-секторами;
- й) отражение в своих консультативных решениях интересов органов местного самоуправления в сфере ИКТ посредством организации на своих заседаниях периодических выступлений ИКТ-руководителей этих органов.

6.3. РУКОВОДСТВО СОВЕТА

- 1) Совет РИКТ возглавляет его Председатель, должность которого занимает Главный руководитель по ИКТ.
- 2) С учетом жизненной важности для РА оборонно-безопасной системы должность Вице-председателя Совета занимает ИКТ-руководитель МО РА.

Совет из своих членов избирает секретаря сроком на 5 лет.

6.4. ЧЛЕНЫ СОВЕТА

- 1) Членами СРИКТ являются:
 - а) РИКТ Министерства транспорта, связи и информационных технологий;
 - б) РИКТ Министерства обороны;
 - в) РИКТ Министерства по чрезвычайным ситуациям;
 - г) РИКТ Службы национальной безопасности;
 - д) РИКТ Полиции;
 - е) РИКТ Министерства территориального управления и развития;
 - ж) РИКТ Министерства энергетических инфраструктур и природных ресурсов;

- з) РИКТ Министерства финансов;
 - и) РИКТ Министерства экономического развития и инвестиций;
 - й) РИКТ Министерства образования и науки;
 - к) два представителя от ведущих организаций частного сектора – по решению СРИКТ.
- 2) По решению Совета в его заседаниях могут участвовать представители других ведомств и организаций, которые приглашаются для содействия своими специальными навыками и опытом реализации проектов и деятельности рабочих групп, но без права голоса.
- 3) Члены Совета должны:
- а) участвовать в созываемых согласно утвержденному графику заседаниях Совета;
 - б) апробировать и оценивать инициативы, рассматриваемые на заседаниях Совета;
 - в) выступать с предложениями относительно обсуждаемых инициатив и участвовать в установлении их очередности;
 - г) представлять вниманию Совета те инициативы и вопросы, которые могут оказать влияние на все ИКТ-сообщество;
 - д) защищать позиции Совета на других форумах.

6.5. ВНЕШНИЕ СВЯЗИ

- 1) Совет РИКТ может обмениваться информацией и мнениями с другими советами, структурами и организациями, как государственного, так и частного секторов;
- 2) Совет может из числа своих членов выдвинуть кандидатуру на членствование в контактирующих с ним других советах. Каждая кандидатура должна получить одобрение Совета;
- 3) С согласия Председателя Совета и с учетом мнения его членов возможны периодические посещения, ознакомление и участие представителей других организаций в заседаниях и деятельности Совета без права голоса.

6.6. СТРУКТУРА СОВЕТА

- 1) Совет руководителей по ИКТ имеет право в целях обсуждения интересующих Совет вопросов и реализации инициатив и проектов по ИКТ при необходимости создавать рабочие группы и

иные временные органы, которыми по решению Совета руководят или совместно руководят ИКТ-руководители профильных в данной области ведомств. Рабочие группы Совета должны иметь четко определенные сферу деятельности, цели, задачи и крайние сроки представления результатов.

- 2) Руководство Совета ответственно за определение приоритетов Совета, контроль и управление деятельностью Совета, приведение результатов деятельности Совета в соответствие с общегосударственными инициативами в области ИКТ, управление структурой и деятельностью Совета, выступления от имени Совета на других платформах.
- 3) Председатель Совета обязан:
 - а) созывать и вести заседания Совета;
 - б) обеспечить нормальное функционирование Совета;
 - в) в рамках Положения о Совете создавать при необходимости рабочие группы и контролировать их работу;
 - г) обеспечивать принятие окончательных консультативных решений по поставленным перед Советом задачам.
- 4) Вице-председатель Совета обязан:
 - а) содействовать Председателю Совета в вопросах решения задач, вытекающих из функций Совета;
 - б) замещать Председателя Совета на время его отсутствия;
 - в) обеспечивать приоритетность учета оборонно-безопасностных интересов при выработке Советом предложений относительно государственной политики в сфере ИКТ.
- 5) Секретарь Совета обязан:
 - а) по поручению Председателя организовывать заседания;
 - б) составлять повестки заседаний и иные материалы, а также в случае необходимости исполнять другие административные функции;
 - в) размещать в доступной членам Совета базе данных сведения о принятых Советом решениях и утвержденных инициативах;
 - г) вести официальный архив всех протоколов заседаний и документации Совета.

6) Секретарь Совета также является секретарем заседаний Совета. В случае отсутствия Секретаря Совета на данном заседании Совет из своих членов избирает секретаря.

6.7. ПРОЦЕДУРЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СОВЕТА

1) Совет руководителей по ИКТ должен применять следующие процедуры:

- а) заседания Совета должны созываться по крайней мере раз в три месяца;
- б) при необходимости по инициативе членов Совета и по решению руководства Совета могут созываться внеочередные заседания;
- в) по инициативе членов Совета или по решению руководства Совета заседания Совета могут проходить в закрытом режиме;
- г) представители других организаций по усмотрению руководства Совета могут быть приглашены для участия в заседаниях Совета и мероприятиях;
- д) заседание считается правомочным, если присутствует 2/3 членов Совета. Каждый член Совета обладает одним голосом. При равном распределении голосов в процессе голосования Председатель Совета имеет решающий голос. Решение принимается простым большинством голосов присутствующих.

2) С разрешения Председателя Совета ведомственных ИКТ-руководителей могут заменить уполномоченные ими представители.

**DRAFT IMPLEMENTATION OF CHIEF INFORMATION
OFFICERS SYSTEM
IN THE REPUBLIC OF ARMENIA**

CONTENTS

1. INTRODUCTION	48
2. THE CONCISE DESCRIPTION OF THE CHIEF INFORMATION OFFICERS SYSTEM	49
3. THE STRUCTURE OF THE CIO SYSTEM	50
4. GENERAL CHIEF INFORMATION OFFICER	51
4.1. FUNCTIONS AND RESPONSIBILITIES	51
4.2. AUTHORITIES	52
5. CHIEF INFORMATION OFFICER (CIO's OF AGENCY AND LOWER ECHELON OF PUBLIC ADMINISTRATION)	53
5.1. RESPONSIBILITIES AND FUNCTIONS	53
5.2. AUTHORITIES	54
6. CIO COUNCIL	55
6.1. PURPOSE	55
6.2. OBJECTIVES	55
6.3. COUNCIL LEADERSHIP	56
6.4. CIO COUNCIL MEMBERSHIP	56
6.5. RELATIONSHIPS	57
6.6. STRUCTURE	57
6.7. THE PROCEDURES OF THE COUNCIL	58

1. INTRODUCTION

1) In contemporary world, especially in developed countries and societies, it is hard to imagine any sphere of life activity where information-communication technologies (hereafter, referred to as ICT) and cyber resources are not perceived as undeniably necessary basis and momentum for the development of the state, society and individual. On account of this general tendency, by a number of Republic of Armenia's laws and fundamental documents, sub-legislative acts and decisions made by governing bodies, as well as by long-term development programs approved, the ICT

sphere and cyber resources have been declared priority directions for the state development. Their role grew even bigger after the transition from the semi-presidential form of government to the parliamentary model, as long as owing to these technologies and cyber resources a more effective, participational, transparent, open and accountable governance, which is one of the necessary prerequisites for the democratic society development.

- 2) The continuous proportional and balanced development of the ICT sphere and cyber resources implies targeted international cooperation, efficient partnership between public and private sectors, close inter- and intra-agency interaction providing with good governance.
- 3) Studies of the international best practices in the sphere, especially that of the US, reveals that the best means to do so is the implementation of the Chief Information Officers (hereafter, referred to as CIO) system. Meanwhile, the segmentation and the disorganization, the use and unconformity of various models of the ICT management in the RA public sector essentially reduce the efficiency of said sphere management, the quality and protection of e-services rendered to the citizens.
- 4) Taking into account the seriousness of military threats and their catastrophic consequences existent in the palette of the various national security threats of the Republic of Armenia, the CIO system is built first and foremost on the nexus of the prioritization of the defense-security interests and strengthening the defense system.
- 5) The document herein contains the fundamental provisions for the CIO system implementation in the RA, the functions, responsibilities and authorities of the CIO, as a basis for further interagency elaborations.

2. THE CONCISE DESCRIPTION OF THE CHIEF INFORMATION OFFICERS SYSTEM

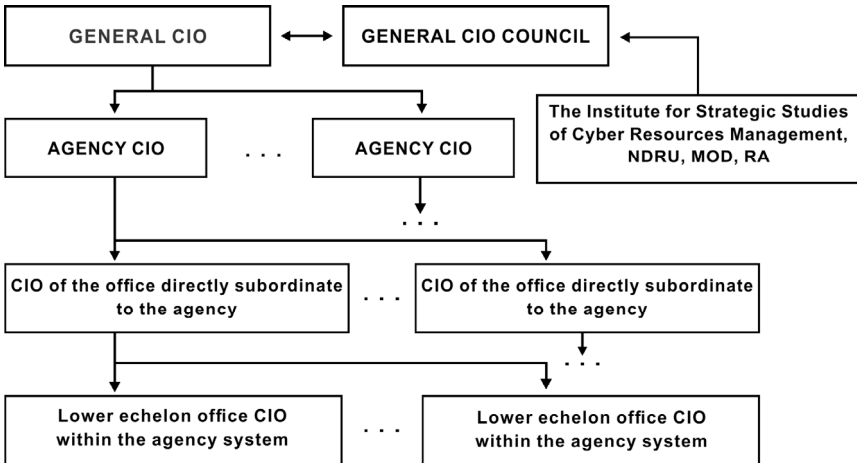
- 1) The CIO system is one of the important tools for the optimization of the strategic projects and programs portfolios, the continuous growth in the volumes of foreign and domestic investments, effective management and development of human and other resources of the sphere targeted at the efficient and systematized

management and development of the ICT sphere, and strengthening the information security and cybersecurity in the RA (See pic. 1). Execution of coordinated and mutually agreed legislative and institutional initiatives is required in order to implement this system in the RA.

- 2) These activities shall be finalized on the basis of the results of the analysis of all-out advanced international experience via the consolidation and integration of the interagency intellectual and practical resources.
- 3) The CIO system is a multilevel pyramid, in the bottom of which underlie the CIOs of the lower echelon of public administration, and at the top of which is the state General Chief Information Officer (hereafter, referred to as General CIO). Every CIO is subject to dual subordination: as of a staff member of the given office he is subordinate to the head of the office, in the position of the Deputy Head in ICT, and, as of the person in charge with the functions, responsibilities and authorities in the framework of the given office ICT spectrum, as per the professional issues he is subordinate to his superior CIO. Simultaneously, the CIOs shall have necessary liabilities and authorities within the structure of their office in order to duly perform their responsibilities and functions.
- 4) Since the CIO system ought to actively and reliably cooperate with the private sector CIOs, which mandates that in the state policy, legal acts and directives of the sphere the interests of private entities should be considered, a necessity arises to create an advisory forum, with both the public and private sector CIOs represented. Within the CIO system, the CIO Council shall be that forum.

3. THE STRUCTURE OF THE CIO SYSTEM

- 1) In the structure herein, in the next lower echelon of the Government the ministries, the entities subject to the Government and the Prime Minister, and the regional municipal authorities are included. The next level encompasses the authorities directly subordinate to the previous level bodies, and so forth. The range of the vertical components (the number of levels) in said system is decided by the agencies, guided by the expediency of the work organization, and the performance requirement.

Pic. 1. The structure of the CIO system

- 2) The Institute for Strategic Studies of Cyber Resources Management, NDRU, MOD, RA, to be established, is to serve as a research-expert fundament for the CIO Council.

4. GENERAL CHIEF INFORMATION OFFICER

4.1. FUNCTIONS AND RESPONSIBILITIES

- 1) The General CIO, who is the Chief on ICT and Cyber Resources in the Government, is the head of the Department for Information-Communication Technologies and Cyber Resources Development in the Prime Minister's establishment and is charged with securing the systematized, rapid and all-out settlement of issues relating the RA's digitalization, continuous development, targeted and balanced use of ICT and cyber resources, and the persistent increase in the cybersecurity level, with the performance control and, if necessary, fixing the above-mentioned issues. The General CIO performs his/her functions and responsibilities via his/her staff, relying upon the CIO Council advisory support.
- 2) The General CIO functions and responsibilities shall be:
 - a) Ensure the elaboration of the state digital transformation, and cybersecurity strategy and policy;

- b) Provide the elaboration of state programs for development and protection of critical information systems, infrastructures and information and e-services delivery systems, and oversee and regulate their operation;
- c) Provide all-out cooperation for the Republic of Armenia in international arena, between its public and private sectors, as well as at inter- and intra-agency levels;
- d) Monitor and assess via efficient criteria the process of the investment policy implementation in the ICT sphere, perform a final analysis of the information resources management, and submit recommendations on the given issues to the Prime Minister through his/her Chief of Staff;
- e) Develop a strategic resources management plan and submit it to the Prime Minister through his/her Chief of Staff, provide oversight for its implementation;
- f) Provide the contingency and crisis response ICT policy development and oversee its implementation;
- g) Ensure the development, implementation and continuous improvement of the ICT and cybersecurity workforce complementarity, maintenance and qualified personnel training effective mechanisms.

4.2. AUTHORITIES

- 1) *For the efficient performance of his/her responsibilities and functions, the General CIO has the authority to:*
 - a) Provide oversight for the activity of the ICT units in the multilevel hierarchical system of the public administration via reports;
 - b) On the account of the abovementioned oversight implications solicit to the head of the given office for his/her ICT unit personnel encouragement or disciplinary action;
 - c) Approve the subordinate CIOs' current and prospective plans, previously agreed with the head of the given organization;
 - d) Oversee the provision of ICT international and state standards in public and private enterprises;
 - e) Solicit to the Prime Minister through the Chief of Staff to provide private sector enterprises with state support or deprivation of it;
 - f) Other authorities pursuant to the RA laws, Government regulations

and the Prime Minister's decisions required for the efficient performance of the General CIO's responsibilities and functions delineated.

5. CHIEF INFORMATION OFFICER (CIOs OF AGENCY AND LOWER ECHELON OF PUBLIC ADMINISTRATION)

5.1. RESPONSIBILITIES AND FUNCTIONS

- 1) The CIO is the chief officer on ICT and cyber resources in the given organization (entity) within the public administration hierarchical system, i.e., agency, regional municipal authorities, etc., who manages the corresponding unit and is in charge of urgent and effective solution of all questions related to information resources management and cybersecurity of his/her office.
- 2) The CIO shall perform the following main responsibilities and functions:
 - a) Elaborate the organization's strategy and policy for ICT and information systems' functioning, structural requirements, technical standards and criteria, and ensure them to be agreed with the head of the organization, submit them to the superior CIO for approval;
 - b) Oversee the information systems' application and operation processes, maintenance, ensuring the interoperability and external communication between the systems;
 - c) Process, maintain and manage consistent, secure and integrated ICT enterprise-wide architecture;
 - d) Ensure the complete filing of intra-agency key and main information systems, process and maintain the contingency response plans for information systems failure;
 - e) Perform all-out analysis for investments targeted at the information resources management and development, and submit the recommendations based on the results produced to the head of the organization;
 - f) Participate as an expert in the ICT-related areas of the enterprise in decision-making, resource identification, planning, programming, budgeting and execution, and procurement process;
 - g) Provide for monitoring, analyzing, and evaluating enterprise-wide ICT investments;

- h) Ensure that the efficiency and privacy of the programs in progress are supported;
- i) Provide guidance and oversight on the administration of enterprise-wide internet services, use of internet-based capabilities and all internet domain-related functions;
- j) In cooperation with the Chief Financial Officer of the enterprise, develop a full and accurate accounting of ICT expenditures, related expenses, and performance metrics;
- k) Develop and oversee contingency and crisis response policy;
- l) Provide guidance for the enterprise cybersecurity, network operations, the standards for the day-to-day defense and protection of enterprise-wide information networks, and oversight for the resilience and reliability of its information and communication networks;
- m) Provide for the recruiting, retention, and training of the enterprise's ICT and cybersecurity workforce;
- n) Assess the requirements for the agency personnel regarding the knowledge and skill, develop and conduct human resources management effective mechanisms;
- o) Serve as agency Deputy Head on ICT, and act as agency CIO in CIO Council, as well as interagency, state and international forums.

5.2. AUTHORITIES

- 1) In order to carry out his/her responsibilities and functions, the CIO is authorized to:
 - a) Conduct oversight on the activity of the lower echelon ICT units in his/her organization's hierarchy within the multilevel hierarchical system of the public administration via reports;
 - b) Solicit to the head of the given organization for the ICT unit personnel encouragement or disciplinary action based on the results of oversight;
 - c) Approve the subordinate CIOs' current and prospective plans, previously agreed with the head of the given entity;
- 2) Other authorities pursuant to the RA laws, Government regulations and the Prime Minister's decisions, required for the efficient performance of his/her responsibilities and functions delineated.

6. CIO COUNCIL

6.1. PURPOSE

- 1) The CIO Council is a standing interagency committee to support the RA General CIO in advisory practices related to the acquisition, development, modernization, sustainment and use of the ICT and cyber resources, performance of information and information exchange systems, and cybersecurity provision in the RA.

6.2. OBJECTIVES

- 1) The CIO Council shall perform the following strategic objectives:
 - a) Develop an expert view on the government-wide policy for the ICT sphere management, processed for the RA Government;
 - b) Determine ICT policy priorities;
 - c) Provide oversight for the Government-approved ICT-related policy implementation via reports submitted by its members;
 - d) Analyze the RA ICT-related management system operation and development process from the perspective of international best practices and innovative approaches, and make recommendations to the General CIO on their improvements;
 - e) Assist the General CIO in the identification, development, and coordination of interagency strategic projects and innovative approaches;
 - f) Promote collaboration and community building among the RA Government agency CIOs for purposes of sharing best practices, transferring knowledge, and developing a unified approach for addressing ICT challenges;
 - g) Provide an all-out integrated cooperation platform to increase the ICT investment efficiency and drive the efficient use of ICT resources across agencies;
 - h) Promote the development of effective mechanisms for the efficiency and security of information infrastructures, systems, and e-services;
 - i) Act as a platform for cooperative dialogue between public and private sectors;
 - j) Mirror the ICT-related interests of local self-government bodies in the advisory resolutions adopted at the regular meeting sessions with the local self-government body CIOs.

6.3. COUNCIL LEADERSHIP

- 1) The CIO Council shall be led by the General CIO, who shall act as the Chairperson of the Council.
- 2) The Vice-Chairperson shall be the CIO, Ministry of Defense, on the account of the key significance of the defense-security system for the RA.
- 3) The CIO Council, from among its members, shall elect the Secretary of the Council, and in this capacity he/she shall serve five years.

6.4. CIO COUNCIL MEMBERSHIP

- 1) The CIO Council shall be comprised of:
 - a) CIO, Ministry of Transport, Communication and Information Technologies;
 - b) CIO, Ministry of Defense;
 - c) CIO, Ministry of Emergency Situations;
 - d) CIO, National Security Service;
 - e) CIO, Police;
 - f) CIO, Ministry of Territorial Administration and Development;
 - g) CIO, Ministry of Energy Infrastructures and Natural Resources;
 - h) CIO, Ministry of Finance;
 - i) CIO, Ministry of Economic Development and Investments;
 - j) Ministry of Education and Science;
 - k) Two members from private sector leading organizations, as designated by the CIO Council.
- 2) Representatives of other agencies and organizations may attend the Council meetings at the discretion of the CIO Council. They may be invited to contribute their particular skills and expertise to the projects implementation and working groups' activity, however, they shall have no vote.
- 3) The members of the Council shall:
 - a) Attend the regularly scheduled meetings called by the Council;
 - b) Review and consider initiatives presented at the Council meetings;
 - c) Provide recommendations regarding the presented initiatives and participate in their prioritization;

- d) Bring to the Council's attention initiatives and issues that might have an impact on the overall ICT community;
- e) Defend the CIO Council's position in other forums.

6.5. RELATIONSHIPS

- 1) The CIO Council may exchange information and perspectives with other councils, entities and organizations.
- 2) The Council may nominate one of its members to serve on related councils. Any nomination must be approved by the Council.
- 3) By the Council Chairperson's consent and on the account of the members' opinions, representatives of other organizations may regularly visit, observe and attend the Council meetings and activity, but do not have a vote.

6.6. STRUCTURE

- 1) The CIO Council has the authority to establish working groups and other temporary bodies as necessary to consider items that are of concern to the Council and to implement ICT projects and initiatives. These groups shall be chaired or co-chaired by a particular agency CIO. The Council working groups shall have a clearly defined scope, goals, tasks, and deadlines for completion of deliverables.
- 2) The leadership of the Council shall be responsible for setting priorities, provide guidance and oversee the work of the Council, coordinate the results of its work with the government-wide ICT initiatives, manage the Council structure and activity, and act on behalf of the Council in other forums.
- 3) The Chairperson of the Council shall:
 - a) Convene the Council and preside over the meetings;
 - b) Ensure the regular work of the Council;
 - c) Establish working groups as delineated in the statute of the Council, if necessary, and oversee their work;
 - d) Ensure the final decision-making regarding the tasks set before the Council.
- 4) The Vice-Chair of the Council shall:
 - a) Support the Chairperson of the Council in addressing the issues arising from the functions of the Council;
 - b) Replace the Chairperson in case of his/her absence;

- c) Ensure the priority of considering the RA defense-security interests in the Council recommendations regarding the ICT state policy.
- 5) The Secretary of the Council shall:
 - a) Organize the meeting sessions as ordered by the Chairperson of the Council;
 - b) Set the agenda for the sessions and other documents, as well as perform other administrative functions, if necessary;
 - c) Store information on the Council resolutions and approved initiatives in the database accessible to the members of the Council;
 - d) Maintain an official archive of all minutes of the meeting sessions and Council documents.
- 6) The Secretary of the Council shall also serve as the Secretary at the meetings. In case of the absence of the Secretary at a meeting, the Council elects a Secretary from among its members.

6.7. THE PROCEDURES OF THE COUNCIL

- 1) The following procedures will apply to the CIO Council:
 - a) The meetings of the Council shall be called on at least quarterly basis per year;
 - b) The council may host special meetings outside of regularly scheduled meetings on the initiative of the Council members and by the decision of the Council leadership, if necessary;
 - c) On the initiative of the Council members or by the decision of the Council leadership, the meetings of the Council may be held behind closed doors;
 - d) Representatives of other organizations may be invited to attend the Council meetings and activities at the discretion of Council leadership;
 - e) The meeting is considered valid, if the 2/3 of Council members is present. Each member has one vote. Should the distribution of votes be equal, the Chairperson of the Council shall break the tie vote. The decision is made by simple majority vote of those present.
- 2) Mandated representatives of agencies may attend in place of their CIOs with approval from the Chairperson of the Council.

ԵԱՏՄ-ՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԾԱՎԱԼՄԱՆ
ՀԱՐՑՈՒՄ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ
ԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇԱՐԺԱՌԹԱԿՈՐՄԱՆ
ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ-ԳԱՂԱՓԱՐԱԽՈՍԱԿԱՆ
ԿՈՂՄՆՈՐՈՇԻՉՆԵՐԻ ԿԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

К ВОПРОСУ О ЦЕННОСТНО-ИДЕОЛОГИЧЕСКИХ
ОРИЕНТИРАХ ПОЛИТИЧЕСКОГО
И ЭКОНОМИЧЕСКОГО СТИМУЛИРОВАНИЯ
ГОСУДАРСТВ И МОТИВАЦИИ ОБЩЕСТВ
К ВЗАИМОДЕЙСТВИЮ В РАМКАХ ЕАЭС

ON THE ISSUE OF THE VALUE GUIDELINES
IN PURSUANCE OF POLITICAL
AND ECONOMIC INCENTIVES FOR STATES
AND MOTIVATION OF SOCIETIES
TO INTERACTION WITHIN THE FRAMEWORK
OF THE EAEU

К ВОПРОСУ О ЦЕННОСТНО-ИДЕОЛОГИЧЕСКИХ ОРИЕНТИРАХ ПОЛИТИЧЕСКОГО И ЭКОНОМИЧЕСКОГО СТИМУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВ И МОТИВАЦИИ ОБЩЕСТВ К ВЗАИМОДЕЙСТВИЮ В РАМКАХ ЕАЭС*

Г. С. КОТАНДЖЯН, генерал-лейтенант, доктор политических наук (РФ), профессор (политология безопасности), член Научно-экспертного совета ОДКБ, Начальник Национального исследовательского университета обороны МО РА,

А. В. АТАНЕСЯН, доктор политических наук, профессор (политическая социология), Заведующий кафедрой прикладной социологии ЕГУ, ученый-аналитик Института национальных стратегических исследований Национального исследовательского университета обороны МО РА

ВВЕДЕНИЕ В ПРОБЛЕМУ

Несмотря на то, что проект институционализации и углубления межгосударственных взаимоотношений в рамках ЕАЭС набирает обороты, параллельно интенсифицируются внешние угрозы обеспечению национальных интересов каждого из вошедших в ЕАЭС государств, причем эти угрозы нередко выходят далеко за рамки экономической деятельности и существенно затрагивают политическую, военную, информационно-психологическую и социальную составляющие жизнедеятельности государств – членов ЕАЭС. Соответственно, объективно существуют и порой нагнетаются в СМИ те различия в восприятии национальными политическими элитами и обществами стран – членов ЕАЭС внешних и внутренних угроз национальной безопасности, которые происходят из фактических различий отдельных национальных безопасностных сред.

* «Евразийский вектор–интеграция будущего». Ежегодный доклад Интеграционного клуба при Председателе Совета Федерации РФ за 2017 год, сс. 75–83.

Кроме того, в современном мире интересы обществ, более подвижные по своей природе, по большей части столь же важны, сколь важны более инерционные традиционные критерии экономической и политической целесообразности. Расчет на отражение в политике общественного интереса и поддержку общества является основой формирования стратегии эффективного государственного управления, а также важнейшим условием легитимации политических решений. Государство, представляя политическую организацию власти над обществом, не тождественно ему. Обществу присущи экономическая, духовная, социальная и политическая сферы, тогда как государство является ядром лишь политической сферы. Общество с его широким спектром социальных групп и интересов, исторической памятью, логикой и динамикой массового поведения никогда в полной мере не поддается тотальному контролю и прогнозу, но всегда имеет под собой ценностно-идеологическую подоплеку и аргументацию, и вместе с тем изначально являлось основой, а сегодня – движущей силой государства. Соответственно, совпадение общественных интересов, аналогичное восприятие внешних угроз и вызовов на уровне общественного сознания являются важнейшей функциональной средой и базой создания любого межгосударственного объединения, будь то военно-политический или экономический союз.

В этом плане наиболее уязвимой на сегодняшний день остается система ценностей и идеологических ориентиров, необходимых для придания ЕАЭС содержания, единства мыслей и действий, и миссии, без чего не может эффективно функционировать и развиваться ни одно межгосударственное объединение.

Что связывает народы стран ЕАЭС сегодня? Ответ на данный вопрос принципиально важен не только с точки зрения обеспечения общественной поддержки и легитимности принятия решений на уровне руководящих органов, объединяющих наши страны, но и в интересах обеспечения взвешенности и долгосрочности этих решений. Очевидно то, что Евразийский экономический союз задуман не как ситуативный, краткосрочный проект. Целый ряд взаимодействующих друг с другом и подталкивающих к его созданию внутренних и внешних факторов, как позитивных, так и негативных, продолжают определять динамику нелинейных процессов, воздействующих на национальные системы безопасности государств – членов ЕАЭС. Факт интенсификации конфлик-

ных действий и решений, обусловленных этой динамикой, сигнализирует о высокой вероятности рисков для интересов национальной безопасности каждого из государств и необходимости укрепления взаимодействия между Россией, Беларусью, Казахстаном, Арменией, Кыргызстаном и другими государствами в рамках объединяющего их интересы долгосрочного сотрудничества.

Вопрос об идеологической или ценностно-идейной основе ЕАЭС принципиально важен также и потому, что вхождение в ЕАЭС, будучи сугубо политическим решением, осуществлялось государствами в различных условиях и различном внешне- и внутривнутриполитическом контексте. Референдумов в этих государствах не проводилось, поэтому общества за данное решение (так же как и против данного решения) не голосовали. Следует заметить, что референдумы не могут быть заменены никакими социологическими опросами с участием лишь определенных выборочных частей наших обществ. В итоге, экономические преимущества членства в ЕАЭС по сравнению с другими экономическими союзами и организациями с членством стран-участниц изначально не были обоснованы и подтверждены референдумной поддержкой обществ государств-аппlicants.

Вместе с тем процессу объединения в рамках ЕАЭС сопутствовало и продолжает сопутствовать множество неоднозначных и противоречивых экспертных оценок, слухов, домыслов и предположений, которые, как правило, свидетельствуют о недостаточной согласованности и убедительности официальной информации. Кроме того, оценки эффективности членства в ЕАЭС руководителями стран-участниц (в частности, лидерами Беларуси, Казахстана, Кыргызстана и Армении) периодически звучат в контексте дихотомии «союзнический интерес – национальный интерес», где акцентируется проблема согласования национальных интересов с коллективными интересами как стратегии, из которой организация как единая система должна исходить в обеспечении взаимоотношений между партнерами по ЕАЭС. Неконсолидированность национальных интересов в институциональной целостности ЕАЭС и их неоднозначное восприятие элитами и обществами наших государств указывают на необходимость формирования общей информационной политики и ценностно-идеологических предпосылок для обеспечения долгосрочности данного проекта. Информационная политика в рамках ЕАЭС не должна ограничиваться

созданием единых ориентиров сугубо экономического мышления, она должна быть нацелена на весь комплекс действий, отношений и решений, отражающих стратегические интересы, связывающие в единый экономический союз Российскую Федерацию, Республику Беларусь, Республику Казахстан, Республику Армения и Кыргызскую Республику.

Кроме вышеназванных аргументов в пользу функционально-стратегической важности объединяющей общества государств – членов ЕАЭС идеологии, в том числе – необходимости легитимации принимаемых в рамках ЕАЭС национальными элитами политических решений, развития взаимоотношений методом постоянного диалога между обществами стран ЕАЭС, национальными элитами, элитами и обществами внутри государств относительно того или иного измерения межгосударственного взаимодействия, существует ряд специфических причин необходимости создания консолидированной идеологии ЕАЭС. Такая консолидированная идеология должна отражать сопряжение общего и особенного в философии и ментальности наших обществ как в контексте недавней общей истории в составе СССР, так и с учетом современной динамики национального самосознания и национальной гордости в наших обществах.

ДОСТАТОЧНО ЛИ СОГЛАСОВАНЫ И ВЫРАЖЕНЫ ВЗАИМНЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И ДРУГИЕ СОЮЗНИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ?

Прежде всего максимально институционализированный и системный опыт стратегических взаимоотношений между Россией, Белоруссией, Арменией, Казахстаном и Киргизией в рамках СССР изначально был основан не столько на экономическом интересе, сколько на идее совместного построения социалистического общества, включавшей в себя принципы братской взаимопомощи, свободы, борьбы с капитализмом, равенства, атеизма и так далее. В советской политической идеологии данные принципы весьма конфликтно отражали экономические интересы. Примат экономического фактора как идеологический приоритет в жизни обществ и государств был отражен марксистским базисно-надстроечным подходом к объяснению общественного развития. Вместе с тем экономические интересы в их рыночных проявлениях противопоставлялись идеологическим принципам общественной морали и в своей совокупности подавались в качестве синонима «загнивающего капитализма» (как объекта борьбы пролетариата), впоследствии также – коррупции, взяточничества на местах, корысти,

проявлявшейся «некоторыми несознательными гражданами». В итоге, преследование экономического интереса в его рыночных проявлениях считалось разновидностью преступного поведения и служило антиподом морали советского человека.

Интересно заметить, что, несмотря на однозначно негативную коннотацию экономического интереса во внутреннем дискурсе, во внешней политике СССР экономические интересы играли одну из ключевых ролей, в частности, во взаимоотношениях с потенциальными союзниками, которых пытались заинтересовывать не только идеологически, но и экономически, нередко идя в отношениях с союзниками или единомышленниками (с Кубой, Вьетнамом, Северной Кореей и другими) на нелогичные с точки зрения доктринальной чистоты коммунистической идеологии, но оправданные с точки зрения политической конъюнктуры уступки рыночному мышлению и поведению в экономическом плане.

До сих пор большинство постсоветских граждан в чем-то формально-инерционно, в определенной мере – аргументированно воспринимает экономическую элиту, накопление капитала и экономические интересы скорее в негативном, нежели в позитивном контексте. Слово «бизнесмен» в массовом сознании все еще отчасти сопряжено с советским восприятием капитализма, а также с негативными коннотациями, возникшими в наших обществах в лихие девяностые – с наглостью, высокомерностью, беспределом, с игнорированием закона, общественного блага и государственных интересов ради частной выгоды. Ответной реакцией общества на поведение негосударственных субъектов экономической деятельности в постперестроечное время стало обвинение их в неграмотности, необразованности, низкой культуре. С другой стороны, большинство представителей национальных экономических элит, будучи также представителями постсоветских обществ, акцентированно демонстрировало готовность «принять бой» с массовым негативным восприятием рыночного поведения, всячески выказывая свое превосходство, дистанцируясь от большинства общества, игнорируя общественное мнение, консолидируясь в кланы, подчеркнуто конструируя систему символических форм быта и поведения, основанных на финансовом капитале и олицетворяющих власть.

Если посмотреть на государства Евросоюза, то западнцентристские европейские нации с прагматизмом, позитивизмом и реализмом как образом национального мышления, бытия и стратегии государствен-

ного развития сегодня объединены не только на основе общих экономических интересов, но прежде всего – на базе демократических ценностей, в том числе свободы граждан. Что касается постсоветских обществ с превалярованием ценностно-идеологических ориентиров мышления и поведения, духовностью и душевностью, с меньшей прагматикой общественных отношений по сравнению с западноевропейским укладом, со специфическим и не всегда понятным и приемлемым для европейца восприятием свободы, то для них экономический интерес не может служить достаточным системообразующим принципом, объединяющим в рамках экономического союза.

Идейно-ценностная специфика советского и постсоветского человека по-прежнему заключается в важности роли морально-символических поощрений в системе мотивации поведения и деятельности личностей и социальных групп в постсоветских обществах, а также в ценнейшем опыте бескорыстного межнационального взаимодействия, выработанного в различных экзистенциально-чрезвычайных ситуациях (таких, как Великая Отечественная война, освоение целины, строительство БАМ и другие). При этом опыт сотрудничества национальных обществ в составе единого советского государства и советского общества демонстрирует превалярование морально-нравственных интересов над экономической выгодой. Иными словами, наши общества имеют полезный опыт сотрудничества, основанный скорее не на экономическом, а на ценностно-идеологическом интересе. Ценностно-идеологическая мотивация советского человека и общества позволила добиться достижений мирового масштаба и ряда преимуществ в отношении по-своему успешной англосаксонской мироэкономической прагматики.

Вместе с тем злоупотребление морально-нравственным императивом взаимодействий внутри системы, а также с внешней средой привели к тому, что параллельно с формированием национальных экономических элит, нередко действующих в теневом секторе, определенная часть наших обществ продолжает работать и выполнять профессиональные обязанности, не получая достаточного финансово-экономического вознаграждения и сохраняя высокий уровень качества результата лишь благодаря преданности своему делу, убежденности в необходимости честно трудиться и быть патриотом. Данная конфликтность между продуктивной деятельностью и ее неадекватным вознаграждением является риском, разлагающим систему экономической

мотивации граждан внутри общества, а также подтачивающим экономическую основу взаимодействия государств – членов ЕАЭС.

Таким образом, опыт советского и большинства постсоветских обществ демонстрирует своеобразный идеологический «фундаментализм» с точки зрения идеологической закрепленности и определенной инерции критического отношения к рыночно-экономическим интересам.

Что касается функционально-прагматической стороны вопроса, то опять же, ни одно из государств ЕАЭС сегодня нельзя оценить как промышленное в современном понимании наукоемкого производственно-технологического прогресса. При таком положении дел нельзя рассчитывать на их более весомое участие в системе экономического взаимодействия внутри ЕАЭС в контексте прогрессивных тенденций развития мировой экономики. Соответственно, не только национальные макроэкономические, но и промышленно-технологические интересы отдельных государств-членов на данный момент не являются факторами, объединяющими наши страны в рамках ЕАЭС ни на уровне элит, ни на уровне обществ.

Соответственно, ЕАЭС как экономический союз, по сути, все еще не несет в себе столь необходимый консолидационный информационно-идеологический ресурс, способный стать самодостаточным источником единения постсоветских обществ на пространстве России, Беларуси, Казахстана, Армении и Кыргызстана. ЕАЭС нуждается в простом и вместе с тем убедительном идейно-идеологическом обосновании стратегической выгоды экономического межгосударственного союза, понятном и приемлемом на уровне национального общественного и обыденного сознания, а также имеющем динамический мотивационный ресурс.

ЕАЭС – МЕЖДУНАРОДНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ, А НЕ ГОСУДАРСТВО

Ценностно-идеологические принципы взаимодействия между обществами в рамках ЕАЭС должны прежде всего основываться на опыте эффективного сотрудничества между народами в советском обществе, на общих победах и достижениях, на положительной, но ни в коем случае не отрицательной идентичности. В этом смысле ставка на образ общего врага как системообразующего фактора, способного объединить национальные общества внутри ЕАЭС, является изначально провальной стратегией, которая впоследствии неминуемо приведет к очередному развалу системы.

Апелляцию к ценному опыту советского прошлого в качестве одного из подходов к созданию общей ценностной характеристики межкультурных взаимоотношений в рамках ЕАЭС не следует воспринимать как аргумент к восстановлению Советского Союза. Вместе с тем ошибочным является популистская и, к счастью, маргинальная тенденция отрицания ценности советского опыта. Кроме национальной идеи и идеологии, в государствах – членах ЕАЭС нужен единый духовно-идеологический компонент, иначе институционализация экономических взаимоотношений между государствами в рамках ЕАЭС в качестве особо важных с точки зрения стратегической мотивации сотрудничества не будет иметь необходимого звучания и станет лишь одной из альтернатив подобным взаимоотношениям с другими странами и организациями, причем, возможно, не всегда одной из лучших альтернатив. Восприятие экономических интересов партнеров по ЕАЭС в качестве предпочтительных необходимо обосновать не только объективными преимуществами, но и идеологически обеспечить их интернализацию, то есть сделать их субъективно желательными и воспринимаемыми в качестве мотивов.

Соответственно, в данном вопросе не следует применять информационно-идеологический инструментарий самоидентификации через дистанцирование от противника-врага по модели антиамериканской советской пропаганды. Негативная идентификация, а именно – определение себя в качестве «не другого» и «не как другого», а также «другого» как «чужого», например, самопозиционирование в качестве «не Европы», «не Запада» и так далее, может быть эффективной лишь на уровне выработки сопутствующей внутригосударственной пропаганды, рассчитанной на определенные слои населения, но никак не на все общество и тем более на все наши общества. ЕАЭС – не военно-политическое объединение государств; более того, восприятие тех или иных внешних акторов внутри государств – членов ЕАЭС разное. Так, в связи с событиями на Украине Российская Федерация как член ЕАЭС была вынуждена вступить в прямую конфронтацию с США, рядом стран ЕС и другими, и ввиду реализации направленных на защиту своих национальных интересов действий попала под экономические санкции. Позиция других государств – членов ЕАЭС с самого начала кризиса на Украине и в процессе развития российско-украинского конфликта была и остается в определенной мере отличной от позиции России. В отличие от России Республика Беларусь находится в

конфронтации с США и рядом других стран не из-за событий в Украине или поддержки одной из сторон, а по поводу правящего в Беларуси политического режима. Казахстан изначально демонстрирует сбалансированную внешнюю политику в украинских событиях и наращивает прямые взаимоотношения с США. Армения имеет уникальный опыт сбалансированной политики в отношении России как стратегического союзника, США и ЕС как важнейших для себя партнеров-полюсов цивилизационной ориентации и самореализации. Поддерживая Россию в ситуации прямой конфронтации между Российской Федерацией и США, власти Армении сознательно идут на вероятные риски, связанные с возможностью ухудшения ее европейского развития и успешного взаимоотношения с США, однако на уровне общества данные риски оцениваются неоднозначно и порой очень критично. Таким образом, как минимум в двух из пяти государств – членов ЕАЭС – Армении и Казахстане – США не рассматриваются в качестве врага, а сотрудничество с ЕС для Армении является одним из стратегических приоритетов внешней политики.

Вторым фактором, препятствующим эффективности использования антиамериканизма в качестве одного из идеологических принципов объединения обществ на пространстве ЕАЭС, является успешность реализации политики «мягкой силы» США на постсоветском пространстве. С одной стороны, все еще уместно апеллировать к факту некоей схожести и связанности постсоветских элит в качестве возникших на базе единой советской идеологии и, соответственно, имеющих существенный потенциал для объединения и сотрудничества под эгидой ЕАЭС. С другой стороны, новые постсоветские элиты, в том числе в сфере политики, экономики, гуманитарных наук (что существенно в плане характера управленческого ресурса и подходов к принятию решений), а также частично – в военной сфере, включая и Россию, прошли определенную западную школу и имеют различный, но фактический опыт обучения в колледжах и университетах США и ЕС, участия в программах переподготовки, тренингах, летних школах, сотрудничества с западными партнерами и так далее. Подобный опыт на протяжении всех постсоветских лет считался предметом гордости и комплексной профессиональной идентификации.

Таким образом, в результате действия «мягкой силы» в постсоветских обществах появилась существенная западно-ориентированная или как

минимум гибко и разносторонне мыслящая социальная страта, активно и эффективно включенная в различные профессиональные элиты, вовлеченная в системы государственного управления, образования, и в широком смысле – в экономические, социальные, политические, военные и информационные процессы. Учитывая в определенной мере высокий уровень западного университетского образования, а в областях социальных наук, к сожалению, по-прежнему недостижимый для постсоветских вузов и научно-исследовательских институтов уровень, участники западных программ и имеющие западные ученые степени специалисты из постсоветских стран нередко имеют ряд преимуществ в своих областях науки. Не следует также забывать о миллионах туристов, которые каждый год осваивают новые просторы в том числе и западной цивилизации и, в отличие от советских людей, знают страны ЕС и США не понаслышке и не через преломление отечественных новостных передач. Соответственно, их отношение к современной антизападной риторике, напоминающей антизападную советскую пропаганду, а также к современным отечественным антиамериканским пропагандистам, использующим советский инструментарий в преломлении современных информационных технологий, может варьироваться от отрицания до игнорирования.

Популистское разделение своего общества на «своих» и «чужих», выкрикивание лозунгов типа «кто не с нами, тот против нас» как внутри отдельного государства, так и в сообществе государств – членов ЕАЭС, ставит под вопрос возможность прогрессивного развития и консолидации ресурсов наших обществ перед лицом актуальных угроз и вызовов современности.

Правящие во всех странах ЕАЭС, в том числе в России, элиты в последние десятилетия сами активно применяли у себя западные модели управления, внедряли западную управленческую культуру, в том числе в качестве антипода коррумпированности элит и «советскости» управленческого мышления. Во всех государствах ЕАЭС коренным образом перестроена система среднего и высшего образования по стандартам европейской Болонской системы, то есть по модели западного образования, в основе которой лежат принципы высшего и среднего образования в США. Соответственно, любая постановочная негативная риторика в адрес системы, у которой мы переняли целый ряд системообразующих характеристик, имеет

объективные пределы и в конечном счете упрется в функционирующую систему госуправления, ударит по модернизованным институтам ЕАЭС.

РЕКОМЕНДАЦИИ

Таким образом, необходимыми ориентирами по информационно-идеологическому сопровождению взаимодействия между государствами в рамках ЕАЭС могут быть следующие принципы:

1. Положительная идентичность граждан национальных государств, предполагающая гордость за национальную историю, традиции, особенности ментальности, национальные достижения в области науки, культуры, образования, педагогики, коммуникации и так далее, может стать объединяющим принципом сотрудничества в рамках ЕАЭС, если будет одинаково уважаться, изучаться и адекватно восприниматься в каждом из государств – членов ЕАЭС. ЕАЭС может стать наиболее эффективной площадкой национальной самореализации и межкультурного сотрудничества, тем самым обеспечив существенную поддержку экономическим проектам на уровне отдельных граждан, социальных групп и обществ в целом. Совместное информационное сопровождение национальных праздников, событий общественной важности, научных мероприятий, взаимосогласованная государственная информационная политика, совместные и взаимовыгодные образовательные проекты, молодежные образовательные и спортивные мероприятия могут служить тем форматом, через который будет происходить сближение представителей наших обществ, а также выработка и реализация общих идей.
2. В единой информационной политике на пространстве ЕАЭС необходимо использовать ценный советский опыт взаимодействия между нашими обществами и вместе с тем следует пересмотреть все еще активно и, возможно, не только инерционно, но и умышленно используемые современными национальными элитами принципы плановой экономики в осуществлении совместных экономических и других проектов на пространстве ЕАЭС. Любой совместный экономический, социальный или культурный проект должен быть обоснован соответствующим спросом и не становиться результатом одностороннего политического решения сверху. Иными словами, если на национальном рынке нет объективного спроса на товары или услуги государства – союзника по ЕАЭС, то следует работать

над поощрением подобного спроса, а не навязывать его в качестве довеска к членству в ЕАЭС.

3. Взаимодействие между представителями обществ в рамках ЕАЭС, будь то летние лагеря для студентов, тренинги, встречи представителей молодежи, культуры и так далее, не должны превращаться в некий элитный клуб для избранных или особо приближенных; нельзя повторять печальный и, к сожалению, наработанный опыт обменных или совместных программ, проводимых на уровне СНГ, где участники, скажем, молодежных программ отбираются из представителей молодежного крыла лидирующих партий в качестве поощрения партийного карьеризма молодых людей и их преданности правящим элитам. Данные представители, как правило, не отражают интересов своих социальных групп и выступают в качестве нового поколения старых групп власти, альтернативного ресурса для замещения появляющихся руководящих ниш. Эффективность совместных или обменных программ, необходимых в качестве сопутствующего звена политико-экономического сотрудничества в рамках ЕАЭС, измеряется тем, насколько данная сопутствующая работа с общественными организациями и социальными группами может послужить «мягкой силой» по продвижению дальнейшей интеграции национальных экономик в единое экономическое (а также, отчасти – политическое) пространство. Иными словами, в информационную политику и соответствующие программы необходимо вовлекать не тех, кто уже вовлечен, а тех, кто либо не имеет представления о миссии и преимуществах сотрудничества в рамках ЕАЭС, либо не выработал определенного восприятия, либо имеет об этом отрицательное мнение. С этой точки зрения информационно-идеологическая работа с населением должна фокусироваться именно на вовлечении не включенных в систему политических взаимодействий целевых групп.
4. Эффективное информационное сопровождение сотрудничества в рамках ЕАЭС предполагает частичную интегрированность национальных информационных пространств. С этой целью, кроме деятельности информационных порталов ЕАЭС, будет полезно создание единого новостного блока в национальных государственных телерадиокомпаниях, а также транслирование одного из национальных телеканалов каждого из государств – членов ЕАЭС на всем

пространстве ЕАЭС. Такая необходимость продиктована не только важностью текущей и актуальной информации о жизнедеятельности различных сфер государства-партнера с точки зрения поиска взаимных экономических интересов и новых вариантов экономического сотрудничества, но и обеспечит адекватный положительный имидж государства с его культурой, политикой, экономикой, образованием и так далее в обществах, включенных в пространство ЕАЭС.

**ԵԱՏՄ-ՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԾԱՎԱԼՄԱՆ
ՀԱՐՑՈՒՄ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ՈՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՇԱՐԺԱՌԻԹԱԿՈՐՄԱՆ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ-ԳԱՂԱՓԱՐԱԽՈՍԱԿԱՆ
ԿՈՂՄՆՈՐՈՇԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

*Հ. Ս. ՔՈԹԱՆԶՅԱՆ, գեներալ-լեյտենանտ, քաղաքական
գիտությունների դոկտոր (ՌԴ), պրոֆեսոր (անվտանգային
քաղաքականություն), ՀԱՊԿ-ի գիտափորձագիտական խորհրդի անդամ,
ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի պետ,
Ա. Վ. ԱԹԱՆԵՍՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
(քաղաքական սոցիոլոգիա), ԵՊՀ Կիրառական սոցիոլոգիայի ամբիոնի
վարիչ, ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ԱՌՀԻ-ի գիտնական-վերլուծաբան*

ՊՐՈՐԸԵՍԻ ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

ԵԱՏՄ շրջանակներում ավելի ու ավելի մեծ թափ են առնում միջպետական հարաբերությունների հաստատութենացումն ու խրաջուրը, սակայն դրան զուգահեռաբար ավելի ինտենսիվ են դառնում նաև ԵԱՏՄ-ին անդամակցող յուրաքանչյուր պետության ազգային շահերի դեմ ուղղված արտաքին սպառնալիքները: Ընդսմին դրանք հաճախ դուրս են գալիս զուտ տնտեսական ոլորտի սահմաններից՝ շոշափելի կերպով դրսևորվելով նաև քաղաքական, ռազմական, տեղեկատվական-հոգեբանական ու սոցիալական բնագավառներում: Դրա հետ մեկտեղ ԵԱՏՄ անդամ պետությունների ազգային անվտանգային միջավայրների միջև օբյեկտիվորեն գոյություն ունեցող տարբերությունների հետևանքով դրանց ազգային քաղաքական վերնախավերը և հասարակությունները տարբեր կերպ են ընկալում իրենց ազգային անվտանգության դեմ ուղղված

ներքին և արտաքին սպառնալիքները, ինչը հաճախ ՋԱՄ-ներն ավելի են ուռճացնում:

Բացի այդ, արդի աշխարհում հասարակությունների շահերը, որոնք բնույթով դյուրափոփոխ են, մեծ մասամբ լինում են ոչ պակաս կարևոր, քան տնտեսական ու քաղաքական նպատակահարմարության ավելի ինտերցիոն ավանդական չափանիշները: Քաղաքականության մեջ հասարակական շահերի արտացոլման և հասարակության աջակցության վրա խարսխումը արդյունավետ պետական կառավարման ռազմավարության ձևավորման հիմքն է, ինչպես նաև քաղաքական որոշումների օրինականության և հանրային ընդունելության ապահովման կարևոր պայմանը: Պետությունը, որը հասարակության նկատմամբ իշխանության քաղաքական կազմակերպությունն է, նույնական չէ հասարակությանը: Վերջինիս բնորոշ են տնտեսական, հոգևոր, սոցիալական, քաղաքական ոլորտները, մինչդեռ պետությունը միայն քաղաքական ոլորտի միջուկն է: Հասարակությունը՝ իր սոցիալական խմբերի ու շահերի լայն սպեկտրով, պատմական հիշողությամբ և զանգվածային վարքի տրամաբանությամբ ու դինամիկայով հանդերձ, երբեք չի լինում լիովին ենթակա համատարած վերահսկողությանն ու կանխատեսմանը, այլ ունի արժեքային-գաղափարախոսական հենք ու հիմնավորում, և դրա հետ մեկտեղ միշտ եղել է պետության հիմքը, իսկ այսօր նաև նրա շարժիչ ուժն է: Ռուստի և հասարակական շահերի համընկնումը, հանրային գիտակցության մակարդակով արտաքին սպառնալիքների ու մարտահրավերների նույնական ընկալումը ցանկացած՝ ռազմաքաղաքական, թե տնտեսական, միջպետական միավորման ստեղծման համար անհրաժեշտ գործառույթային միջավայրն ու հիմքն են:

Այս առումով այսօր առավել խոցելի է այն արժեքների և գաղափարական ուղենիշների համակարգը, որն անհրաժեշտ է ԵԱՏՄ-ին բովանդակություն, մտքերի ու գործողությունների և առաքելության միասնականություն հաղորդելու համար, առանց ինչի ոչ մի միջպետական կազմավորում չի կարող արդյունավետ կերպով գործել և զարգանալ:

Իսկ ի՞նչն է այսօր կապում ԵԱՏՄ-ին անդամակցող պետությունների ժողովուրդներին: Այս հարցի պատասխանն սկզբունքորեն կարևոր է ոչ միայն ղեկավար մարմինների մակարդակով ընդունվող ու մեր երկրները միավորող որոշումների հասարակական աջակցության և օրինականության, այլև այդ որոշումների կշռադատվածության և երկարաժամկետության ապահովման տեսանկյունից: Ակնհայտ է, որ Եվրասիական տնտե-

սակաճ միությունն ստեղծված չէ որպես իրավիճակային, կարճաժամկետ նախագիծ: Միմյանց հետ փոխգործող և ԵԱՏՄ ստեղծմանը մղող ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական բնույթի մի շարք ներքին և արտաքին գործոններ շարունակում են պայմանավորել այն ոչ գծային գործընթացների դինամիկան, որոնք ազդում են ԵԱՏՄ անդամ պետությունների անվտանգության ազգային համակարգերի վրա: Այդ դինամիկայից հետևող հակամարտային գործողությունների ու որոշումների ինտենսիվացման փաստը ազդանշում է յուրաքանչյուր պետության ազգային անվտանգության շահերի համար ռիսկերի առաջացման մեծ հավանականությունը և Ռուսաստանի, Բելառուսի, Ղազախստանի, Հայաստանի, Ղրղզստանի և այլ պետությունների շահերը միավորող երկարաժամկետ համագործակցության շրջանակներում նրանց փոխգործության ամրապնդման անհրաժեշտությունը:

ԵԱՏՄ գաղափարախոսական կամ արժեքային-գաղափարական հիմքի հարցն սկզբունքորեն կարևոր է նաև այն պատճառով, որ ԵԱՏՄ-ին անդամակցումը, որը զուտ քաղաքական բնույթի որոշման արդյունք էր, պետություններն իրագործել են տարբեր պայմաններում և տարբեր արտաքին ու ներքին քաղաքական նկատառումներով: Այդ պետություններում տվյալ հարցով հանրաքվե չի անցկացվել, ուստի և հասարակությունները տվյալ որոշմանը կողմ (ինչպես նաև՝ դեմ) չեն քվեարկել: Հարկ է նշել, որ հանրաքվեները չեն կարող փոխարինվել սոցիոլոգիական հարցումներով, որոնց մասնակցում է մեր հասարակությունների միայն մի որոշ ընտրանքային մասը: Որպես արդյունք՝ այն տնտեսական առավելությունները, որոնք ԵԱՏՄ-ն տրամադրում է իր անդամ պետություններին՝ այդ պետությունների մասնակցությամբ գործող այլ տնտեսական միությունների ու կազմակերպությունների համեմատությամբ, նախապես չէին հիմնավորվել և չէին ստացել հայտատու պետությունների հասարակությունների աջակցությունը՝ հաստատված հանրաքվեով:

Մինևույն ժամանակ, ԵԱՏՄ շրջանակներում միավորմանը զուգակցել և զուգակցում են ոչ միարժեք ու հակասական փորձագիտական գնահատականները, ասեկոսները, հերյուրվածքները և ենթադրությունները, որոնք, որպես կանոն, պաշտոնական տեղեկատվության անբավարար համաձայնեցվածության ու համոզության վկայությունն են: Բացի այդ, ԵԱՏՄ-ին անդամակցության արդյունավետության գնահատականները, որոնք հնչեցնում են մասնակից պետությունների ղեկավարները (մասնավորապես՝ Բելառուսի, Ղազախստանի, Ղրղզստանի և Հայաստանի առաջ-

նորոգները) պարբերաբար լսվում է «դաշնակցային շահ – ազգային շահ» երկվյուղման երանգը, երբ կոլեկտիվ շահերին ազգային շահերի համապատասխանեցման պրոբլեմը շեշտվում է իբրև մի ռազմավարություն, որը ԵԱՏՄ-ում ներգրավված գործընկերների միջև փոխհարաբերություններ ապահովելու գործում կազմակերպությունը՝ որպես միասնական համակարգ, պետք է համարի ելակետ: ԵԱՏՄ հաստատութենական ամբողջականության մեջ ազգային շահերի չհամախմբվածությունը և մեր պետությունների վերնախավերի ու հասարակությունների կողմից դրա ոչ միանշանակ ընկալումը վկայում են այս նախագծի երկարատևության ապահովման նպատակով ընդհանուր տեղեկատվական քաղաքականության և արժեքային-գաղափարախոսական նախադրյալների ձևավորման անհրաժեշտությունը: ԵԱՏՄ շրջանակներում իրագործվող տեղեկատվական քաղաքականությունը չպետք է սահմանափակվի զուտ տնտեսական մտածողության միասնական ուղենիշների ստեղծմամբ, այլ պետք է միտված լինի այն գործողությունների, հարաբերությունների ու որոշումների ամբողջ համալիրին, որոնք արտացոլում են Ռուսաստանի Դաշնությանը, Բելառուսի Հանրապետությանը, Ղազախստանի Հանրապետությանը, Հայաստանի Հանրապետությանը և Ղրղզստանի Հանրապետությանը միասնական տնտեսական միության մեջ միավորող ռազմավարական շահերը:

Բացի վերը նշված փաստարկներից, որոնք արտացոլում են ԵԱՏՄ անդամ պետությունների հասարակությունները միավորող գաղափարախոսության գործառական-ռազմավարական կարևորությունը, այդ թվում՝ ԵԱՏՄ շրջանակներում ազգային վերնախավերի ընդունած քաղաքական որոշումների օրինականացման, միջպետական գործակցության այս կամ այն չափման վերաբերյալ ԵԱՏՄ պետությունների հասարակությունների, ազգային վերնախավերի, ինչպես նաև պետություններում վերնախավերի ու հասարակությունների միջև մշտական երկխոսության մեթոդով հարաբերությունների զարգացման անհրաժեշտությունը, գոյություն ունեն ԵԱՏՄ համախմբված գաղափարախոսության ստեղծման անհրաժեշտությունը պայմանավորող մի շարք յուրահատուկ պատճառներ: Նման համախմբված գաղափարախոսությունը պետք է արտացոլի մեր հասարակությունների փիլիսոփայության ու մտածողության մեջ գոյություն ունեցող ընդհանուրի և առանձնահատուկի զուգորդումը ինչպես ոչ վաղ անցյալում ԽՍՀՄ կազմում նրանց ընդհանուր պատմության համատեքստում, այնպես էլ մեր հասարակություններում ազգային հպարտության ու ազգային ինքնագիտակցության ժամանակակից դինամիկայի հաշվառմամբ:

ԱՐԴՅՈ՞Ք ԲԱՎԱՐԱՐ ՉԱՓՈԿ ԵՆ ՓՈԽՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԿԱԾ ԵՎ ԱՐՏԱՀԱՅՏԿԱԾ ՓՈԽԱՂԱՐՉ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՎ ԱՅԼ ԲՆՈՒՅԹԻ ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐԸ

ԽՍՀՄ շրջանակներում Ռուսաստանի, Բելոռուսիայի, Հայաստանի, Ղազախստանի ու Ղրղզստանի միջև ռազմավարական փոխհարաբերությունների առաջին հերթին առավելագույնս հաստատությունացված և համակարգային փորձն սկզբնապես հիմնված էր ոչ այնքան տնտեսական շահի, որքան սոցիալիստական հասարակության համատեղ կառուցման գաղափարի վրա, որը ներառում էր փոխադարձ եղբայրական օգնության, ազատության, կապիտալիզմի դեմ պայքարի, հավասարության, աթեիզմի և այլ սկզբունքներ: Խորհրդային քաղաքական գաղափարախոսության մեջ այս սկզբունքները շատ հակասական կերպով էին արտացոլում տնտեսական շահերը: Տնտեսական գործոնի՝ որպես հասարակությունների ու պետությունների կյանքում գաղափարախոսական գերակայության առաջնայնությունն արտացոլված էր հասարակական զարգացումը բացատրելու համար կիրառվող մարքսիստական բազիսավերնաշենքային մոտեցման մեջ: Միևնույն ժամանակ, տնտեսական շահերն իրենց շուկայական դրսևորումներով հակադրվում էին հասարակական բարոյականության գաղափարախոսական սկզբունքներին և, ընդհանուր առմամբ, հրամցվում էին որպես «նեխող կապիտալիզմի» (պրոլետարիատի պայքարի օբյեկտի), իսկ հետագայում նաև՝ կոռուպցիայի, տեղերում կաշառակերության, «որոշ անգիտակից քաղաքացիների ցուցաբերած» շահամոլության հոմանիշ: Ռուստի և շուկայական դրսևորումներով տնտեսական շահ փնտրելը համարվում էր հանցավոր վարքի տարատեսակ և խորհրդային մարդու բարոյականությանը անհարիր երևույթ:

Հետաքրքրական է նշել, որ թեև ներքին քննարկման ասպարեզում տնտեսական շահն ուներ միանշանակ բացասական երանգավորում, սակայն ԽՍՀՄ արտաքին քաղաքականությունում այն խաղում էր առանցքային դեր, մասնավորապես՝ որոշ հնարավոր դաշնակիցների հետ հարաբերություններում ԽՍՀՄ-ը փորձում էր նրանց շահագրգռել ոչ միայն գաղափարապես, այլև տնտեսապես: Դա հաճախ դաշնակիցների և համախոհների հետ (Կուբա, Վիետնամ, Հյուսիսային Կորեա և այլ պետություններ) հարաբերություններում հանգեցնում էր տնտեսական առումով շուկայական մտածողությանն ու վարքին զիջումների, որոնք կոմունիստական գաղափարախոսության դոկտրինային մաքրության տեսակետից անտրամաբանական էին, սակայն քաղաքական նպատակահարմարության տեսանկյունից՝ արդարացված:

Մինչ օրս հետխորհրդային հանրապետությունների քաղաքացիների մեծ մասը ինչ-որ չափով ձևարկված–իներցիոն, որոշակի չափով էլ հիմնավոր կերպով ավելի շատ բացասաբար, քան դրականորեն է վերաբերվում տնտեսական վերնախավին, կապիտալի կուտակմանը և տնտեսական շահին: Զանգվածային գիտակցության մեջ «գործարար» բառի ընկալումը դեռ մասամբ կրում է կապիտալիզմի խորհրդային ընկալման կնիքը, ինչպես նաև զուգորդվում է «խառնակ իննսունականներին» մեր հասարակություններում առաջացած բացասական երանգավորումների՝ լկտիություն, ամբարտավանություն, անօրենություն, օրենքի, հասարակական բարօրության և պետական շահերի անտեսում հանուն անձնական շահի: Հետվերակառուցումային շրջանում տնտեսական գործունեությամբ զբաղվող ոչ պետական սուբյեկտների վարքի նկատմամբ հասարակության արձագանք եղան նրանց հասցեին հնչեցվող մեղադրանքները անգրագիտության, անկրթության, անդաստիարակության մեջ: Մյուս կողմից՝ ազգային տնտեսական վերնախավերի ներկայացուցիչների մեծ մասը, որը նույնպես հետխորհրդային հասարակությունների ներկայացուցիչ էր, ցուցադրաբար շեշտել է իր պատրաստականությունը «մարտի բռնվելու» շուկայական վարքի բացասական զանգվածային ընկալման հետ՝ ջանալով ամեն կերպ արտահայտել իր գերազանցությունը, տարանջատվել հասարակության մեծ մասից, արհամարիել հասարակական կարծիքը, համախմբվել կլանների ձևով, դիտավորությամբ ստեղծել կենցաղի ու վարքի այնպիսի խորհրդանշական ձևերի համակարգ, որոնք խարսխված լինեին ֆինանսական կապիտալի վրա և մարմնավորեին իշխանությունը:

Եթե դիտարկենք Եվրամիության պետությունները, ապա պրագմատիզմը, պոզիտիվիզմը և ռեալիզմը՝ որպես ազգային մտածողության, կենցաղի ու պետական զարգացման ռազմավարության ձև ունեցող արևմտակենտրոն եվրոպական ազգերը այսօր միավորված են ոչ միայն ընդհանուր տնտեսական շահերի, այլև, առաջին հերթին, ժողովրդավարական արժեքների, այդ թվում՝ քաղաքացիների ազատության, հիմքի վրա: Ինչ վերաբերում է հետխորհրդային հասարակություններին, որոնց բնորոշ են մտածողության ու վարքի արժեքային–գաղափարախոսական կողմնորոշիչների գերակշռությունը, ոգեղենությունն ու սրտակցությունը, արևմտանեվրոպական կենսակերպի համեմատությամբ՝ հասարակական հարաբերությունների սակավ պրագմատիզմը, մի յուրահատուկ ու եվրոպացու համար ոչ միշտ հասկանալի և ընդունելի ազատության ընկալում, ապա նրանց համար տնտեսական շահը՝ գործոն, չի կարող տնտեսական

միության շրջանակներում լինել բավարար միավորիչ համակարգաստեղծ սկզբունք:

Այժմ էլ խորհրդային ու հետխորհրդային մարդու գաղափարական-արժեքային առանձնահատկությունն այն է, որ հետխորհրդային հասարակություններում անհատների ու սոցիալական խմբերի վարքի և գործունեության շարժառիթավորման համակարգում դեռ շարունակում է կարևոր դեր խաղալ բարոյական-խորհրդանշական խրախուսումը, ինչպես նաև տարբեր արտակարգ գոյավիճակներում (ինչպիսիք են Հայրենական մեծ պատերազմը, խամ ու խոպան հողերի յուրացումը, Բայկալ-Ամուրյան երկաթուղու շինարարությունը և այլն) անշահախնդիր ազգամիջյան փոխհարաբերությունների ամենարժեքավոր փորձը: Ընդամին միասնական խորհրդային պետության և խորհրդային հասարակության կազմում ազգային հասարակությունների համագործակցության փորձը ցույց է տալիս տնտեսական օգուտների նկատմամբ բարոյական շահերի գերակշռումը: Այլ կերպ ասած՝ մեր հասարակություններն ունեն ոչ թե տնտեսական, այլ ավելի շատ արժեքային-գաղափարախոսական շահի վրա հիմնված համագործակցության օգտավետ փորձ: Խորհրդային մարդու և հասարակության արժեքային-գաղափարախոսական շարժառիթավորումը հնարավորություն տվեց հասնելու համաշխարհային մասշտաբի նվաճումների և ձեռք բերելու յուրովի հաջողակ անգլոսաքսոնական համաշխարհային տնտեսական պրագմատիկության նկատմամբ մի շարք առավելություններ:

Մինևույն ժամանակ, համակարգի ներսում, ինչպես նաև արտաքին միջավայրի հետ ծավալվող փոխգործություններում բարոյական հրամայականի չարաշահումը հանգեցրեց այն բանին, որ հաճախ ստվերային հատվածում գործող ազգային տնտեսական վերնախավերի ձևավորման հետ մեկտեղ մեր հասարակությունների մի որոշ մասը շարունակում է աշխատել և իր մասնագիտական պարտականությունները կատարել առանց բավարար ֆինանսատնտեսական վարձատրություն ստանալու՝ արդյունքի բարձր որակական մակարդակը պահպանելով միայն իր գործին նվիրվածության, ազնիվ աշխատանքի և հայրենասիրության անհրաժեշտության մեջ համոզված լինելու շնորհիվ: Արդյունավետ գործունեության և անհամապատասխան վարձատրության միջև գոյություն ունեցող հակասությունը մի շնչի է, որը քայքայում է հասարակության մեջ քաղաքացիների տնտեսական շարժառիթավորման համակարգը, ինչպես նաև ԵԱՏՄ անդամ պետությունների փոխգործության տնտեսական հիմքերը:

Այսպիսով՝ խորհրդային հանրության և հետխորհրդային հասարակությունների մեծ մասի փորձը վկայում է, որ շուկայատնտեսական շահերի

առնչությամբ դրսևորվում է գաղափարախոսական կաղապարմամբ ու քննադատական վերաբերմունքի որոշակի իներցիոնությամբ պայմանավորված մի յուրօրինակ գաղափարախոսական «արմատականություն»:

Ինչ վերաբերում է հարցի գործառնության-պրագմատիկ կողմին, ապա դարձյալ ԵԱՏՄ պետություններից և ոչ մեկը այսօր գիտութենահենք արտադրական-տեխնոլոգիական առաջընթացի արդիական իմաստով չի կարող գնահատվել որպես արդյունաբերական: Նման իրավիճակում չի կարելի հույս ունենալ, թե ԵԱՏՄ ներսում ծավալվող տնտեսական փոխգործության համակարգում դրանք համաշխարհային տնտեսության առաջադիմական զարգացման միտումների հաշվառմամբ կունենան ավելի ծանրակշիռ մասնակցություն: Համապատասխանաբար, առանձին անդամ պետությունների ոչ միայն ազգային մակրոտնտեսական, այլև արդյունաբերական-տեխնոլոգիական շահերը ներկայումս այն գործոնները չեն, որոնք ինչպես վերնախավերի, այնպես էլ հասարակությունների մակարդակով մեր երկրները միավորեին ԵԱՏՄ կազմում:

Համապատասխանաբար, ԵԱՏՄ-ն՝ որպես տնտեսական միություն, ըստ էության, դեռևս չունի այն անհրաժեշտ համախմբող տեղեկատվագաղափարախոսական ռեսուրսը, որը լինելու է Ռուսաստանի, Բելառուսի, Ղազախստանի, Հայաստանի ու Ղրղզստանի տարածքում հետխորհրդային հասարակությունների միավորման ինքնաբավ աղբյուր: ԵԱՏՄ-ին պետք է միջպետական տնտեսական միության ռազմավարական օգտավետության պարզ, և միևնույն ժամանակ, համոզիչ գաղափարական-գաղափարախոսական հիմնավորում, որը հասարարակական և առօրեական ազգային գիտակցության մակարդակով լինելու է հասկանալի և ընդունելի, ինչպես նաև ունենար շարժառիթավորման դինամիկ ռեսուրս:

ԵԱՏՄ-Ն ՈՉ ԹԵ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ Է, ԱՅԼ ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

ԵԱՏՄ շրջանակներում հասարակությունների միջև փոխգործության արժեքային-գաղափարախոսական սկզբունքները առաջին հերթին պետք է հիմնված լինեն խորհրդային հասարակության մեջ ժողովուրդների արդյունավետ համագործակցության փորձի վրա, ընդհանուր հաղթանակների և ձեռքբերումների վրա, ոչ թե բացասական, այլ միայն դրական նույնականության վրա: Այս առումով ԵԱՏՄ-ում ազգային հասարակությունների համախմբման նպատակով ընդհանուր թշնամու կերպարի՝ որպես համակարգատեղծ գործոնի շեշտումը կանխապես ձախողված ռազմավարություն է, որը հետագայում անխուսափելիորեն կհանգեցնի համակարգի հերթական փլուզման:

ԵԱՏՄ շրջանակներում միջմշակութային փոխհարաբերությունների ընդհանուր արժեքային բնութագրերի ստեղծման գործում անդրադարձը խորհրդային անցյալի արժեքավոր փորձին՝ որպես հնարավոր մոտեցումներից մեկը, պետք է դիտել որպես խորհրդային Միության վերականգնման օգտին բերվող փաստարկ: Միևնույն ժամանակ, սխալական է նաև խորհրդային փորձի արժեքավորությունը հերքելու ամբոխահաճ և, բարեբախտաբար, եզրահանված միտումը: ԵԱՏՄ անդամ պետություններին, բացի ազգային գաղափարից և գաղափարախոսությունից, անհրաժեշտ է միասնական հոգևոր-գաղափարախոսական բաղադրատարր: Հակառակ դեպքում՝ ԵԱՏՄ շրջանակներում պետությունների տնտեսական փոխհարաբերությունների հաստատությունացմամբ դրանց առանձնակի կարևորության շնորհումը համագործակցության ռազմավարական շարժառիթավորման տեսանկյունից չի ունենա անհրաժեշտ հնչողություն և կդառնա այլ պետությունների ու կազմակերպությունների հետ նման փոխհարաբերությունների այլընտրանքներից մեկը, ընդ որում, հնարավոր է՝ ոչ միշտ լավագույններից: ԵԱՏՄ անդամ գործընկերների տնտեսական շահերի գերադասելիության ընկալումը անհրաժեշտ է հիմնավորել ոչ միայն օբյեկտիվ առավելություններով, այլև գաղափարապես ապահովել դրանց ներընկալումը (ինտերնալացումը), այսինքն՝ դրանք դարձնել սուբյեկտիվորեն ցանկալի և որպես շարժառիթներ ընկալելի:

Համապատասխանաբար, այս հարցում պետք է հակաամերիկյան քարոզչության խորհրդային մոդելով կիրառել հակառակորդ-թշնամուց տարանջատման միջոցով ինքնանույնականացման տեղեկատվագաղափարախոսական գործիքարանը: Ժխտական նույնականացումը, այն է՝ իրեն որոշարկունը որպես «ոչ ուրիշի» և «ոչ որպես ուրիշի», իսկ «ուրիշին» որպես «օտարի», օրինակ՝ ինքնադիրքորոշումը որպես «ոչ Եվրոպայի», «ոչ Արևմուտքի» և այլն, կարող է արդյունավետ լինել միայն ուղեկցող ներպետական քարոզչության մշակման մակարդակով, երբ այդ քարոզչությունը նախատեսված է ոչ թե ամբողջ հասարակության, առավել ևս՝ մեր բոլոր հասարակությունների, այլ բնակչության որոշակի խավերի համար: ԵԱՏՄ-ն պետությունների ռազմաքաղաքական միություն է, ավելի՛ն, ԵԱՏՄ անդամ պետություններում այս կամ այն արտաքին դերակատարի ընկալումը միանգամայն տարբեր է: Այսպես, ՌԻկրաինայի իրադարձությունների կապակցությամբ Ռուսաստանի Դաշնությունը՝ որպես ԵԱՏՄ անդամ, ստիպված էր գնալ ԱՄՆ-ի, Եվրամիության մի շարք պետությունների և այլ երկրների հետ անմիջական առձակատման, և իր ազգային շահերի պաշտպանությանն ուղղված գործողություններ ձեռնարկե-

լու պատճառով ենթարկվեց տնտեսական պատժամիջոցների: Ռկրաինայի ճգնաժամի ծագման հենց սկզբից և ռուս-ուկրաինական հակամարտության զարգացման ընթացքում ԵԱՏՄ մյուս անդամ պետությունների դիրքորոշումը եղել և մնում է Ռուսաստանի դիրքորոշումից որոշակիորեն տարբեր: Այսպես, Բելառուսի Հանրապետությունը ևս ԱՄՆ-ի ու մի շարք այլ պետությունների հետ առձակատման մեջ է, սակայն ոչ թե Ռկրաինայում տեղի ունեցող իրադարձությունների կամ կողմերից մեկին աջակցելու, այլ Բելառուսում իշխող քաղաքական վարչակարգի պատճառով: Ղազախստանը ուկրաինական իրադարձությունների նկատմամբ սկզբից ևեթ վարում է հավասարակշռված արտաքին քաղաքականություն և անմիջականորեն հարաբերություններ է զարգացնում ԱՄՆ-ի հետ: Հայաստանն ունի հավասարակշռված քաղաքականություն իրականացնելու մի յուրահատուկ փորձ. Ռուսաստանի նկատմամբ՝ որպես ռազմավարական դաշնակցի, ԱՄՆ-ի և Եվրամիության նկատմամբ՝ որպես իր համար ամենակարևոր քաղաքակրթական ուղղվածության և ինքնաիրացման գործընկեր-բևեռների: Հայաստանի իշխանությունները, Ռուսաստանի Ղազնության և ԱՄՆ-ի միջև բացահայտ առձակատման իրավիճակում աջակից լինելով Ռուսաստանին, գիտակցաբար գնում են հավանական ռիսկերի՝ կապված եվրոպական զարգացման և ԱՄՆ-ի հետ նպաստավոր փոխհարաբերությունների վատթարացման հնարավորության հետ, սակայն հասարակության մակարդակով այս ռիսկերը գնահատվում են ոչ միանշանակ կերպով, իսկ երբեմն՝ խիստ քննադատաբար: Եվ այսպես, ԵԱՏՄ հինգ անդամ պետություններից առնվազն երկուսը՝ Հայաստանը և Ղազախստանը, ԱՄՆ-ը չեն դիտում որպես թշնամի, իսկ ԵՄ-ի հետ համագործակցությունը Հայաստանի համար արտաքին քաղաքականության ռազմավարական գերակայություններից է:

Երկրորդ գործոնը, որը խոչընդոտում է հակամերիկականության՝ որպես ԵԱՏՄ տարածքում հասարակությունների միավորման գաղափարախոսական սկզբունքներից մեկի արդյունավետ օգտագործմանը, հետխորհրդային տարածքում ԱՄՆ-ի «փափուկ ուժի» քաղաքականության հաջող իրացումն է: Մի կողմից՝ դեռ տեղին է հենվել այն փաստի վրա, որ հետխորհրդային վերնախավերը որոշ չափով միմյանց նման են և փոխկապված, քանի որ ձևավորվել են միասնական խորհրդային գաղափարախոսության հենքի վրա, և ըստ այդմ՝ ունեն զգալի ներուժ ԵԱՏՄ հովանու ներքո միավորվելու և համագործակցելու համար: Մյուս կողմից՝ նոր հետխորհրդային վերնախավերը, ներառյալ՝ Ռուսաստանում, այդ թվում՝ քաղաքականության, տնտեսության հումանիտար գիտությունների

(ինչը էական է կառավարչական ռեսուրսի և որոշումների ընդունման նկատմամբ մոտեցումների առումով), ինչպես նաև մասամբ ռազմական ոլորտներում անցել են որոշակի արևմտյան դպրոց և ունեն ԱՄՆ-ի ու ԵՄ-ի քոլեջներում և համալսարաններում ուսանելու, վերապատրաստման ծրագրերին, ուսումնավարժանքներին, ամառային դպրոցներին մասնակցելու, արևմտյան գործընկերների հետ համագործակցելու և այլ տարաբնույթ, բայց փաստացի փորձ: Ընդամին բոլոր հետխորհրդային տարիներին նման փորձը հպարտության և համալիր մասնագիտական նույնակաճանցման առարկա էր:

Այսպիսով՝ «փափուկ» ուժի գործադրման հետևանքով հետխորհրդային հասարակություններում ի հայտ եկավ արևմտակողմնորոշված կամ առնվազն ձկուն կերպով ու բազմակողմանիորեն մտածող մի էական սոցիալական շերտ, որն ակտիվ և արդյունավետ կերպով ընդգրկվել էր տարբեր մասնագիտական վերնախավերում, պետական կառավարման, կրթության համակարգերում և լայն առումով՝ տնտեսական, սոցիալական, քաղաքական, ռազմական ու տեղեկատվական գործընթացներում: Քանի որ արևմտյան համալսարանական կրթությունն ունի որոշ չափով ավելի բարձր, իսկ սոցիալական գիտությունների ոլորտում հետխորհրդային բուհերի և գիտահետազոտական ինստիտուտների համար, ցավոք, անգամ անհասանելի մակարդակ, հետխորհրդային երկրներից արևմտյան ծրագրերի մասնակիցները և արևմտյան գիտական աստիճաններ ունեցող մասնագետները գիտության իրենց ոլորտներում հաճախ ստանում են մի շարք առավելություններ: Չի կարելի մոռանալ նաև այն միլիոնավոր զբոսաշրջիկներին, որոնք ամեն տարի յուրացնում են նոր, այդ թվում՝ արևմտյան քաղաքակրթության տարածություններ, և, ի տարբերություն խորհրդային մարդկանցից, ԵՄ-ի երկրները և ԱՄՆ-ը գիտեն ո՛չ ուրիշների պատմածով և ո՛չ էլ հայրենական լրատվական հաղորդումների միջոցով: Համապատասխանաբար, խորհրդային հակաարևմտյան քարոզչությունը հիշեցնող ժամանակակից հակաարևմտյան հռետորաբանությանը, ինչպես նաև ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաներով համեմված խորհրդային գործիքարանն օգտագործող ժամանակակից հայրենական հակաամերիկյան քարոզիչների նկատմամբ վերաբերմունքը կարող է փոփոխվել բացասումից մինչև անտեսում:

Ինչպես ԵԱՏՄ անդամ առանձին պետությունում, այնպես էլ այդ պետությունների միությունում հասարակության ամբոխահաճ բաժանումը «յուրայինների» և «օտարների», «ով մեզ հետ չէ, նա մեր դեմ է» տիպի կարգախոսների վանկարկումը հարցականի տակ են դնում մեր ժամանակների

կարևոր սպառնալիքների ու մարտահրավերների պայմաններում մեր հասարակությունների առաջընթաց զարգացման և ռեսուրսների համախմբման հնարավորությունը:

ԵԱՏՄ բոլոր պետություններում, այդ թվում՝ Ռուսաստանում, իշխող վերնախավերը վերջին տասնամյակներում ակտիվորեն կիրառել են կառավարման արևմտյան մոդելը, ներդրել են արևմտյան կառավարչական մշակույթը, այդ թվում՝ որպես հակադրություն վերնախավերի կոռումպացվածության և կառավարչական մտածողության «խորհրդայնության»: ԵԱՏՄ բոլոր պետություններում միջին և բարձրագույն կրթության համակարգը արմատապես վերակազմակերպվել է ըստ եվրոպական Բոլոնյան համակարգի ստանդարտների, այսինքն՝ ըստ արևմտյան կրթության մոդելի, որի հիմքում ԱՄՆ-ի բարձրագույն և միջին կրթության սկզբունքներն են: Համապատասխանաբար, ցանկացած բացասական հրետորարանություն՝ հնչեցված այն համակարգի հասցեին, որից մենք ընդօրինակել ենք մի շարք համակարգաստեղծ բնութագրեր, ունի օբյեկտիվ սահմաններ և ի վերջո դեմ կառնի պետկառավարման գործող համակարգին, հարված կհասցնի ԵԱՏՄ արդիականացված հաստատություններին:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Այսպիսով՝ ԵԱՏՄ շրջանակներում պետությունների միջև փոխգործությունների տեղեկատվագաղափարախոսական ուղեկցման համար անհրաժեշտ ուղենիշներ կարող են լինել հետևյալ սկզբունքները.

1. Ազգային պետությունների քաղաքացիների դրական նույնականությունը, որը ենթադրում է հպարտություն ազգային պատմությամբ, ավանդույթներով, մտածելակերպի առանձնահատկություններով, գիտության, մշակույթի, կրթության, մանկավարժության, հաղորդակցության և այլ ոլորտներում ազգային նվաճումներով, կարող է դառնալ ԵԱՏՄ շրջանակներում համագործակցության ծավալման միավորիչ սկզբունք, եթե հավասարապես հարգվի, ուսումնասիրվի և համապատասխանաբար ընկալվի ԵԱՏՄ անդամ յուրաքանչյուր պետությունում: ԵԱՏՄ-ն կարող է դառնալ ազգային ինքնիրացման և միջմշակութային համագործակցության առավել արդյունավետ ասպարեզ՝ դրանով իսկ տնտեսական նախագծերի համար ապահովելով զգալի աջակցություն առանձին քաղաքացիների, սոցիալական խմբերի և ընդհանուր առմամբ հասարակությունների մակարդակով: Ազգային տոների, հասարակական կարևորություն ունեցող իրադարձությունների, գիտական միջոցառումների համատեղ տեղեկատվական ուղեկցումը, փոխհամաձայնեցված պետական տեղեկատվական քաղաքա-

կանությունը, համատեղ փոխշահավետ կրթական նախագծերը, երիտասարդական կրթական ու մարզական միջոցառումները կարող են լինել այն ձևաչափը, որի միջոցով տեղի կունենան մեր հասարակությունների ներկայացուցիչների մերձեցումը, ինչպես նաև ընդհանուր գաղափարների ձևավորումն ու իրացումը:

2. ԵԱՏՄ տարածությունում միասնական տեղեկատվական քաղաքականության իրագործման ժամանակ անհրաժեշտ է օգտագործել մեր հասարակությունների միջև փոխգործության արժեքավոր խորհրդային փորձը, և, միևնույն ժամանակ, հարկ է վերանայել ԵԱՏՄ տարածությունում համատեղ տնտեսական և այլ նախագծերի իրականացման գործում դեռևս ակտիվ և, հնարավոր է, ոչ միայն իներցիայով, այլև կանխամտածված կերպով ներկայիս ազգային վերնախավերի օգտագործած պլանային տնտեսության սկզբունքները: Ցանկացած համատեղ տնտեսական, սոցիալական կամ մշակութային նախագիծ պետք է հիմնավորված լինի համապատասխան պահանջարկով և չդառնա վերևից իջեցվող միակողմանի քաղաքական կարգադրության արդյունք: Այլ կերպ ասած՝ եթե ազգային շուկայում չկա ԵԱՏՄ անդամ դաշնակից պետության ապրանքների կամ ծառայությունների օբյեկտիվ պահանջարկ, ապա հարկ է ոչ թե դրանք պարտադրել որպես ԵԱՏՄ անդամակցության «ծանր բեռ», այլ միջոցներ ձեռնարկել նման պահանջարկի խրախուսման ուղղությամբ:
3. ԵԱՏՄ շրջանակներում հասարակությունների ներկայացուցիչների միջև փոխգործությունը, լինի դա ուսանողների ամառային ձամբարների, ուսումնավարժեցումների, երիտասարդության, մշակույթի գործիչների հանդիպումների և այլ ձևերով, չի կարելի վերածել ընտրյալների կամ առանձնակի մերձավորների համար նախատեսված ինչ-որ ընտրյալների ակունքի, չի կարելի կրկնել ԱՊՀ մակարդակով անցկացվող փոխանակման կամ համատեղ ծրագրերի տխուր և, ցավոք, արդեն սովորական դարձած փորձը, երբ, օրինակ, երիտասարդական ծրագրերի մասնակիցներն ընտրվում են իշխող կուսակցությունների երիտասարդական թևի ներկայացուցիչներից՝ երիտասարդների կուսակցական պաշտոնատենչությունը (կարիերիզմը) և կառավարող վերնախավերին նրանց հավատարմությունը խրախուսելու համար: Այս ներկայացուցիչները, որպես կանոն, չեն արտահայտում իրենց սոցիալական խմբերի շահերը և հանդես են գալիս որպես իշխանության հին խմբերի նոր սերունդ, այլընտրանքային ռեսուրս՝ ղեկավարման համակարգում առաջացող «խորշերն» զբաղեցնելու համար: ԵԱՏՄ շրջանակներում

իրագործվող համատեղ կամ փոխանակման ծրագրերի՝ որպես քաղաքական-տնտեսական համագործակցությանն ուղեկցող անհրաժեշտ տարրի արդյունավետությունը որոշվում է ըստ այն բանի, թե որքանով կարող է հասարակական կազմակերպությունների և սոցիալական խմբերի հետ զուգընթացաբար տարվող աշխատանքը ծառայել որպես «փափուկ ուժ», որի կիրառումը նպատակաուղղված է ազգային տնտեսությունների հետագա ինտեգրմանը՝ միասնական տնտեսական (ինչպես նաև՝ մասամբ քաղաքական) տարածության ձևավորմամբ: Այլ կերպ ասած՝ տեղեկատվական քաղաքականության մեջ և համապատասխան ծրագրերում անհրաժեշտ է ներառել ոչ թե նրանց, ովքեր արդեն ներգրավված են, այլ նրանց, ովքեր կան պատկերացում չունեն ԵԱՏՄ շրջանակներում ծավալվող համագործակցության նպատակների և առավելությունների մասին, կան այս հարցում չունեն որոշակի դիրքորոշում, կան էլ ունեն բացասական կարծիք: Այս տեսանկյունից բնակչության հետ տարվող տեղեկատվական-գաղափարախոսական աշխատանքը պետք է կենտրոնանա հենց քաղաքական փոխգործությունների համակարգում չընդգրկված նպատակային խմբերի ներգրավման վրա:

4. ԵԱՏՄ շրջանակներում համագործակցության արդյունավետ տեղեկատվական ապահովումը ենթադրում է ազգային տեղեկատվական տարածությունների մասնակի ինտեգրվածություն: Այս նպատակով օգտակար կլինի, բացի ԵԱՏՄ տեղեկատվական պորտալների գործունեությունից, ազգային պետական հեռուստառադիոընկերություններում ստեղծել նորությունների հաղորդման միասնական բլոկ, ինչպես նաև կազմակերպել ԵԱՏՄ անդամ պետություններից յուրաքանչյուրի ազգային հեռուստաալիքներից մեկի հեռարձակում ԵԱՏՄ ամբողջ տարածքով: Դրա անհրաժեշտությունը ոչ միայն պայմանավորված է գործընկեր պետության կենսագործունեության տարբեր ոլորտների մասին ընթացիկ և հրատապ տեղեկույթ տարածելու նպատակահարմարությամբ, ինչը կարևոր է փոխադարձ տնտեսական շահեր և տնտեսական համագործակցության նոր տարբերակներ գտնելու տեսակետից, այլև ԵԱՏՄ տարածքում ընդգրկված հասարակություններում կապահովի պետության և նրա մշակույթի, քաղաքականության, տնտեսության, կրթության և այլ ոլորտների համապատասխան դրական կերպարի ձևավորումը:

ON THE ISSUE OF THE VALUE GUIDELINES
IN PURSUANCE OF POLITICAL
AND ECONOMIC INCENTIVES FOR STATES
AND MOTIVATION OF SOCIETIES TO INTERACTION
WITHIN THE FRAMEWORK OF THE EAEU

*H. S. KOTANJIAN, Lieutenant General, Doctor of Political Science (RF),
Professor (Security Studies), Member, CSTO Academic-Expert Council,
Head, National Defense Research University (NDRU), MOD, RA,
A. V. ATANESYAN, Doctor of Political Science, Professor (Political
Sociology), Head, Chair of Applied Sociology, YSU, Research Fellow,
Institute for National Strategic Studies, NDRU, MOD, RA*

INTRODUCTION TO THE PROBLEM

Notwithstanding the fact that the initiative of institutionalization and enhancement of interstate interactions within the framework of the EAEU is gaining momentum, simultaneously the external threats to safeguarding the national interests of each of the EAEU member states intensify, with those threats often crossing beyond the lines of economic activity and to a considerable extent touching the political, military, informational and psychological, as well as the social components of the EAEU member states' activity. Respectively, there do exist (and sometimes, are heated up in mass media) those differences in external and internal national security threats, emerging from substantive varieties of distinct national security environments, in the perceptions by the EAEU member states' national political elites and societies.

Besides, in contemporary world the societal interests, more mobile by their nature, mostly are as important as more inertial traditional criteria of economic and political appropriateness. Calculation on reflecting the public interest and public support in politics is the basis for formulating the strategy of effective public administration, as well as the most important condition for legitimizing political decisions. The state, representing the political organization of power over the society, does not conform to the society. The society embraces inherent economic, spiritual, social and political spheres, whereas the state is the nucleus of the political sphere. With its broad spectrum of social interest groups, historical memory, logic and dynamics of collective behavior,

the society never fully rests with total control and prognosis, but always has an underlying value and ideological rationale and reasoning, and with it, originally was meant to be the foundation, and for now – is the driving force of the state. In that event, the coincidence of public interests, and similar perception of external threats and challenges at the level of public awareness are a key functional milieu and a base for establishing any interstate union, be it a military-political, or an economic alliance.

In this sense, nowadays the most vulnerable is the system of values and ideological guidelines necessary for imparting the EAEU with content, uniformity of thoughts and actions, as well as mission, without which no interstate association can effectively function, neither develop.

What is binding the nations of the EAEU states today? The answer to this question is of prime importance not only from the point of providing for the public support and legitimacy of decision-making at the level of governing bodies uniting our countries, but also for the benefit of guaranteeing the rationality and longevity of those decisions. Evidently, the Eurasian Economic Union has not been designed as one of a situational and short-term project. A whole set of interacting factors, as well as internal and external factors, both positive and negative, urging that a union be formed, keeps on determining the dynamics of non-linear processes which have an impact on the national security systems of the EAEU member states. The fact of intensification of conflict actions and decisions, by cause of this dynamics, warns about the strong possibility of risks to the interests of each of the states' national security, and the necessity for strengthening the interaction among the RF, Belarus, Kazakhstan, Armenia, Kyrgyzstan, and the other states within the framework of long-term cooperation unifying their interests.

The question of the EAEU's ideological or value and ideological foundation is essentially important also owing to that the entry to the EAEU, being a purely political decision, was carried out by states in various terms and diverse external and internal political context. No referendum was held in those states, thus, the societies never voted for (and against) that decision. It is worthwhile that the referendums

are by no means an alternative for any public opinion polls among some selective parts of our societies. In sum, the economic advantages of the EAEU membership, as compared to other economic alliances and organizations with membership of the EAEU participating states, originally were not substantiated and endorsed by referendum support from the societies of applicant-states.

At the same time, the consolidation process in the framework of the EAEU was and still is being associated with numerous ambiguous and contradictory expert assessments, rumors, conjectures and assumptions, which, as a rule, testify to the lack of coherence and credibility of official information. Besides, the estimations of the EAEU membership efficiency by the leaders of the member states (namely, the leaders of Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Armenia) are occasionally voiced in the context of “allied interest vs. national interest” dichotomy. Here, accentuated is the problem of concordance of the national interests with the collective interests as a strategy, which the organization as an integrated system should emerge from in ensuring the interrelationships among the EAEU partner states. The unconsolidated state of national interests in the institutional integrity of the EAEU, and the ambiguous perception of those interests by the elites and societies of our states indicates the necessity of formulating a common information policy, as well as value and ideological prerequisites for ensuring the longevity of the given project. The information policy within the framework of the EAEU should not be limited to defining the common guidelines of purely economic thinking: it rather be targeted at the entire complex of actions, relations and decisions, mirroring the strategic interests, bonding the Russian Federation, the Republic of Belarus, the Republic of Kazakhstan, the Republic of Armenia and the Kyrgyz Republic into an integrated economic alliance.

Besides all the aforementioned arguments in favor of the functional-strategic importance of the ideology unifying the societies of the EAEU member states, including the necessity of legitimizing the political decisions made by the national elites within the EAEU framework, the development of relations via ongoing dialogue among the EAEU states' societies, national elites and societies within the states regarding one or another dimension of inter-state interaction, there exist a number of

specific reasons necessitating the development of a consolidated ideology of the EAEU. Such a consolidated ideology ought to mirror the blending of the common and specific philosophy and mentality of our societies both in the context of the recent common history within the USSR, and with the account of the contemporary dynamics of the national identity and national pride in our societies.

ARE THE MUTUAL ECONOMIC AND OTHER ALLIED INTERESTS ADEQUATELY COORDINATED AND EXPRESSED?

First and foremost, the ultimately institutional and systemic experience in strategic interrelations among Russia, Belarus, Armenia, Kazakhstan and Kyrgyzstan within the framework of the USSR, was originally founded not as much upon economic interests, but rather on the idea of jointly building a socialist society, embracing the principles of fraternal mutual help, freedom, equality, atheism, fight with capitalism, and etc. In the Soviet political ideology said principles used to reflect the economic interests in quite a conflicting way. The economic factor supremacy as an ideological priority in the life of the societies and states was mirrored in the Marxist **base and superstructure** approach to the interpretation of the social development. And with it, the economic interests in their market manifestations were opposed to the ideological principles of public morality. In totality they were served up as synonymous to the “**decaying capitalism**” (as an object of struggle for the proletariat), and subsequently also – to corruption, bribery on the spot, and mercenariness displayed “by some unconscientious citizens”. As a result, the pursuit of economic interest in its market manifestations was believed to be a variety of some felonious behavior, and was believed to be an antipode to the Soviet person’s morality.

Interesting it is that notwithstanding the explicitly negative connotation of the economic interest inside the internal discourse, in the external policy of the USSR the economic interests did play one of the key roles, namely, as per the relations with potential allies, whom they tried to turn on not only ideologically, but also in economic sense. In its relations with allies or accomplices (to name, Cuba, Vietnam, North Korea, etc.) the USSR frequently made illogical from the point of doctrinal purity of communist ideology concessions in the market

thinking and behavior in economic aspect, which were nevertheless, justified from the point of political conjuncture.

To this day, myriads of post-Soviet people somewhat formally and inertially, to a certain extent reasonably perceive the economic elite, accumulation of capital and economic interests in a negative rather than a positive context. The word “businessman” in the mass consciousness is still partially coupled with the Soviet perception of capitalism, as well as with the negative connotations which appeared in our societies in the “hard 90s”, such as impudence, insolence, lawlessness, outlawry, defiance of public good and state interests for the sake of private profit. The instant feedback of the society on the behavior of non-state subjects in economic activity in the post-perestroika epoch conveyed accusation in illiteracy, lack of education and low culture. On the other hand, as representatives of post-Soviet societies, too, most of the representatives of national economic elites, pointedly displayed their eagerness to “take the fight” with the mass negative perception of the market behavior, by showcasing their superiority in every possible way, distancing themselves from the public majority, disregarding the public opinion, consolidating in clans, pointedly designing a system of symbolic patterns of mode of life and behavior, based upon the financial capital and embodying power.

If we take a look at the European states, it is evident that today the Western-centric European nations, with their pragmatism, positivism and realism as a model of national thinking, way of life and state development strategy, are united not only on the basis of common economic interests, but primarily on the basis of democratic values, including the freedom of citizens. As for the post-Soviet societies with prevailing value and ideological guidelines of thinking and behavior, spirituality and mentality, with less pragmatics of public relations as compared to the West-European setup, with the specific perception of freedom not always understandable and acceptable for a European, it should be noted that for them the economic interest cannot serve as a sufficient backbone principle integrating in the framework of an economic alliance.

The value and ideological peculiarity of the Soviet and “post-Soviet” person is still incorporated in the importance of the role of moral and symbolic incentives in the system of behavior motivation and activities

of individuals and social groups in post-Soviet societies, as well as in the most valuable experience of the disinterested international cooperation, worked out in various existential and emergency situations (to name, the Great Patriotic War, developing the Virgin Soil, the Baikal-Amur Mainline construction, etc.). And with it, the practice of cooperation of national societies within a united Soviet state and Soviet society manifests the prevalence of moral interests above the economic benefit. In other words, our societies possess a useful experience of cooperation, based upon not economic, but rather value and ideological interest. The value and ideological motivation of the Soviet person and society invested in the world scale achievements and a number of advantages regarding the Anglo-Saxon world of economic pragmatics successful in its way.

Furthermore, the abuse of the moral imperative in the interaction within the system, as well as with the outer medium, led to the reality in which, parallel with the formation of national elites, frequently operating in the shadow sector, a definite part of our societies continues to work and carry out its professional duties, not receiving adequate financial and economic remuneration, and simultaneously preserving the high level of the product quality only owing to the loyalty to its work, belief in the necessity of working honestly and being a patriot. The assumed proneness to conflict between the productive activity and its inadequate remuneration is a jeopardy, which demoralizes the system of citizens' economic motivation inside the society, as well as undermines the economic groundwork for the EAEU member states' cooperation.

Thus, the experience of Soviet and most of the post-Soviet societies demonstrates a unique ideological "fundamentalism" from the point of ideological subjugation of critical treatment towards the market-economic interests with certain inertia.

In terms of the functional and pragmatic side of the question, then, here again, today none of the EAEU states may be estimated as industrial in the up-to-date meaning of the science-intensive production and technological progress. In such a state of affairs, one cannot count on those states' more substantial participation in the system of economic interaction within the EAEU in the context of the progressive tendencies of world economic development. Correspondingly, at this

moment not only national macroeconomic, but also industrial-technological concerns of separate member states defy being factors consolidating our countries in the framework of the EAEU either on the level of elites, or the societies.

Respectively, the EAEU as an economic alliance, in its essence doesn't bear such an indispensable consolidating information-ideological resource, fit for becoming a self-sufficient source for uniting the post-Soviet societies on the space of Russia, Belarus, Kazakhstan, Armenia and Kyrgyzstan. The EAEU is in need of a simple, and at the same time, convincing ideal and ideological substantiation of the strategic effectiveness of an economic interstate union, understandable and acceptable on the level of national public and everyday consciousness, as well as retaining a dynamic motivating resource.

THE EAEU IS AN INTERNATIONAL ORGANIZATION AND NOT A STATE

The value and ideological principles of interaction among the societies in the framework of the EAEU should, first and foremost, be based upon the experience of effective collaboration among the nations in the Soviet society, on common victories and achievements, on positive and in no event on negative identity. In this sense, the stake on the image of a common enemy as a backbone factor, capable of uniting the national societies inside the EAEU, is initially a failure strategy, which will inevitably result in the successive collapse of the system.

Addressing to the worthwhile experience of the Soviet past as one of the approaches to creating a common value characteristic of intercultural relationship in the framework of the EAEU should not be perceived as an argument in favor of restoring the Soviet Union. Meanwhile, the populist and, fortunately, marginal tendency of disavowing the valuable Soviet experience is erroneous. Besides the national idea and ideology, in the member states of the EAEU a unified spiritual-ideological component is also required, otherwise, the institutionalization of economic interrelations among the states in the framework of the EAEU as "specifically important" from the perspective of strategic motivation of the cooperation will lack the required sounding, and will simply become one of the alternatives of suchlike relations with other states and organizations, and what's more, perhaps, not always one of the best alternatives. The perception of the

EAEU partner states' economic interests as preferable ones is necessary to substantiate not only by objective advantages, but also to ideologically ensure their internalization, i.e., make them subjectively desirable and acceptable as motives.

In that event, with reference to this issue, one should not perceive the information-ideological toolkit of self-identification via distancing from the adversary-enemy by the model of the Soviet anti-American propaganda. The negative identification, namely, the definition of oneself as “not other” and “not like other”, but rather “the other” as “an alien”, for instance, self-positioning as “non-Europe”, “non-West”, and so on, may be effective only at the level of elaborating the collateral domestic propaganda reckoned on certain layers of population, but by no means on the entire society, and what's more, not on all our societies. The EAEU is not a military-political alliance of states; moreover, various is the perception of one or another actors inside the EAEU member states. Thus, in relation to the events in the Ukraine, the Russian Federation, as an EAEU member, was obliged to enter into immediate confrontation with the US, along with a number of EU countries and so forth, and in view of taking actions in pursuit of defending its national interest, was imposed economic sanctions on. The standing of the other EAEU member states, from the very beginning of the Ukrainian crisis, and throughout the development of Russian-Ukrainian conflict, was and remains different from that of Russia. In contrast to Russia, the Republic of Belarus is in confrontation with the US and several other countries not because of the Ukraine events or for supporting one of the conflicting sides, but because of the political regime ruling in Belarus. Kazakhstan initially demonstrates a balanced external policy regarding the Ukrainian proceedings, and builds up its own direct relations with the US. Armenia's experience of balanced policy towards Russia as its strategic ally, and the US and the EU as key partners—civilizational poles of orientation and self-realization, is absolutely unique. While supporting Russia in such a situation of direct confrontation between the Russian Federation and the US, the Armenian leadership consciously runs the plausible risks of possible aggravation of its European development and successful relationship with the US. However, on the societal level, such risks are estimated quite

ambiguously and sometimes very critically. Thus, at least in the two of the EAEU countries – Armenia and Kazakhstan – the US is not viewed as an enemy, and the cooperation with the EU is considered as one of the strategic priorities of Armenia's external policy.

The second factor impeding the efficiency of exploiting the anti-Americanism as one of the ideological principles of uniting the societies on the territory of the EAEU is the effectiveness of implementing the US “soft power” policy on the post-Soviet space. On the one hand, it is still appropriate to address to the fact of some similarity and cohesion among the post-Soviet elites as emerged on the basis of the common Soviet ideology, and, accordingly, possessing some tangible potential for unifying and collaborating under the auspices of the EAEU. On the other hand, the new post-Soviet elites, including in the field of politics, economics, the humanities (which is substantial in terms of the nature of the managerial resource and approaches to decision-making), and also partially in the field of military, including in the Russia, went to a certain Western school, and do have diverse, but factual learning experience in the US and EU colleges and universities, participation in retraining and training courses, summer schools, cooperation with western partners, and so forth. Throughout all the post-Soviet years, such an experience was considered a source of pride and comprehensive professional identification.

As a result of the “soft power” implementation in the post-Soviet societies, as follows, a significant pro-western stratum or, at least, one with flexible and versatile judgment, turned out. It is actively and effectively incorporated into diverse professional elites and engaged in the public administration systems, education, and, on a large scale, economic, social, political, military and information processes. Taking into account to a certain extent the high level of the western education in the social science – unfortunately, still unattainable in the post-Soviet higher education and research institutions – the participants of western programs and specialists from post-Soviet countries who have received western academic degrees quite often have a number of advantages within their academic fields. One should not disregard also the millions of tourists who open up new reaches every year, including within the Western civilization, and in contrast to the Soviet people, they are familiar with the EU countries and the US based not on hearsay or refraction of home news reports. Respectively, their approach towards

the contemporary anti-Western rhetoric, which reminds the anti-Western Soviet propaganda, as well as towards the nowadays domestic anti-American propagandists, who use the Soviet toolkit in refracting modern information technologies, may well vary from denial to disregard.

The populist differentiation of the society into “friends” and “foes”, the calling out of slogans of the type “He who is not with us is against us” both inside a separate state, and in the community of the EAEU member states, that contravenes the possibility of progressive development and consolidation of resources of our societies in face of today’s actual threats and challenges.

In the last decades the ruling elites themselves in all the countries of the EAEU, including the RF, have practiced the western model of management and rooted the western managerial culture, also as an antipode to the Soviet-style managerial thinking. In all the EAEU countries, the middle and higher education system is drastically redesigned by the European Bologna System, i.e., by the European education model, in the basics of which underlie the principles of the US higher and middle education. Respectively, any staged negative rhetoric in address of the system, from which we did take up a considerable amount of backbone characteristics, has objective limits and, in the end, is going to rest against the state functional system, nail at the modernized institutes of the EAEU.

RECOMMENDATIONS

Herewith, the following principles may be the necessary guidelines in pursuance of the information-ideological maintenance for the interaction among the states in the framework of the EAEU:

1. The positive identity of citizens of nation states presuming dignity for their national history, traditions, peculiarities in mentality, national achievements in the spheres of science, culture, education, teaching, communications, etc., may become a unifying principle for collaboration in the framework of the EAEU, unless those are equally respected, studied and adequately apprehended in each of the EAEU member states. The Eurasian Economic Union may become a more effective platform for national self-realization and intercultural cooperation, thus, ensuring significant support to economic initiatives at the level of separate citizens, social groups and societies, as a

whole. The collateral data support to the celebration of national holidays, events of public importance, scientific events, mutually agreed state information policy, joint and mutually beneficial educational projects, youth educational and sports activities, too, may be the format via which we shall achieve the convergence among representatives of our societies, as well as the elaboration and implementation of common ideas.

2. In the common information policy covering the EAEU domain, it is necessary to employ the valuable Soviet experience of interaction among our societies. Along with it, one should still reconsider the principles of the planned economy, actively and, perhaps, not only inertially, but also willfully applied by our present-day national elites, in implementing the contemporary economic and other projects on the territory of the EAEU. Any conjoint economic, social or cultural initiative ought to be substantiated by the subsequent demand and not to become an end result of the one-sided political decision from above. In other words, if in the market there is no certain demand for some product or service offered by an EAEU partner state, then one should take care for the encouragement for such a demand, rather than impose on as an appendage to the membership in the EAEU.
3. The interaction among the representatives of the societies within the EAEU, be it student summer camps, trainings, youth, cultural or other meetings, should not turn into a somewhat elite club for the chosen or specially close ones; one should avoid the wistful and, unfortunately, ineffective experience of exchange or joint programs, carried out at the CIS level, where participants of, let's say, youth programs are chosen from amongst the representatives of the youth wing of leading parties as an incentive for party careerism at the young people and their loyalty to the ruling elites. Those representatives, as a rule, do not reflect the interests of their social groups and act as the new generation of the elder groups holding the power, as an alternative resource for filling in the emerging administrative niches. The efficiency of joint or exchange programs, necessary as a concomitant link in the political-economic cooperation within the framework of the EAEU, is estimated by reckoning to what extent the given attending work with the NGOs and social groups may serve as a "soft power" for advancing the further integration of national economies into a single economic (and, in part, political)

domain. Strictly speaking, it isn't the people, who are already engaged in the information policy and corresponding programs, who should be enrolled in, but those who either have no idea of the mission and advantages of the cooperation within the framework of the EAEU, or haven't worked out a distinct perception, or are of negative opinion of it. From this point of view, the information and ideological work with the population ought to focus on engaging those who aren't the insiders of the system of the target groups' political interaction.

4. The effective data support to the cooperation within the framework of the EAEU assumes partial integration of national information domains. For that purpose, besides the activity of the EAEU data portals, the establishment of a common news block in the state national TV and radio companies, as well as the broadcast of one of the national TV channels of each of the EAEU member states in the entire EAEU space, will be productive. Such a necessity is not only due to the significance of the ongoing and actual information about the activity in the different spheres of a member state from the point of mutual economic interests and new alternatives of economic cooperation, but it will also provide for the adequate positive image of a state with its culture, policy, economy, education, etc., in the societies integrated into the EAEU domain.

Ի գիտություն հեղինակների և ընթերցողների

«Աշխատանքային տետրերը» լույս են ընծայվում որպես ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի «Հայկական բանակ» ռազմագիտական հանդեսի հավելված՝ ընդգրկված ԲՈՀ-ի կողմից հաստատված «Դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսությունների արդյունքների հրատարակման համար ընդունելի ամսագրերի ցանկում»:

Հեղինակները պետք է վկայակոչեն օգտագործված առավել կարևոր աղբյուրները:

Հեղինակները պատասխանատու են հողվածներում բերվող փաստերի հավաստիության և զաղտնիության պահանջների պահպանման համար:

Հեղինակների դիրքորոշումը պարտադիր չէ, որ համընկնի խմբագրության դիրքորոշման հետ: Գիագրամները, սխեմաները, գծագրերը, նկարները, լուսանկարները պետք է լինեն հստակ, տպագրության համար պիտանի:

Չողվածներում պետք է վերծանված լինեն օգտագործվող հապավումները:

Ձեռագրերը հետ չեն վերադարձվում:

Չողվածները հրատարակվում են պարտադիր գիտական փորձաքննություն անցնելուց հետո:

Նյութերի մասամբ կամ ամբողջությամբ արտատպումը բույլատրվում է միայն խմբագրության գրավոր համաձայնությամբ:

К сведению авторов и читателей

«Рабочие тетради» издаются в качестве приложения к военно-научному журналу «Айкакан банак» НИУО МО РА, включенному в утвержденный ВАК-ом «Список приемлемых журналов для публикации результатов докторских и кандидатских диссертаций».

Авторы должны давать сноски на использованные наиболее важные источники.

Авторы ответственны за достоверность и несекретность фактов, приводимых в статьях.

Позиции авторов не обязательно совпадают с позицией редакции.

Диаграммы, схемы, чертежи, рисунки, фотоснимки должны быть исполнены в четком изображении, пригодными для печати.

В статьях должны быть раскрыты употребляемые аббревиатуры.

Рукописи не возвращаются.

Статьи публикуются после прохождения обязательной научной экспертизы.

Перепечатка частично или полностью материалов допускается только с письменного разрешения редакции.

For the information of the authors and readers

The «Working notebooks» is published as an appendix to the defense-academic journal «Haikakan banak» of the NDRU, MoD, RA which is included into «The list of acceptable magazines for the publication of the results of doctors and candidates' dissertations», affirmed by the Superior Attesting Commission.

Authors should give footnotes for the most important sources used.

Authors are responsible for the accuracy and the non-confidential nature of the facts given in the articles.

Opinions expressed herein are those of the authors and are not necessarily those of the editorial board.

Diagrams, schemes, drawings, pictures and photos should be of a clear print quality.

Please explain used acronyms.

Manuscripts are not returned.

Articles get published after obligatory academic examination.

Partially or fully re-printing of materials is allowed only by written permission of the editorial staff.

ԱՅՈՍԱՆՔԱՅԻՆ ՏԵՏՐԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ՏԵՂԵԿԱՏՎԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱՅԻՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԳԾՈՎ
ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ՝
ԿԻՔԵՈՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ
ԵՎ ԶԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՄՐՋՄԱՄԲ

Նախագծի գիտական ղեկավար՝
քաղաքական գիտությունների դոկտոր (ՌԴ), քաղաքագիտության պրոֆեսոր,
ԱՄՆ-ի ՊԱՀ-ի հրավիրված առաջատար պրոֆեսոր և հակահարկերի կառավարման գծով
գիտնական-փորձագետ, ՌԴ Ռազմական գիտությունների ակադեմիայի ընտրված
իսկական անդամ, զեներալ-եյտենանտ Հ. Ս. *Զորսևյան*

Գիտական խմբագիր՝
տեխնիկական գիտությունների թեկնածու Ա. Հ. *Գրիգորյան*

Թարգմանիչներ՝ Ա. Ա. *Մարտիրոսյան*, Ն. Ս. *Սյրրյան*,
Թ. Դ. *Չիլինգարյան*, Զ. Վ. *Փիրոյան*

Տեխնիկական խմբագրումը՝ Ա. Հ. *Մարտիրոսյանի*
Ձևավորող նկարիչ՝ Գ. Վ. *Իսկանդարյան*
Սրբագրիչ՝ Ն. Հ. *Բաղդասարյան*
Համակարգչային ապահովումը՝ Վ. Ռ. *Խալաֆյանի*, Ս. Ռ. *Հակոբջանյանի*,
Թ. Դ. *Չիլինգարյանի*, Ա. Հ. *Մարտիրոսյանի*

Խմբագրության հասցեն՝ Երևան, Կ. Ռիլնեցու փողոց, 56/6, հեռ. 28-54-25:
Էլ. փոստ՝ haykakanbanak@mil.am

© ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի
«Հայկական բանակ» ռազմագիտական համդեխի հավելված, 2018 թ.

Թուղթը՝ օֆսեթային: Ձևաչափը՝ 60x84 1/16: Տեքստը՝ 100 էջ:
Պայմանական տպագրական 6,5 մամուլ: Տպաքանակը՝ 200:
Տառատեսակները՝ «Arial», «Arial Unicode», «MK Helv Armenian»,
«Times» և «GHEA Grapalat»: Տպագրությունը՝ օֆսեթ:
Վկայական՝ 523: Դասիչ՝ 69263: ISSN 1829-0108

Տպագրվել է «Լիմուշ» տպարանում

ԱՆԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՏԵՏԻՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1 (45). 2018